Mart 1964

eylem

Prof. İsmet SUNGURBEY
UYUTULMAKTAN BIKTIK, ARTIK EYLEM İSTİYORUZ.

Samim KOCAGÖZ
AYDIN, EMEKÇİ İLİŞKİSİ

Sina PAMUKÇU
TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ SİSTEMİ NASIL İŞLEMEKTEDİR

G. PLEKHANOV
Çev.: Selâhattin HİLAV
HEGEL'İN FELSEFESİ

Emin Türk ELİÇİN
HELENLERDE BİLGELİK SEVGİSİ

R. LOMBARDİ — L. BASSO
İTALYAN SOSYALİSTLERİNİN DRAMI

Şükran KURDAKUL
DEMOKRASİYE ÇEKİLEN SİLÂH
KONGREDEN KALANLAR.

SUİKAST OLAYI

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ KONGRESİNİN TUTANAKLARI

sayı : 1

eylem

AYLIK DÜŞÜN VE EYLEM DERGİSİ

SAYI : 1 **CİLT : 1**

Sahibi :

ŞÜKRAN KURDAKUL

●

Yazı işlerini fiilen idare eden :

ÖMÜR CANDAŞ

●

Her ayın başında İstanbul'da yayımlanır. Sayısı 250 kuruştur. Altı aylık abonesi 10 lira. Yıllık abonesi 20 lira. Havaleler, Şükran Kurdakul - Ankara caddesi 45/22 adresine gönderilmelidir.

●

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez.

●

İlân Koşulları :

Tam sahife çift renk: 1250 TL.

Tam sahife tek renk: 1000 TL.

●

Basıldığı yer :
Ekin Basımevi - İstanbul

Kapak baskısı :
ERSA Matbaacılık Koll. Şti.

Gelecek Sayılarda

Melih Cevdet ANDAY

Prof. Sadun AREN

Dç. Sencer DİVİTÇİOĞLU

Dç. Kenan BULUTOĞLU

Yaşar KEMAL

Ceyhun Atuf KANSU

Mahmut MAKAL

Aydos TOROS

EYLEM'de

EYLEM'İN ÇIKIŞINI NASIL KARŞILIYORLAR

Levent Yılmaz
tarafından
TÜSTAV'a
bağışlanmıştır

Sabri ALTINEL

İçinde yaşadığımız olaylara toplumcu bir yorum getirecek olan EYLEM'in çıkışını çok faydalı buluyorum. Derginin bütünleyici, bileşimci bir tutum seçişi çağdaş bir çaba olacak.

Başarılar dilerim.

Özdemir ASAF

Bizde "sanat akımları" nın dergileri az ya da çok bulunagelmiştir. Meslek akımlarının dergileri ise, hep gerçek anlamda az, reklâm toplama bakımından pek çok olagelmiştir.

Düşünce ve fikir akımlarının dergilerine gelince; bunlar düşünce ve fikir akımları kadar az olmuştur. Ancak son yıllarda, düşünce ve fikrin bizde az olduğunu sananların baskısı karşısında, toplumsal konular çevresinde beliren akımlar, (günlük gazetelerin havalanma yarışı sonucu) tıkanık kalmışlardır.

Çıkacak Eylem dergisinin bir akım kanalı sağlamasını dilerim. İlgi göreceğine inanıyorum. Ama ilgi çekecek kadar akımlı ve canlı olmasının da sağlanması için, dergiyi yönetecek lerin dünyaya açılmış, ölçüler ve uyanıklıklarla davranmalarının da gerekeceğini düşünüyorum.

"Lâf" dan kurtulup "iş" e, "davranış" a, yönelip geçerken bize bir "sistematik" gerekiyor. Ben Eylem'den ilkin bu yolda çalışma bekliyeceğim.

Mehmetcan KÖKSAL

Günlük gerçeklere bilimsel ve toplumsal yönden, gerekli yöntemlerle bakmak onları olasılıktan kurtarır. Böylece düşünsel eyleme alışmamış bir toplum kendi sorunlarının tartışılması ile bir açıklık kazanır. Bu konuda Türkiyede potansiyel vardır. Bunu uygulama alanına koyacak bir dergi, gerçekçi bir açıdan, aydınların da gerçeğe daha olumlu ve köklü bir biçimde eğilmelerini sağlamak zorundadır. Yalnızca bakmak yetmediği için, görmek, yalnızca görmek yetmediği için de göstermek gerekir. Böyle bir dergi bu ihtiyacı bile karşılıyabilse, bu konuda söyleyecek sözü olanların birleşmesi kıvanç verici olacaktır. Sartre "susmak zorunluluktur" diyor. O halde susmamak, gerçeklere olağanlık vermemek, onları düşünsel yönden denetlemek gerek.

Adnan ÖZYALÇINER

Herşeyden önce Eylem'in adı ilgi çekici. Adıyla da çerçevesini çizmiş oluyor. Yürüyeceği yolu gösteriyor. Sanat dergilerinde şiirlerle hikâyelerin arasına sıkışan toplumsal inceleme yazıları bu çeşit bir dergiyle sanırım bir yayılma ve geniş bir soluk alabilme dönemine girecek. Bu yayılma toplumsal inceleme yazılarının belli bir nok-

tada yoğunlaşması ile yaygınlaşıp kafaları eyleme giden yola götürebilirse ne mutlu.

Dr. Çetin ÖZEK
Ceza Hukuku asistanı

Basın hayatımızın bir yönünü tamamlayacak kanısındayım "Eylem" dergisi. Toplumsal olaylara ilmî açıdan bakan, olumlu ve ciddi bir dergiden yoksun, basın hayatımız. Gerçekte ise, toplumumuzun günün olaylarını ilmi ve namuslu bir gözle inceleyen dergiye çok ihtiyacı var. Bu yönden "Eylem" dergisinin yurt ve dünya gelişimini izleyen, gerçekçi gözle yorumlayan ve halkımızı aydınlatan dergi olacağı inancındayım.

Demir ÖZLÜ
Hukuk felsefesi ve Hukuk sosyolojisi asistanı

Türkiyede düşün hayatı sağlam temellere dayanmıyor, düşünceler çok "seyyal", karışık. Düşünceleri belli bir düzene sokmak, bazı temellere oturtmak konusunda yararlı olabilir.

Halk eğitimi yanında okumuşların da eğitimi önemli yurdumuzda. Özellikle okuyan gençliği düşünce bakımından da politik bilinç bakımından da, bir ölçüde besliyebilir bu dergi. Özellikle "zinde kuvvet" denen ve politik, ileri bir güç sayılan okuyan gençlik açısından bu çok önemli.

Bu düşüncelerle Eylem'i çok iyi karşılıyorum.

Prof. Cahit TANYOL

Bu iş bir kadro meselesidir. Nasıl bir sonuç vereceğini şimdiden söyliyemem. Ataç çıkıyordu ya. Demek ki Ataç'taki düşünce yazılarını Eylem'e aktaracaklar. Böylece gerekli bir dergi olacağı da söylenebilir.

Prof. Mina URGAN

İlk sayısını görmediğim için derginin nasıl bir nitelik taşıyacağını bilmemekle birlikte gerekli bir dergi olacağını sanıyorum.

Vedat ÜRETÜRK

Eylem, bilinç altında kaldığı için insanı tedirginliğe, davranış, duyuş ve düşünüş karışıklığının nevrozuna götüren sorunlara ışık tutacağını düşündürürse, yerleşmesi kolay bir dergi olur umudundayım. Onu, kafa vitrinlerinde görmek isterim.

Nevzat ÜSTÜN

Türkiye karışık bir ülke. Belli bir aydınlığa varmadıkları, varamadıkları halde, çeşit çeşit düşünülerin yan yana bulunduğu bir ülke. Örnekleyin, "ben Sosyalistim" diyen bir çok insanın, aralarında ortak bir düşünüde birleşemedikleri olağan işlerdendir. Biz teker teker düşünmeğe, yorumlamaya ve bu yorımlarımızı doğru diye bellemiye alışmış bir toplumuz.

Eylem'in hiç olmazsa belli konularda ortak bir düşün, ortak bir davranış getirmesini dilerim.

Uyutulmaktan bıktık, Artık eylem istiyoruz...

Prof. Dr. İsmet SUNGURBEY
İst. Üniversitesinde Medenî Hukuk Profesörü

"Bal, bal demekle ağız tadlanmaz."
(Atalar sözü)

Yeni Anayasamız şöyle başlamaktadır:

"...Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 devrimini yapan Türk milleti;

...İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refalını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak için;

...bu Anayasayı kabul ve ilân ve onu, asıl teminatının vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde yer aldığı inancıyla hürriyete, adalete ve fazilete âşık evlâtlarının *uyanık bekçiliğine* emanet eder."

Yeni Anayasamız, 2 nci maddesinde de Türkiye Cumhuriyetinin *"sosyal hukuk devleti"* olduğunu belirttikten sonra, *sosyal hukuk devletinin ve sosyal adaletin gerçekleşmesi için* Üçüncü Bölümünde "Sosyal ve İktisadî Haklar ve Ödevler" başlığı altında mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olamıyacağını (md. 36, III), topraksız çiftçilerin topraklandırılacağını (md. 37), kamu yararının gerektirdiği durumlarda taşınmazların kamulaştırılacağını (md. 38), özel teşebbüslerin devletleştirileceğini (md. 39), iktisadî ve sosyal hayatın adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık onuruna yaraşır bir yaşayış düzeyi sağlanması amacına göre düzenleneceğini, kalkınmayı gerçekleştirmenin, bu amaçla yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmenin, kalkınma plânları yapmanın devletin ödevi olduğunu (md. 41), çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olup devletin çalışanları insanca yaşamaları için koruyacağını (md. 42), özellikle çalışanların insanlık onuruna yaraşır bir yaşayış düzeyi sağlamalarına elverişli adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alacağını (md. 45), çalışanların sendika kurma, toplu sözleşme ve grev hakkının (md. 46/47), herkesin sosyal güvenlik (md. 48), beden ve ruh sağlığı içinde yaşama hakkını, yoksul ailelerin konut hakkının (md. 49) gerçekleştirileceğini, halkın öğrenim ve eğitim gereksinmelerinin sağlanacağını (md. 50) buyurmuştur.

Ne kadar yazıktır ki, "hukukî olaylar araştırması", aradan yıllar geçmesine karşın, Anayasamızın bu açık buyruklarının yerine getirilmemiş, Anayasamızın bir türlü sosyal ve ekonomik özüyle gereği gibi, ek-

siksiz uygulanmamış, böylece sosyal hukuk devleti ve sosyal adaletin gerçekleştirilmemiş olduğunu açıkça göstermektedir.

Gerçekten, toprak, sanayi ve ticaret ağalarının mülkiyet haklarını toplum yararına gereği gibi uygun olarak kullanmaları sağlanmamıştır. Bir yandan, topraksız çiftçinin, ırgatın, şehirlere göçüp kış-kıyamette baştanbaşa yamalar içinde "Odun yararım, kömür kırarım, baltacı..." diye dolaşan bitkin sefalet temsilcilerinin yürekler acısı durumu, gereken yatırımların yapılmayışı; öte yandan, bu ağaların millî gelirin en büyük oranını aımalarına, örneğin, yalnız dış ticaretten yılda 3,5 milyar kazanmalarına karşılık, gelir vergisine devede kulak oranında katılmaları, verginin en büyük bölümünün emekçilerden alınması, artık herkesin bildiği korkunç gelir vergisi ve döviz kaçakçılıkları, bu gerçeğin apaçık ve susturucu kanıtlarıdır.

Toprak reformu yapılmamıştır, bu gidişle ne zaman ve nasıl yapılacağı da belli değildir. Nitekim, bu konuda sayın Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, aynen şöyle demiştir:

"İki yıldanberi iktidarda olan hükûmetler, bir Toprak Reformu Kanunu bile çıkaramadılar. Bu konuyu her sorduğumda binbir dereden su getiriyorlar. Reformların hiçbiri gerçekleştirilemiyor. Partiler ve parti-ciler oy almak için taviz vermeyi marifet sayıyorlar. Oysa hakikati görmek ve memleketi iyiye doğru götürmek lâzımdır. İleriye doğru gitmek yolunda tavizle iş olmaz.

Bugünkü politikacıların bu donmuş, taşlaşmış karakterlerini değiştirmeye imkân yok. Ancak politikaya yeni nesiller geldikçe ve bunlar bugünküler tarafından dejenere edilmedikçe memleket iyiye doğru gidecektir."

Şunu da belirtelim ki, bugünkü toprak ağalarının sömürme oranı, derebeylerininkinden (töre-beylerininkinden) çok daha yüksektir. Çünkü, derebeyleri, toprağı işliyen çiftçiden ürünün "âşar" denilen onda birini alırken, bugünkü toprak ağaları toprağı işliyen ve "yarıcı, ortakçı" denilen çiftçiden ürünün yarısını, kimi yerde de üçte ikisini almaktadır.

Kamu yararının gerektirdiği taşınmazlar, özel teşebbüsler kamulaştırılmamış, devletleştirilmemiştir. Tersine, iktisadî devlet teşekküllerinin mülkiyetindeki birtakım konuların özel kesime verilmesinden söz açılmaktadır.

İktisadî ve sosyal hayatımızın adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık onuruna yaraşır bir yaşayış düzeyi sağlanması amacına göre düzenlendiğini söylemek ise, insan sefaletiyle insafsızca alay etmek demektir.

Kalkınmayı gerçekleştirmek, bu amaçla yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve doğru dürüst bir kalkınma plânı yapmak istiyen genç bilim adamı plâncılar, "dik kafalı gençler" diye Devlet Plânlama Teşkilâtından çekilmek zorunda bırakılmışlar, bu durum yurtsever aydınların protestosuna uğramış, sonuçta, sayın Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in deyimiyle, işler batağa girmiştir. (Şunu da söyliyelim

ki, istenmiyen bu plâncıları Avrupa devletleri baş-tâcı etmiş ve kendilerinden yararlanmağa başlamıştır.)

Yatırımlar, gereken yerlere değil de lüks yapılara harcanmış, yüzde yedi kalkınma hızı da sağlanamamıştır.

Sendika kurma ve grev hakkına konulan dar sınırlar yüzünden, işçiler toplu sözleşme yoluyla ekonomik ve sosyal durumlarını gereği gibi düzeltememişlerdir. Buna karşılık, işçilerin grev hakkı düzenlenirken, Anayasamızın tanıdığı bir temel hak olmamasına karşın, işverenlere de lokavt hakkı tanınmıştır,

Herkesin sosyal güvenlik hakkının gerçekleştirilmesi de, bugün ancak tatlı bir hayaldir.

Herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşıyabilmesini sağlamağa yarıyacak olan hekimliğin sosyalleştirilmesi de gerçekleştirilmemiştir.

Doğuda ve gecekondu bölgelerindeki konut sefaleti, gündelik gazete röportajlarında sayfalarca tefrika edilmektedir.

İslâm dinine de, yasalara da aykırı olan binlerce hafız okulu sürüp giderken, onbinlerce okul ve öğretmen gerekliyken, köye müspet bilimin ışığını götürecek köy enstitüleri hâlâ açılmamakta, eğitim seferberliği hâlâ yapılmamaktadır. Yoksul Üniversite öğrencileri, yoksulluk, yardımsızlık, öğrenim ve sınav harçları, ders kitaplarının aşırı pahalılığı yüzünden ezilmekte, gençlik yıllarını yaşantısız geçirmektedirler.

Görülüyor ki, Anayasamızın emekçi halk yığınlarını koruyan açık buyrukları yıllardanberi yerine getirilmemiş, Anayasamız bir türlü sosyal ve ekonomik özüyle gereği gibi, eksiksiz uygulanmamış, böylece sosyal hukuk devleti ve sosyal adalet gerçekleştirilmemiştir.

Bunun sonucu olarak ta, sayın Başbakanın dediği gibi: "Halk, sosyal sefalet içinde kavrulmaktadır."

A.İ.D. teşkilâtı adına yurdumuzda incelemeler yapan, üstelik sağcı bir politikacı olan Alaska senatörü Gruenning'in de Amerika Birleşik Devletleri Senatosuna verdiği raporda belirttiği gibi: "Parlamentoda sağ kanadın feodalist ve zengin unsurları, 27 Mayıs devriminden hemen hiçbir zarar görmeden kurtulmuşlar ve Parlamentoda temsil edilen beş siyasî partinin hepsini sıkıca avuçlarının içine almışlardır."

Gene sayın Başbakan, bu partilerle kurulan karma hükûmetlerle, yıllarca işleri uyutmaktan başka bir şey yapılamadığını açıkça söylemiştir.

Ne var ki, emekçi halk yığınları ve emekten yana aydınlar yıllarca uyutulmaktan usanmış, artık eylem istemektedir. Emekçi halk yığınları ve emekten yana aydınlar, "Anayasa'nın uyanık bekçiliği" nde kendisine düşen ödevi yapacak, örgütlenip hukukî ve demokratik yoldan iktidara geçerek Anayasa'nın kendisini koruyan bütün sosyal ve ekonomik özüyle gereği gibi, eksiksiz uygulanmasını kendisi sağlıyacak, gereken dönüşümleri yaparak sosyal hukuk devletini ve sosyal adaleti kendisi gerçekleştirecektir.

AYDINLA EMEKÇİNİN İLİŞKİSİ

Samim KOCAGÖZ

Türkiye İşçi Partisi'nin kurulması, gelişmesi, bir hayli güç oldu. Önce, şundan bundan çıkar ummayan SENDİKACILAR partiyi kurmak için uğraştılar. Ama bir partinin kurulması, yürümesi için en azından gereken bir hukuk bilgisine, sonra da memleketi kapsayan iktisat sorunlarına yatkın, bilgili aydınlara ihtiyaç vardı. Namuslu, çalışkan emekçilerin, sendikacıların bu ihtiyacı kavraması, hissetmesi tabiîydi. Ama öte yandan bir sorun da vardı: Emekciyi, sendikacıyı aldatmıyacak namuslu, politik yeteneği olabilecek aydın bulmak... Bu memlekette nice kanun kitabını tarla beller gibi ezberlemiş hukukcular, kemik sinir, hastalık ezberlemiş doktorlar vardı. Bunların çoğu AYDINIM diye geçiniyor, okuldan çıkarken kapadıkları kitaplarını bile açmak şöyle dursun, genel kültürlerini besliyecek bilgileri edinmek zahmetine katlanmadan AYDINIM diye ortalığa çıkıyor, üstelik partiler kuruyor, partilerde bu sözümona aydınlar görev alıyordu. Sonra da böylesine başa geçmiş aydınım diyenlerin elinde halk, emekçi, işçi oyuncak oluyor, aldatılıyordu. Oy için yapılmadık oyun kalmamıştı, verilmedik taviz kalmamıştı. İşçi Partisini kurmaya girişenler, aldatılmaktan, oyuncak olmaktan çok korkuyorlardı. Düşündüler, taşındılar; bu işçiden, emekçiden, küçük esnaf ve köylüden gelen, kısacası tabandan, alttan, halktan gelen itmeye, patlamaya hangi aydın, kim yol gösterebilir? Sonunda bu aydınları, kendilerinden yana, halktan yana olan aydınları buldular. Aydın deyimi yerine FİKİR İŞÇİSİ deyimini kullanmak isterim. Yazarlar, avukatlar, yıllar yılı halk için, Atatürk devrimlerinin ilkelerine uygun romanlar, hikâyeler, yazılar yazmış sanatcılar, emekçilere önayak oldu. Parti kuruldu. Kuruluncaya dek yol gösterici aydınları seçip bulmak için- İzmir İşçi Partisi İl Başkanı Sendikacı arkadaşımız Rahmi Eşsizhan'ın dediği gibi - tam bir yıl yitirdi, gecikti.

Bu yazımda TİP'in son mahallî seçimlerdeki başarısından, gelişmesinden söz edecek değilim. Dokuz ilde girdiği seçimlerde kırkbin oy topladı. Bazı illerde oy sayısı kendisini üçüncü bir parti olarak ortaya koydu. Seçimlerden sonra da birdenbire hiçbir partinin gösteremediği hızla bir iki ay içinde örgütünü, kuruluşunu 25 ile ve 182 ilçeye yayıverdi. Bu partinin ortaya çıkışı, Türkiye'de yeni bir zihniyetin ortaya çıkışıdır.

Biz yine konumuza dönelim: Memleketimizde bir fabrika işçisinin, bir toprak emekçisinin, mektep medrese görmüş bir kişi kadar gelişmesine, bilgisini görgüsünü artırmasına yıllar yılı ortaya konmuş bir olanak yoktur. Sosyal Adalet dediğimiz kavramdan yeni yeni söz ediliyor. Böyle bir ortamda kendisini yetiştirebilmiş sendikacı ve işçi arkadaşlar parmakla gösterilecek kadar azdır. Bu azlık halkın, emekçinin, işçinin itmesiyle tabandan gelen bir siyasal kurumu yürütecek, ya da yürütmeye yetişecek nitelikte değildir. Gönül isterdi ki Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan bu yana işçiyi, emekçiyi eğitecek bir ortam yaratılsın, onlar da kendi kaderlerine - başka batı ülkelerinde olduğu gibi - sahip çıksınlar. Bu koşullar

altında bizim emekçilerimiz, işçilerimiz, köylülerimiz, yıllar yılı onların işlerine, sorunlarına emek vermiş aydınlarla, daha doğrusu, fikir işçileri ile işbirliği yapmak zorundadırlar. Zaten bu kimseler onlardan başka türlü düşünen kimseler değildir. Onların dâvalarına gönül vermiş kişilerdir. Şimdi karşımıza bir sorun çıkıyor: Emekçiler, işçiler, köylüler, hâlâ kendilerinden yana olan aydınlara korka korka bakıyorlar. Acaba yine bizi aldatacaklar mı? Gerçekten bizden yana mı bunlar? Bu soruları birkaç toplantıda bana ya da benim gibi aydınlara bakan gözlerde okudum. İşçi Partisi bir yana, memleket ölçüsündeki aydınlara karşı olan bu güvensizliği gidermek gerek. Bu sorun her kurum, her parti için gereklidir. Nedir gerçekten fikir işçisinin, aydının durumu bugün yurdumuzda? Nasıl yetişir gerçekten bir aydın kişi? Memleketin dünkü ve bugünkü ortamı içinde yeri nerededir? Bu soruları açıklıyabilmek için iki yazarı örnek olarak ele almak istiyorum. Bu iki yazar da bugün İşçi Partisi'nin saflarındadır. Birincisi bu yazarın Yaşar Kemal arkadaşım. Önce onun durumunu bir ele alalım: Bu arkadaş bir radyo konuşmasında söylediği gibi, "Tesadüfen ortaya çıkmıştır", yani kendi kendisini zekâsı, kabiliyeti sayesinde yetiştirmiştir. Tıpkı işçilikten başlayıp sendika başkanlığına, parti yöneticiliğine yükselen pek az işçi arkadaşlarımız gibi, yokluklarla savaşmıştır. Ama memleketimizin bu nitelikte yetiştirdiği kişiler çok çok azdır. Üstelik halkın içinden çıkmış, zekâsı ve kabiliyeti ile belli bir kata yükselmiş de sonra halka hiyanetlik etmiş kişiler de vardır. Yaşar Kemal'in "Ben tesadüfen karşınızdayım, sizdenim..." sözü, halka karşı çok yerinde söylenmiş bir sözdür.

Gelgelelim Türkiyemizde aydınım diyen, ya da aydındır denilen kişilerin yetişmesi bambaşka bir ortam sorunudur. Bu sorunu da çözümlemek için, ikinci bir yazarı, yirmibeş yıldan beri halktan yana, emekçiyi, köylüyü yazan bir yazarı ele alacağım. Yani kendimi: Samim Kocagöz'ü. Hemen söyleyeyim: Ben de Yaşar Kemal gibi tesadüfen ortaya çıkmışımdır. Yoksa halkın, işçinin, emekçinin pekâlâ karşısında olabilirdim. Ama halktan, emekçiden, köylüden yanayım. Kendimi örnek olarak ortaya sürmem, benim gibi yüzlerce aydının Türkiye'de bulunmasına işaret etmek içindir. Bu fikri şöyle açıklıyacağım:

VARLIK DERGİSİ'nin 15 Haziran 1962 tarihli sayısında çıkan, Muazzez Menemencioğlu'nun benimle yaptığı bir konuşmanın bir bölümünü buraya aktarıyorum. Eksik ya da fazla bütün memleketimizdeki yetişmiş gerçek aydınların durumu budur:

Muazzez Menemencioğlu — Eserlerinizde kasaba ve köy hayatını işliyorsunuz, daha çok da emeği ile kazanan insanların yanındasınız. Oysa özel yaşamınızda sizin toprak sahibi ve işveren olduğunuzu biliyoruz. Bunu bir çatışma sayıyor musunuz? Sayıyorsanız, bunu nasıl açıklarsınız?

Ben — Evet, bir çatışma vardır. Ama bu çatışmayı niçin benim fikirlerim, yazarlığımla özel hayatım arasında aradığınızı anlıyamadım. Çatışma, bizim Osmanlıdan kalma toplum düzenimizle, bu düzenin içinde doğmak ve gelişmek zorunda kalan aydınlardan ileri geliyor. Doğrusu dünya yüzüne gelmeden önce, Tanrı'ya bir dilekçe verip; "toprak sahibi bir babanın oğlu olmak istemiyorum!" demeyi akıl edemedim (!)

Çok gerilere gitmeyelim. 19. yüzyıldan sonra gelişen, 20. yüzyılın ileri fikirleri ile yeni bir toplum düzenine girmeye çalışan, ya da girmeyi ba-

şaran toplumların ileri fikirlerini temsil eden çoğu aydınları, fikir adamlarını, politikacıları, sanatçıları, bazı olanaklara sahip olabildiklerinden, burjuvalar arasından çıkmıştır. Bu sorunuzla, halk olmak, emekçi olmakla; halktan, emekçiden yana bir yazar olmayı karıştırdığınızı sanıyorum. Elinde olmıyarak mevcut bir geri düzenin içinden çıkan, toplum için, kişi için daha ileri, daha güzel bir toplum düzeni isteyen aydınları, sanatçıları nasıl suçlandırabilirsiniz? Sorunuzda eğer bir suçlama kasdı varsa - ki buna inanmak istemem - bundan birçok, Fransız ihtilâlinden bu yana gelmiş ve gelen ilerici aydınların, fikir adamlarının, sanatçıların fikir namusundan kuşkuya düştüğünüz anlamı çıkmaz mı? Oysa suçlamak şöyle dursun, bir burjuva düzeninin içinden yetişmiş, bütün çıkarları bir yana atarak, daha ileri ve emekçinin faydasına yeni bir düzen isteyen bir yazarı, övmek gerekmez mi? Bugünkü toplumumuzun düzeni içinde, bu düzenin verdiği geçim koşullarını bir kişi nasıl değiştirebilir? Sadaka ile toplum kalkınmaz! Topraklarını dağıtarak yeni, ileri bir düzen kuracağını savunan koskoca İran Şahı'nın tutumu ile bütün dünya alay ediyor. Bir toplumun kalkınması, ileri gitmesi, daha aydın günlere kavuşması, elbette toprak reformu ile olur. Ama bu hedeflerin sadece biridir. Bir topluma yeni bir düzen getirmenin bir tek öğesidir. 20. yüzyılın ileri bir toplumu olabilmek için iktisat biliminin daha birçok koşulları vardır. Toplumların tarihsel ve toplumsal gelişmesi içinde bu koşulların ve ilkelerin gerçekleşmesini istiyoruz. Çabamız bu... Bütün bu açıklamamdan anlaşılacağı gibi, ben, bir toprak ağası değil, bir toprak burjuvasıyım. Toplum düzeni bugün değişse, özlenen, özlemini duyduğum ileri bir düzene girebilsek, bir yazar olarak dönüp babadan kalma toprağın yüzüne bile bakmam.)

Bugün bu sözlerime bir cümle daha ekleyeyim: 27 Mayıs'tan beri Toprak Reformu üzerine dergilerde, gazetelerde birçok yazılar yazdım. Sonra da yirmibeş yıllık fikir namusumu, yazdıklarımı isbat için İŞÇİ Partisine girdim. Birşey beklediğim, milletvekilliği sandalyesi özlemini çektiğim için değl. Sadece yıllardan beri savunduğum fikirlerin temsilcisi olduğu için İşçi Partisine girdim. Bu ne demektir? İşte yukarıdaki sözlerime ekleyeceğim cümle: Şeriatın derler ama ben KANUNUN diyeceğim, evet kanunun kestiği parmak acımaz: Toprak Reformu 500 dönümlük tarlamın ne kadarını kesip alacaksa alsın, gık bile demem. Bu tarlanın geliri üç kat bir apartman geliridir. Başkaca aydınları bir yana bırakıyorum, Meclis'teki aydın arkadaşlardan kaçının kaç dönüm topraktan ya da kat kat apartmanlarının kaç katından vazgeçebilecekleri yakında belli olacak.. Göreceğiz! Oysa biz toprak reformu lâfını o kadar yanlış anlıyoruz ki bunu her parti gereği gibi yurttaşlara anlatmalıdır. Hangi parti halkın karşısına çıksa, "efendim toprak reformu yapacağız" dese, halk gocunuyor. Bu halkın içinde 15 dönümden 100 dönüme kadar fakir çiftçi vardır. Ömrünü verip edindiği 15 dönüm bağı elinden alacaklar diye ödü kopuyor. Toprak reformu bu mudur? Özellikle İşçi Partisi köylüye bu konuyu bütün ayrıntıları ile anlatmak zorundadır. Çünkü gericiler ters yakadan halkı zehirliyorlar. Halk Partisi mi toprak dedi, komünist. İşçi Partisi mi toprak dedi, komünist! Bakın başka partiler bu sözü ediyor mu? İşte burada Aydınlarla Emekçilerin ilişkisini sözkonusu ederken, karşımıza aydınlarla köylünün, az topraklı ya da topraksız köylünün sorunu, iliş-

kisi çıkıyor. Köylü de aydına kuşkulu kuşkulu bakıyor. Bunu da yine - özür dileyerek - kendimi öne sürerek cevaplamak isterim:

Geçenlerde SÖKE'de eski baba dostu bir yaşlı köylü ile aramızda şöyle bir konuşma geçti: "Bey, bunca yıl hiçbir partiye girmedin girmedin de, kalktın İşçi Partisine girdin, vallah anlıyamadım." Sordum: "Neden?" — "Bu parti toprakları dağıtacakmış, sende de toprak var." — "Partilerin ya da hükûmetlerin toprakları dağıtmasına lüzum yok. Topraklar zaten kendiliğinden dağılıyor ama köylünün eline geçemiyor." karşılığını verdim. "Nasıl oluyor bu iş?" diye sordu. "Benim dedemin kaç dönüm toprağı vardı?" — "Bildiğime göre onbeş bin kadar." — "Kaç çocuğu varmış?" — "Senin babanla birlik beş çocuğu." — "E... biz kaç kardeşiz?" — "Siz de beş kardeşsiniz?" — "Yap bakalım hesabı, bana kaç dönüm kaldı?" Köylünün birdenbire aklı suya erdi: "Aman bey desene senin torunlar topraktan yana avcunu yalayacak!"

Denecek ki böyle bölünen topraklar - hattâ köylü Mehmet dayının yüz dönüm toprağı beş çocuğuna bölününce - ne olur? Hocanın hikâyesi gibi kırpılıp kırpılıp yıldız olmaz, kırpıntılardan yeni ay yaparlar, bu da köylünün eline geçmez... Bundan ötesini teknisyenler, iktisatçılar bilir. Emekçiler, işçiler artık emekçiden, işçiden yana fikir işçilerini, aydınları yadırgamamaya başlıyor yavaş yavaş. Ama köylümüze de yaklaşmayı, onlarla da ilişki kurabilmeyi başarmalıyız. Köylerde particilik, şehirlerdeki kulüpçülük niteliğinden çıkarılmalıdır. Bu ödev galiba Türkiye İşçi Partisine düşüyor. Başka partiler bu ödevlerini şimdiye dek yapmadılar. İşçiler gibi köylüler de İşçi Partisini aramıya başlıyor.

●

ESKİ CAMLAR...

Barış Dünyası'nın 21. sayısında "Yurtsever işçilere samimî hitabımız" başlıklı bir yazı var. Bir bölümü şöyle:

"Bugün her işveren, refah içinde, zenginlik içinde, değildir. En zengin ve durumu en parlak gözükenlerin bile, açığa vurmadıkları ve zehirini için için yuttukları birçok güçlükler içindedir. Hükûmetten yana, vergiden yana, krediden yana, herşeyden yana dertli, endişeli ve yarınını sağlamak kaygısı ile huzuru ve saadeti bozulmuş işverenler..."

Bu pek duygulu yazının, millî gelirimizin % 38 ini alan mutlu azınlığa (nüfusumuzun % 1 ine)) bu denli acıması, nereden geliyor acaba?

Barış Dünyası dergisine özel sektörce verilmiş on sahife tutarındaki ilânın beher santimi 15 Türk lirasıdır.

TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ SİSTEMİ NASIL İŞLEMEKTEDİR

Sina PAMUKÇU

Toplu iş sözleşmesi düzeni bulunmayan ülkelerde, bir işyerinde çalışan işçiler ücretlerin ve öbür çalışma koşullarının tespitinde, genel olarak, işverenle tek başına kalırlar. Bir yanda bütün ekonomik gücü ile işveren, öbür yanda her an işinden atılma tehlikesi içindeki teker teker işçiler.

Toplu iş sözleşmesi ile bağlı bir işyerinde ise, ücretleri ve öbür çalışma koşullarını işçiler yerine, sendikaları işverene teklif etmiş ve varılan anlaşmaya göre tespit ettirmiştir. Sendikalar ne kadar güçlü olursa, işçi - işveren ılişkilerinde de denge ve âhenk o değin sağlanmış olur.

Toplu iş sözleşmesi düzeninde sendikaların son silâhı grevdir. Çünkü sendikalar sosyal adalet ilkelerine uygun olarak yapacakları istekleri kabule yanaşmayan işverenlere karşı ellerinde belli başlı bu silâhı bulundurmaktadırlar.

TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ SİSTEMİ NASIL İŞLEMEKTEDİR?

A. GENEL OLARAK

275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanununa göre, toplu iş sözleşmesi,

1. Belli bir işkolunu, ya da
2. Belli bir işyerini ya da işyerlerini kapsayacak biçimde olur.

1. Belli bir işkolu için.

Çalışma Bakanlığının 22.8.1963 de yayınladığı yönetmelik sendikaların işkollarını 36 işkoluna ayırmıştır: tarım ve hayvan yetiştirme, ormancılık ve tomrukculuk; basın mensupları (gazeteciler) ve her çeşit neşriyat işlerinde çalışanlar; cam ve camdan mâmul eşya sanayii; ecza ve kimya sanayii; lâstik ve plâstik sanayii gibi. İşte bu işkollarından birinde kurulu bir sendika o işkolunda çalışan işçilerin yarısından bir fazlasını üye yazmışsa, o işkolu için işverenle, ya da işverenler sendikası ile toplu iş görüşmesine başlayabilir.

2. Belli bir işyeri için.

Bir işyerinde çalışan işçilerin yarısından bir fazlası (örneğin 200 kişilik bir işyerindeki işçilerin 101 tanesi) bir sendikaya üye ise, o sendika işverenle toplu iş sözleşmesi görüşmesine başlayabilir.

B. TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ GÖRÜŞMESİNE ÇAĞRI VE BAŞLAMA

1. Çağrı.

Bugün sendikaların üye sayısı öyle çok olmadığından sözleşme görüşmelerinin çoğu belli bir işyerini ya da işyerlerini kapsayacak biçimde yapılmaktadır. Onun için biz açıklamamızı bu biçimde yapacağız. Zaten işkolu çapındaki görüşmelerle, işyeri çapındaki görüşmelerin yolları arasında pek fark yoktur.

Bir işyerindeki işçilerin yarısından bir fazlasını üye yapan sendika, toplu iş sözleşmesi görüşmesi yapmak istediğini gazete ile ilân ettiği gibi,

o işyeriyle ilgili bütün sendikaların adreslerini Bölge Çalışma Müdürlüğünden öğrenip bu gibi sendikalara da haber verir.

İşçilerin yarısından bir fazlasının sendikaya yazılı olup olmadığı ya da görüşmeyi hangi sendikanın yapacağı hakkında bir anlaşmazlık olursa, bu konuda karar vermek yetkisi Bölge Çalışma Müdürlüğüne tanınmıştır. Bölge Çalışma Müdürlüğünün kararına İş Mahkemesinde itiraz edilir ve İş Mahkemesinin kararı kesindir.

2. Görüşmeye başlama.

İşverenle sendikanın toplu iş sözleşmesi görüşmesi yapmağa yetkili olduğu belli olunca, taraflardan biri öbürünü belli bir yer, gün ve saatte görüşmeye çağırır. Anlaşma olmazsa, yer, gün ve saati Bölge Çalışma Müdürlüğü saptar. Anlaşma olursa, toplu iş sözleşmesi, en az bir, en çok üç yıl için imzalanır.

C. ANLAŞMA OLMAZSA.

1. Uzlaştırma.

İşveren ya da sendika, saptanan yer, gün ve saatte toplantıya gelmez, ya da görüşmeler sonunda anlaşma olmazsa, taraflar birer tarafsız aracı seçerler ve bu iki tarafsız aracı da aralarında üçüncü tarafsız aracıyı seçerler. Seçme konusunda anlaşma olmazsa, üçüncü tarafsız aracıyı İş Mahkemesi seçer. Bu üç kişi aralarında görüşür ve bir karar verirler.

2. Uzlaştırma kararı kabul edilmezse.

Üç tarafsız aracının çoğunlukla verdikleri kararı taraflar kabul ederse, toplu iş sözleşmesi imzalanır. Taraflardan biri bu kararı kabul etmezse, kabul etmeyen sendika ise greve, işveren ile lokavta gider.

Ç. GREV YA DA LOKAVT.

Greve başvurma kararında olan sendika, uzlaştırmaya varılmadığını gösteren tutanak gününden başlayarak altı iş günü içinde, bu kararını işverene bildirmek zorundadır. Bildirmezse grev yapamaz. Bu bildirme gününden başlayarak altı iş günü geçmedikçe grev kararı yürürlüğe giremez.

Lokavta da aynı biçimde gidilir işveren tarafından.

D. GREV OYLAMASI.

Bir grevin belli bir işyerinde uygulanabilmesi için oylama yapılmasını o işyerinde çalışan işçilerin üçte biri, grevin yapılacağının işyerinde ilânından başlayarak altı iş günü içinde yazılı olarak isterlerse, o işyerinde grev oylaması yapılır. Grev oylamasında işçilerin salt çoğunluğu grevin uygulanmamasına karar verirse, o işyerinde grev yapılamaz.

E. İŞYERİNDEN AYRILMA ZORUNLUĞU

Bir işyerinde grev ya da lokavtın uygulaması üzerinde işçiler, işyerinden ayrılmak zorundadırlar. Grev yapan işçilerin yerine yeni işçiler ALINAMAZ. Ancak, greve katılmayan ya da katılmaktan sonradan vazgeçen işçileri çalıştırıp çalıştırmamakta işveren serbesttir.

F. GEÇİCİ OLARAK DURDURMA.

Karar verilmiş ya da başlamış kanunî bir grev ya da lokavt, memleket sağlığını ya da ulusal güvenliği bozucu nitelikte ise, Bakanlar Kurulu, uyuşmazlıkta, grev ve lokavtı bir kararname ile en çok otuz gün süreyle geciktirebilir. Bakanlar Kurulu geciktirme süresini en çok 60 gün daha uzatabilir.

TÜRKİYE TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ DÖNEMİNE GİRDİ

Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanunu 15.8.1964 gününde yürürlüğe girdikten kısa bir süre sonra çeşitli işkollarındaki sendikalar işve-

renlerle toplu iş sözleşmesi görüşmelerine girişmişlerdir.

Bugüne dek Lâstik-İş, Deri-İş, Teksif, Maden-İş Federasyonu, Cam-Seramik-İş ve ATAS'daki işçilerin sendikaları kendi işkollarındaki işverenlerle ya da işverenler sendikaları ile çeşitli toplu iş sözleşmeleri yapmış bulunuyorlar.

Biz, burada, bu sözleşmelerin işçilere ne gibi haklar ve menfaatler sağladığı üzerinde durmayacağız, çünkü bu bir araştırma işidir. Gerçekten önemli ve gerekli olan bu araştırmayı hem Üniversitelerimizin ilgili kollarının, hem de Devlet Plânlama Teşkilâtı, Bakanlıklararası Prodüktivite Merkezi gibi resmî katlarının yapmağa hemen başlamalarının çok yararlı olacağına inanıyoruz.

Biz bu yazımızda toplu iş sözleşmesi görüşmelerinde sendikaların ve, özellikle, işverenlerin tutumlarına değinmek istiyoruz.

Genel olarak, sendikalar hiç de aşırı olmayan isteklerle çıkmışlardır işverenlerin karşısına. Gerek ücretlerin son derece düşük olduğu, gerekse çalışma koşullarının çeşitli bakımlardan insanlığa yakışır biçimde bulunmadığı Türkiye'de işverenlerin tutumu ne olmuştur? Burada 4 tip işveren çıkmaktadır ortaya.

1. Bir iki avukat ya da malî uzmanla anlaşan ve bütün yetkiyi onlara bırakan tip. Bunlara demiştir ki, "Siz bu işin kanunî inceliklerini, falan bilirsiniz. Ne kadar az hak ve menfaat tanırsanız, ben de sizin ücretinizi o kadar arttırırım. Yalnız grev olmamasına dikkat edin. Grevsiz bitirirseniz bu işi size bir de 10.000 lira cabadan var." Bu durumda o toplu iş sözleşmesi görüşmelerinin nasıl uzayıp çığırından çıkacağını varın tasarlayın.

2. İkinci tip, avukatlarıyla, malî uzmanlarıyla birlikte görüşmelere katılan işverendir. İşveren modern organizasyondan anlıyorsa ve uzmanlarına hâkimse, sendikaların zaten aşırı olmayan istekleri karşısında, anlaşma olmaktadır. Fakat görüşmelere, kraldan çok kraldan yana olan ve alacağı parayı haketmek için ille sendikalara güçlük çıkarmayı marifet sayan avukatlar, malî uzmanlar hakimse, görüşmeler çıkmaza girmekte ve ister istemez uzlaştırmaya gidilmektedir.

3. Üçüncü tip, vurguncu işveren tipidir. Sendikacılar, her toplantıda, işverenin nasıl sıkıntı içinde olduğu, sendikanın istekleri kabul edilecek olursa işyerini kapatmak gerekeceği, v.b. üzerine uzun uzun söylevler dinlemek zorunda kalmaktadır. Hiç bir organizasyon ve teknoloji bilgileri olmayan bu gibi işverenlerin yüksek kârları, işçinin tam anlamı ile sömürülmesine dayanmaktadır.

4. Dördüncü tip, önemli işverenler sendikalarıdır ki bu gibi sendikalar daha yeni kurulmakta olduğundan zayıftırlar, içlerinde birlik yoktur ve üyeleri olan işverenlerin malî durumları ve işletmecilik görüşleri çok farklı olduğundan sendikaların istekleri karşısında bir görüş birliğine varamamakta ve görüşmeler çıkmaza sürüklenmektedir.

Bütün bu sakıncalara karşın, toplu iş sözleşmesi düzenine yeni girdiğimiz için sendikalar anlaşma yoluna gitmeyi ve hiç olmazsa, uzlaştırmada tarafsız üçüncü aracının vereceği uzlaştırma kararını kabulü uygun görmektedirler.

Grev olduğunda da, bu hemen her zaman "nuh deyip, peygamber demeyen" işverenlerin ya da onların sendikalarının yüzünden meydana gelmektedir.

HEGEL'İN FELSEFESİ

G. PLEKHANOV
Çeviren : Selâhattin HİLÂV

1931 yılının ondört kasım günü, insan düşüncesi tarihinde en kesin ve en uzun ömürlü yeri kazanmış düşünürlerden biri ölmüştü. Fransızların, "mânevî ve politik bilimler" dediği bilim kollarının hîçbiri, Hegel'in dehâsının zorlayıcı ve doğurtucu etkisinden uzak kalmamıştı. Diyalektik, Mantık, Hukuk, Estetik, Felsefe ve Din Tarihi gibi bilimlerin hepsi, Hegel'in kendilerine verdiği ruhla yeni bir biçim almışlardı. Hegelci felsefe, David Strauss, Bruno Bauer, Feuerbach, Fischer, Gauss, F. Lassale ve en sonunda Engels ve Marx gibi insanların düşüncesini etkilemiş ve oluşturmuştu.

Hegel, daha hayattayken uygar dünyaca tanınmış bir düşünürdü. Ölümünden sonra, 1830 ve 40 yıllarına doğru, felsefesinin doğurduğu genel coşkunluk daha geniş ölçüler içinde kendini gösterdi. Ama o zaman, beklenmedik bir tepki de doğdu. Marx'ın dediği gibi, Hegel, Lessing'in çağında "kahraman Mendelssohn'un Spinoza'yı ele aldığı biçimde, yani *ölü bir köpek* gibi ele alınmağa başlanmıştı. "Okumuş" kimseler arasında Hegel felsefesine duyulan ilgi öylesine ortadan kalkmış; bilginler çevresinde duyulan ilgi o kadar azalmıştı ki, felsefeyi meslek edinmiş olanlardan hiçbiri, şu son yıllara kadar, Hegel felsefesinin üzerine eğildiği çeşitli bilim alanlarında, bu felsefenin ne gibi bir değer taşımağa devam ettiği konusunda bir araştırma yapmayı aklından bile geçirmemişti. Bu olayın, belli bir sınıra kadar, nasıl açıklanabileceğini ilerde göreceğiz. Burada şunu belirtmekle yetinelim ki, yakın bir gelecekte, Hegel felsefesi ve özellikle Hegel'in *Tarih Felsefesi* yeniden ilgi çekecektir. Sosyal-Demokrasinin kazandığı başarılar, okumuş denilen sınıfları, sosyalist doktrinleri ve bu doktrinlerin tarihî kaynağını öğrenmek zorunda bırakmaktadır. Okumuş sınıflar, pek de zevk almadıkları bu çeşit çalışmalara girişince, "toplum huzuru" bakımından belki de en tehlikeli düşünürlerden biri olarak ortaya çıkan Hegel'i karşılarında bulacaklardır. Bu bakımdan, bugünkü düzenin "savunucuları" olan bir takım bilginlerin, Hegel felsefesini "yeni bir eleştirimden" geçirmek konusunda büyük çabalar harcayacaklarını ve göçüp gitmiş olan bu profesörün "aşırılıklarına" ve "fantezilerine" savaş açarak hem doktorluk payeleri kazanacaklarını hem de mükâfatlar alacaklarını kesin olarak ileri sürebiliriz.

Yeniden ortaya konacak olan böyle bir "eleştirici inceleme", bilim bakımından bir tek fayda sağlayacaktır. Bu fayda, burjuva düzenini savunan bilginlerin münasebetsizliklerini bir kerre daha ortaya koymaları ve ekonomi-politik alanında olduğu gibi bu yeni alanda da bu özelliklerini apaçık bir biçimde belirtmeleri dolayısıyla sağlanmış olacaktır. Hegel felsefesine duyulan ilginin canlanması, bir başka fayda da sağlayacaktır. Bu fayda, tarafsız düşünürlerin ve aydınların bu filozofun eserlerini tanımaları olacaktır. Hegel'in eserlerini okuyup kavramak kolay iş değildir; ama kolay olmadığı ölçüde faydalıdır. Çünkü, gerçekten bilgi edinmek isteyen bir kimsenin, Hegel'den öğreneceği çok şey vardır.

★

ONÜÇ

Bu yazımızda, büyük Alman düşünürünün, tarih felsefesi konusunda iieri sürdüğü düşünceleri açıklamak ve doğruluklarını göstermek amacını güdeceğiz.

Toplum bilimleri bakımından ele alındığı zaman, Hegel'in önemi, her toplumsal olayı gelişimi içinde, yani oluşmasını ve ortadan kalkmasını gözönünde tutarak ele almasında aranmalıdır. Bir çok kimse, bu özelliğin, önemli bir şey olmadığını, çünkü toplumsal olayların başka türlü ele alınamayacağını söyleyecektir. Oysa, biraz sonra açıklayacağımız gibi, bu görüş biçimi, bugün bile kendilerini "evrimci" (tekâmülcü) olarak tanıtanların çoğu tarafından iyice anlaşılmamıştır. Bundan başka, sözü geçen görüş, Hegel zamanında, toplum bilimleriyle uğraşanlara, günümüzde olduğundan çok daha yabancı geliyordu. O çağların utopyacı sosyalistlerini ve burjuva iktisatçılarını gözönüne getirirsek, bunu kolayca anlarız. Utopyacılar, burjuva düzenini kötü bir sonuç gibi görüyorlardı. Ama bu sonucun, insan *yanılmalarının beklenmedik* bir sonucu (ürünü) olduğunu söylüyorlardı. Bu düzene hayran kalan ve düzenin üstün yanlarını nasıl öveceklerini bilmeyen iktisatçılar ise, kapitalizmi sadece *beklenmedik* açısından kendini dile getiren *hakikat* olarak görüyorlardı. Ne utopyacılar, ne de iktisatçılar, *hakikat* ile *hata* arasındaki bu *soyut karşıtlığı* aşmağa kalkışmıyorlardı. Bununla birlikte, utopyacıların doktrinleri, gerçeklerin daha doğru bir biçimde anlaşılmasını sağlayacak *eğilimleri* içinde taşımaktan da geri kalmıyordu. Hegel'in gözünde, hakikat ile hata arasındaki bu soyut karşıtlık, "düşünücü aklın (teemmülcü aklın) sık sık düştüğü saçmalıklardan biriydi. J-B.Say, Adam Smith'e gelinceye kadar bütün iktisatçıların yanlış teoriler ileri sürdüklerini ve bu yüzden ekonomi politiğin tarihiyle ilgili bütün çalışmaların faydasız olduğunu söylüyordu. Oysa, Hegel için, bu teorilerin her biri, *kendi zamanı için doğru olan önemli* bir felsefeden başka şey değildi. Sırf bu yüzden, Hegel, kendinden önceki felsefeleri, işe yaramaz şeyler gibi bir yana atmıyordu. Tam tersine, Hegel için, "zaman bakımından sonuncu felsefe, daha önceki bütün felsefelerin sonucudur ve bu felsefelerin ilkelerini içinde taşımak zorundadır." (Encyclopedie, 13) (1). Hegel'in, felsefe tarihini bu biçimde kavrayışı, zihnin felsefî çalışmaları ile ilgili olarak kabullendiği tüm idealist bir görüşten doğuyordu. Bu görüş, felsefî çalışmanın, biricik canlı zihin sayılabileceğini ve bu canlı zihnin özünün, *kendisi* hakkında bilinç edinmek ve böylece nesne haline girerek kendi kendini aşmak ve daha üstün bir derece haline gelmek olduğunu ileri sürüyordu (ibid). Öte yandan, en tutarlı bir maddecilik de, felsefe sistemlerinin, "kendi zamanlarının düşünce ile kavranması (2) olduğu konusunda Hegel'le ister istemez bağdaşmaktadır. Nitekim, ekonomi-politiğe bugün hangi açıdan yaklaşmamız gerektiğini sorarsak, Hegel'in teorisine Say'ın görüşünden ne kadar daha yakın olduğumuzu çabucak farkederiz. Say'ın görüş açısından yani hakikat ile hatanın soyut karşıtlığı bakımından ele alındığı zaman, merkantilistlerin ya da fizyokratların sistemlerini insan zihninde rasgele doğmuş bir saçmalık olarak görmemiz gerekir. Nitekim, sözü geçen sistemlere bu gözle bakılmıştır. Oysa bugün, sözünü ettiğimiz bu sistemlerin, bu sistemleri doğuran çağın ne ölçüde zorunlu sonuçları ve ürünleri olduğunu biliyoruz.

Hegel yalnız felsefeyi değil, dini ve hukuku da, çağın tabiî ve zorunlu

(zarurî) bir ürünü gibi görür. Zaten Hegel için, felsefe, hukuk, din ve hattâ teknik ustalık bile, birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdırlar.

"Belli bir politik biçim ancak belli bir din hayatı yanında varolabilir. Belli bir Devlette ise ancak belli bir felsefe ve belli bir din bulunabilir." (3).

Bu düşüncelerin de herkesçe bilinen şeyler olduğu söylenebilir.

Toplum hayatının çeşitli yüzlerinin birbirine ne ölçüde bağlı olduğunu bilmeyen var mı! Günümüzde, bunu, okul çocukları bile biliyor! denebilir.

Ama Hegel, toplum hayatının değişik yüzlerinin ve biçimlerinin arasındaki karşılıklı birliği (bağlantıyı), günümüzün "okumuşları" ndan ve okul çocuklarından farklı biçimde anlıyordu. Sözü geçen birlik, bugün, yalnızca bir karşılıklı etki olarak görülüyor. Böylece, bu etkinin özü açıklanmadan kalıyor. Bundan başka, birbirlerini etkileyen bu toplumsal biçimlerin ve olayların tek bir kaynağı olması gerektiği unutuluyor. Oysa bu çok önemli bir noktadır. Bu nokta önemsenmeyince, karşılıklı etkilerin temeli görmezlikten geliniyor ve bu karşılıklı etkiler sistemi havada kalıyor. Hukuk dini etkiliyor, din de hukuku etkiliyor; her biri ya da ikisi birlikte, felsefe ve sanat üzerinde etki gösteriyorlar, öte yandan sanatla felsefe de birbirlerini etkileyip duruyorlar; dini ve hukuku da etkilemekten geri kalmıyorlar. Ve bu böylece uzayıp gidiyor... Herkesin bildiği ve okullarda öğretilen bilgeliğin ileri sürdüğü budur. Bu teori sayesinde, belirli çağlar üzerine bir takım açıklamalar yapabildiğimizi kabul etsek bile, söz konusu olan belirli çağlara gelinceye kadar, dinin, felsefenin, sanatın, hukukun ve başka kurumların nasıl gelişmiş olduğunu açıklamak ödevinden kurtulamayız.

Bu soruya yine karşılıklı etkiler ileri sürülerek cevap verilmek istenir. Ama bu çaba sonunda, yapılan açıklamaların bütün anlamlarını kaybettikleri de görülür. Ya da toplum hayatının şu, ya da bu yüzü üzerinde etki göstermiş olan ama birbirlerine hiç bağlı olmayan bir takım beklenmedik nedenler ileri sürülür. Bir başka cevap da öznel (subjectif) bir mantık yüceliği ileri sürmektir.

Sözgelimi, Fichte felsefesinin, Kant felsefesinden mantıkî bir biçimde çıkmış olduğu; Schelling felsefesinin de yine Fichte felsefesinden ayni ölçüde mantıkî bir biçimde çıktığı; Hegel felsefesinin de yine Schelling felsefesinden mantıkî biçimde türediği ileri sürülür. Çeşitli sanat anlayışlarının ardarda gelişi de böyle mantıkî bir biçimde açıklanır. Bu ileri sürüşlerin hepsinde bir parça hakikat vardır ama açıklamanın zerresine rastlanmaz. Herhangi bir felsefe sisteminden ya da bir sanat eğiliminden, bir başka felsefe sistemine ve bir başka sanat eğilimine kimi zaman bir kaç yıl içinde, kimi zaman da yüzyıllar gibi uzun süreler içinde geçildiği bilinmektedir. Acaba bu fark nereden geliyor? Düşüncelerin mantıkî biçimde ardarda geldiğini ileri süren görüş de, okullarda anlatılanlar da bu konuda hiç bir açıklama yapamamaktadır. Bu soru karşısında, "karşılıklı etkiler" ilkesi de "beklenmedik nedenler" ilkesi de bize hiç bir şey öğretemez. Ama okumuşlar, bu durum karşısında pek te şaşırmazlar. Derin bir anlam taşıyormuş gibi görünen kelimelerle, toplum hayatında karşılıklı etkinin ne kadar önemli olduğunu açıklamaya çalışarak, düşüncelerini, *bilimsel düşüncenin kendini gerçekleştirmesi gereken noktada* dur-

dururlar. Hegel bu çeşit "derinliklerden" uzak bir düşünürdü. Bakın bu konuda ne diyor:

"Herhangi bir muhtevayı, sırf karşılıklı etkiler açısından ele almak... anlayış bakımından eksiklik göstermek demektir. Çünkü böyle yapılınca, basit ve katkısız bir olgu ele alınmış olur. Burada asıl yapılması gereken iş, yani nedenlik ilkesinin uygulanmasında en büyük önemi taşıyan koordinasyonun (yanyana düzenleme) gerekleri yerine getirilmemiş olur. Karşılıklı etkinin uygulanmasında gösterilen bu yetersizliğin, iyice incelenecek olursa, bu bağlantının bir kavram eşdeğeri olarak kullanılacak yerde, kendi başına ele alınmasından doğduğu görülür. Bunun nedeni, sözkonusu bağlantının iki yüzünün, dolaysız (immédiate) bir veri olmak durumuna düşmemesi ve üst dereceden bir üçüncü terimin uğrağı (moment) gibi ele alınmak zorunda olmasıdır..." (4)

Bu sözlerin anlamı şudur: Toplum hayatının çeşitli yüzleri söz konusu olduğunda, bunları sırf karşılıklı etkilerle açıklamaya kalkışmamalı, ama, onların varlık şartı olan ve onları (yani karşılıklı etkileri) mümkün kılan "üstün" bir üçüncü terim aracılığı ile açıklama yapmaya çalışmalıyız.

Peki bu üstün üçüncü terimi nerede arayacağız? Hegel bu terimi *ulusal* zihnin niteliklerinde arar. Hegel için, evrensel tarih, evrensel (küllî) zihnin gelişiminden ve gerçekleşmesinden başka şey değildir. Evrensel zihnin gelişme hareketi yavaş yavaş gerçekleşir.

"Her derece, ötekilerden ayrı olması bakımından, kendi tikel (cüzî) ve belirli ilkesini içinde taşır. Bu ilke tarihte vardır. Yani tarihte, zihnin bir belirlenimi; bir tikel *ulusal* zihin görülür. Bu *ulusal* zihin, tarih içinde, bütün iradesini (istemini) ve bilincini somut olarak ortaya koyar. Böylece, sözkonusu *ulusal* zihnin ortak din anlayışı, politik yapısı, somut ahlâklılığı, hukuk düzeni, töreleri, bilimi, sanatı ve teknik ustalığı dile gelir. Bu özel tikellikler (cuzîlikler), bir ulusa özgü (has) olan ilke ,yani bu ulusa özgü olan genel tikellik bakımından ele alınmalıdır. Nitekim, bunun tam tersine, tarihî olguların bize sunulmuş olan ayrıntılarında (teferruatında), tikel unsurun genel görünüşünü yeniden bulmamız gereklidir." (5)

Hegel'in evrensel tarih anlayışının idealizmle yüklü olduğunu anlamak güç bir iş değildir. Gogol'un dediği gibi, mürekkep yalamamışlar bile bunu kolayca görebilirler. Bir bakıma, sırf idealizmi yüzünden Hegel'in tarih felsefesine omuz silkip geçmek de kabildir. Nitekim, tutarlı düşünceden yoksun kimselerin çoğu böyle yapmaktadır. Bu çeşit kimseler, maddeci olmaları dolayısıyla maddecilerden, idealist olmaları bakımından da idealistlerden memnun olmadıkları için sadece kendilerinden hoşlanmakta ve bu çeşit aşırılıklara düşmedikleri için sevinmektedirler. Oysa, onların düşüncesi, aslında, maddecilik ile idealizmin hazmedilmemiş ve hazmedilmesi kabil olmayan bir karışımından başka şey değildir. Buna karşılık, Hegel'in felsefesi, hiç bir eklektizm izi taşımaması bakımından kendini öteki tutarsız düşüncelerden hemen ayırır. Hattâ, Hegel düşüncesinin idealist ve yanıltı dolu temeli elle tutulur hal geldiğinde, ve bu dâhi düşünürün görüşlerine dar sınırlar çizdiğinde, bu tıkanıklık, Hegel felsefesine dikkatle eğilmemiz için verilmiş önemli ve faydalı bir işarettir. Çünkü, Hegel'in felsefesi, bize, idealizmin yetersizliği konusunda en mükemmel ve kesin delili vermektedir. Ama ayni zamanda, mantıkî bir biçimde düşün-

memizi de öğretmektedir. Hegel'in o çetin okulundan geçen kimse, eklektizmin karmakarışık açıklamaları karşısında, ebedî bir tiksinti duymaktan kendini alamaz.

Evrensel tarihin, "Evrensel zihnin gelişimi ve gerçekleşmesi" olduğunu hiç bir şekilde kabul etmemekle birlikte, bir ulusun politik yapısının, töreleri üzerinde etki gösterdiğini ve bu törelerin de, politik yapıyı etkilediğini söyleyerek işin içinden sıyrılmaya kalkışmıyorum. Bu konuda, Hegel gibi düşünerek, törelerin de politik yapının da ayni kökten türediğini düşünüyoruz. Bu kökün ne olduğunu bize, tarihin çağdaş maddeci görüşü açıklıyor. Ama bu görüş de, bay eklektikler tarafından, tıpkı bu görüşün tam karşıtı olan Hegel'in idealist görüşü gibi sınırsız güçlüklerle anlaşılabilmektedir.

Tarih alanında büyük rol oynamış uluslardan biri söz konusu olunca, Hegel'in, pek az raslanan geniş bir bilgi ve derin bir kavrayış gösterdiği açıkça görülür. Hegel ,ele aldığı ulusla ilintili karakteristik özellikleri gözkamaştırıcı bir biçimde açıklar ve bu ulusun tarihinin çeşitli yüzlerini, avuç dolusu serptiği değerli açıklamalarla aydınlatır. Hattâ, onun yazdıklarını okuyan kimse, karşısında bir idealist bulunduğunu unutur ve Hegel'in *"tarihi, olduğu gibi ele aldığını"* ve araştırmalarına *"ampirik ve tarihî açıdan girişmek"* yoluyla bilimsel araştırmaya uygun davrandığını düşünür. Hegel bu yolu niçin tutmaktadır? Söz konusu ulusun manevî varlığının özelliklerini bulmak için, tabiî.

Belli bir ulusun manevî varlığı, Hegel'in gözünde (hepimizin bildiği gibi) evrensel zihninin gelişiminin bir aşamasından (merhalesinden) başka şey değildir. Ama evrensel zihnin özellikleri, evrensel tarihin somut maddesi (muhtevası) tarafından belirlenmiş değildir. Tam tersine, Hegel'e göre, bu özellikler dışardan gelmekte ve evrensel tarihin içine sınırlı, tamamlanmış ve kapalı bir kavram gibi girmeketdirler. Bu düşüncenin sonucu olarak Hegel'in felsefesinde şu durum ortaya çıkmaktadır: Tarihin kendisi, evrensel zihin kavramına aykırı düşecek gerçekler ortaya koymadıkça, "olduğu gibi" kavranmaktadır. Ama, tarihin akışı, evrensel zihnin "gelişme yasasına" aykırı düşmek şu yana; bu gelişme yönünden aykırı bir yol tutturduğu zaman bile, Hegel'in mantığı ve metafiziği için bilinmez bir şey haline girmekte ve bir yana itilmektedir.

Böyle bir metodun, Hegel'i, kendi kendisiyle çelişmeye düşmekten kurtaracağı sanılır. Oysa Hegel, bu çeşit çelişmelerden sıyrılmış bir kimse değildir:

"Aşk, gökyüzü ve kısacası bütün düşünsel (fikrî) şeyler, Hintli'nin hayalgücü ile eksiksiz olarak gördüğü şeylerdir. Ama Hintli'nin düşündüğü şey ayni zamanda fizik bakımdan karşısında varolan bir şeydir. Bu yüzden, Hintli ne yapacağını bilmeyerek, kendini kaybeder. Nitekim, bundan ötürü, dinî nesneler ya korkutucu sanat eserleri ya da tabiatta raslanan varlıklardır. Her kuş, her maymun, varolan bir tanrı yani mutlak olarak genel bir varlıktır. Gerçekten de, Hintliler, bir nesneyi rasyonel (aklî) belirlenimleri içinde tutmayı beceremeyen kimselerdir. Çünkü bunu becerebilmek için düşünme (teemmül) gücüne varmış olmak gereklidir." (6)

Demek ki, Hegel, hayvanlara tapınmayı, Hintlilerin, evrensel zihnin gelişiminde en alçak basamağı temsil etmeleri ile açıklıyor. Işığı, "güneşi, ayı ve beş yıldız kümesini" tanrılaştıran eski İranlıları sırf böyle davrandıkları (düşündükleri) için, Hegel'in, Hintlilerden üstün gördüğünü bili-

yoruz. Ama bir de, Hegel'in, Mısır'daki hayvana tapınma dini üzerine neler söylediğini görelim:

"Bu tapınış, hayvanları en yüce varlık bilmekten başka şey değildir... Hayvanlara tapınma, bugün, bizi tiksindiren bir şeydir. Çünkü biz ancak gökyüzüne (Tanrıya) dua etmeyi akla yakın buluruz. Hayvanlara tapınma bize uzak ve anlaşılmaz bir şey olarak gelir. Bununla birlikte, güneşi ve yıldız kümelerini tanrılaştıran ulusların, hayvanlara tapınan uluslardan üstün tutulması ille de gerekli değildir. Hattâ, bunun tam tersini bile söyleyebiliriz. Nitekim, Mısırlılar, hayvanlara tapındıkları halde, hayvanlar dünyasında bulunan en derin ve anlaşılmaz yanları ele almışlardır." (7)

Demek ki, ayni hayvana tapınma dini, Mısırlılar ya da Hintliler tarafından benimsenmiş olması gözönünde tutularak, Hegel tarafından ayrı biçimde yorumlanmakta ve değerlendirilmektedir. Acaba bu niçin böyle olmaktadır? Acaba, Hintliler, hayvanlara, Mısırlılardan bambaşka bir biçimde mi tapınmışlardır? ?Hayır! Hegel'in bu tutarsız düşüncelerini, ancak, Mısır düşüncesinin, Yunan düşüncesine götüren bir basamak olduğunu gözönünde tutarak açıklayabiliriz. Bu yüzden, Mısır düşüncesi, Hegel'in sınıflamasında, Hintlilerin din anlayışına nisbetle daha üstün bir dereceyi göstermektedir. Bundan ötürü, Hegel, Mısırlıların din anlayışının, Hintlilerin din anlayışında görülen gerilik ve eksikliklerden sıyrılmış olduğunu kabul etmektedir.

Nitekim, Hegel'de, kastlar hakkında ileri sürülen yargıların (hükümlerin), bu kastların Mısır kastları ya da Hindistan kastları olmasına göre, değişik anlamlar taşıdığını görüyoruz. Hegel, Hindistandaki kastların, "tabiî farklar haline geldiğini"; Hindistanda yaşayan bireylerin (fertlerin); zorba karşısında herkesin mecburen eşit olduğu Çinde yaşayan bireylerden daha "menfaat-gözetmez" kimseler olduğunu da söylemektedir. Oysa yine Hegel'e göre, Mısır kastları, "hareketsiz değillerdir. Birbirleriyle sonu gelmez bir değinme ve savaş içindedirler. Çoğu zaman sınırlarının eriyip gittiği ya da birbirlerine karşıt hale geldikleri görülür." Oysa, yine Hegel'in söylediklerine bakarak, Hint kastlarında da, çatışmaların ve savaşların eksik olmadığını rahatça ileri sürebiliriz. Ne var ki, Hegel burada, tıpkı hayvanlara tapınma konusunda olduğu gibi, keyfî bir açıklama düzeni tutturduğu için, benzer tarihî fenomenleri sanki apayrı olaylarmış gibi ele alarak yorumlamaktadır.

Ama iş burada bitmiyor. İdealizmin zayıf noktası, tarihî hareketin merkezinin bir ulustan ötekine geçişini, ya da özellikle, belirli bir ulusun iç "durumunun" değişimini açıklamak gerektiği zaman ortaya çıkmaktadır.

Bu çeşit konular ele alındığında, sözü geçen geçişlerin ve değişimlerin "nedeni"ni açıklamak gerekiyordu. Hegel, bu "nedeni", bir idealist olarak, "zihnin" niteliklerinde aramıştır. Zaten Hegel'e göre, tarih, bu zihnin gerçekleşmesinden başka şey olamazdı. Sözgelimi, Çin ile Hindistan egemenliğini sürdürdüğü sırada, nasıl olup ta İran'ın yıkılıp gittiği sorusuna cevap vermek gerektiğinde, Hegel şunları söylüyordu:

"Önce devamlılığın, yıkılıp gitmeden daha üstün bir şey olduğunu ileri süren yanlış yargıları bir yana atmalıyız, Hep olduğu gibi kalan dağlar, bir günde solup giden gülden daha üstün varlıklar değildir."

Ama bu açıklamaların bir cevap sayılmayacağı besbellidir. Hegel bu konuda şöyle devam ediyor:

"Bağımsız zihin ilkesi, eski İran'da, tabiî olana karşı çıkar. Ve bunun sonucu olarak tabiî hayat bütün parlaklığını kaybeder ve yıkılıp gider. Tabiatten ayrılma ilkesi eski İran'da dile gelmiştir. Bu ilke, İranı, tabiata bağlı olan öteki dünyaların (8) üstüne yükseltmiştir. Böylece, ilerlemenin zorunluğu kendini belli etmiştir. Zihin gelişip çiçeklenmiş ve kendini tamamlamak gereğini duymuştur. Çinli ancak ölü olarak bir değer taşır, Hintli ise kendi kendini öldürür, Brehmen olarak yitip gider. Hintli ya tepeden tırnağa bir kendini kaybediş içinde, dipdiriyken ölü haline gelmiştir, ya da doğuşu dolayısıyla canlı bir tanrıdır (9). Bu durumda ilerlemeden söz edilemez. Çünkü ilerleme, ancak zihnin bağımsızlığı gerçekleştirildiği zaman mümkündür. Eski İranın düşünce aydınlığı sayesinde ruhsal (zihnî) kavrayış doğmuş ve orada zihin tabiatten ayrılabilmiştir. İlk olarak nesnelliğin hiç dokunulmadan ortada durduğunu ve ulusların boyunduruk altında tutulmak yerine, kendi zenginliklerine, yapılarına, dinlerine sahip olacak biçimde serbest bırakıldıklarını açıkça görüyoruz. (Sic.). İşte eski İranın, eski Yunan karşısında gösterdiği zayıflığı burada aramak gerekir." (10).

Bu parçada, Yunanlılarla savaşan İranlıların gösterdiği güçsüzlüğü, İran İmparatorluğunun iç organizasyonu ile açıklamak isteyen son cümlelerin dışında kalan sözlerin hiçbiri, İranın tarihî bir olgu olan yıkılışını açıklayabilecek nitelikte değildir.

Ama bu son cümlelerin taşıdığı anlamın, Hegel'in tarih görüşü ile pek bağlantısı yoktur. Nitekim, İran İmparatorluğunun adamakıllı gevşek iç organizasyonu ile "Eski İran" ın düşünce aydınlığını bağdaştırmak güçtür. İdealizmine sadık kaldığı yerde, Hegel, açıklanması gereken olayları idealizmin örtüleri altına saklamak zorunda kalmaktadır.

İdealist görüş, her yerde gücsüzlüğünü belli etmektedir. Örnek olarak, eski Yunan'ın, iç çözülüşünü ele alalım. Yunan dünyası, Hegel'e göre, güzelin ve yüce törelerin dünyasıydı. Yine Hegel'e göre, Yunanlılar yurduna bağlı, yüce davranışlar gösterebilen üstün bir ulustu. Ama bu yüce davranışları, bilincine varmadan ve düşünmeden gerçekleştiriyorlardı.

"Yunanlı için yurt, bir zorunluktu; yurdu olmaksızın yaşayamazdı o. Ama daha sonraları... sofistler tarafından bazı ilkeler ortaya atıldı. Öznel düşünme (réflexion subjective) ve ahlâk bilinci oluştu. Aynı zamanda, her insanın kendi inançlarına göre davranması gerektiği düşüncesi de yayıldı."

Hegel'e göre eski Yunan'ın yüce törelerinin ortadan kalkışının başlangıcı işte budur. Yani, Hegel'e göre, "Kendinde hür olan iç tabiat" Yunanistan'ın çözüşüne yol açmıştır. Bu iç tabiatın varoluş biçimlerinden biri de düşünce olduğuna göre, burada çok ilgi çekici bir tarihî olayla, yani düşüncenin "yıkıcı bir ilke olarak" kendini gösterebileceği gerçeği ile karşılaşmış oluyoruz.

Bu görüş, bir ulusun gelişimi üzerinde, düşüncenin, karşısına çıkan bütün engellere rağmen, kesin ve dolaysız bir biçimde başarılı olarak etki göstereceğini ileri süren reform taraftarlarının görüşünden daha doğru ve derin olduğu için bile üzerinde durulmağa değer. Bununla birlikte sözü geçen şu "hür iç tabiat" ın nereden çıktığını sorabiliriz. Hegel'in felsefesi bu soruya şöyle cevap verir: Çünkü, "Zihin o eksiksiz birliği içinde ancak.. pek az zaman durabilir." Ama bunun gerçek bir

cevap olmadığı açıktır. Bu, çözülmesi gereken soruyu, idealizmin diliyle tekrarlamaktan başka şey değildir. Bunu sanki Hegel kendi de hissetmiş gibi hemen şöyle cevap verir:

"Yıkıcı ilke, önce, dış gelişmelerinde olduğu gibi, hem Yunan devletlerinin birbiriyle savaşlarında hem de sitelerdeki hiziplerin iç çatışmalarında kendini *göstermişti.*" (11).

Ne var ki, bu düşünce, bizi dosdoğru *somut* tarih alanına götürüyor.

Hegel'e göre, Site içi hizip çatışmaları, Yunanistan'ın *ekonomik* gelişmesinin sonucuydu (ürünüydü). Yani, başka bir deyişle, siyasî partilerin kavgaları, Yunan Siteleri içinde ortaya çıkan *ekonomik çelişmeleri* dile getiriyordu. Nitekim, Peloponez savaşlarının (Thucyididdes'in de yazdığı gibi), bütün Yunanistan'ı kaplayan bir sınıf kavgasından başka şey olmadığını görünce, eski Yunan'ın yıkılış nedenlerini *ekonomik tarihinde* (12) aramamız gerektiğini kolayca anlarız. Gerçi Hegel için, Yunanistan'daki sınıf kavgaları, yıkıcı ilkenin belli bir *görünüşünden* başka şey değildir. Ama bu düşünceye rağmen, Hegel, yukarda belirttiğimiz gibi maddeci bir tarih görüşüne de dokunmaktadır. Hegel'in deyimlerini kullanarak, bu konuda şöyle diyebiliriz: *Maddecilik, idealizmin hakikati olarak kendini açığa vurmaktadır.*

Nitekim Hegel'in tarih felsefesinde, bu çeşit şaşırtıcı özelliklere adım başında rastlanır. Bu durum karşısında okurun, "*idealistlerin* en büyüğü, *maddeciliğe* yol açmayı sanki ödev edinmiş" diyeceği gelir. Ortaçağ şehirlerinden sözaçtığı zaman, aynı durumla karşılaşırız. Bu konuda Hegel'in, idealist düşünce alışkanlığına gereken payı verdikten sonra, bu şehirlerin tarihini, bir yandan burjuvazi ile dinadamları (clergé) ve asiller arasında bir çatışma; öte yandan burjuvazinin çeşitli katları arasında bir savaş (zengin burjuvalarla yoksul kimseler arasında) (13) olarak ele aldığı görülür. Reform konusunda da aynı biçimde davrandığını biliyoruz. Hegel, okurlarını "evrensel zihnin" esrarlı havasına soktuktan sonra, yeni inancın açıklanmasına geçince, bir idealistin ağzına adamakıllı iğreti gelen şu sözleri söyler:

"Avusturya'da, Bavyera'da, Bohemya'da Reform büyük ilerlemeler göstermişti. Bir hakikatin insan zihnine girdiği zaman, oradan bir daha sökülüp çıkarılamıyacağı sık sık söylenmiş olduğu halde, bu bölgelerde silâh zoru, hilekârlık ve inandırma yoluyla bu iş gerçekleştirilmiştir."

Slav ulusları tarım yapıyorlardı. (Bu cümlenin altı Hegel'in kendisi tarafından çizilmiştir) Tarım yapılınca, senyörlerin ve onlara bağlı olanların bulunması gerekiyordu. Toprak ekimi söz konusu olunca, tabiatın etkisi herşeyden önce gelir. Bu çeşit çalışmada, insanın kendi yaratışlarının; öznel (subjectif) faaliyetinin pek az payı vardır. Bu yüzden Slavlar, öznel benlerini iyiden iyiye duymak ve evrenselin bilincine varmak, konusunda güçlük çekmişler ve ağır ağır ilerleyebilmişlerdir. Bundan ötürü, doğmakta olan hürriyetten paylarına düşeni alamamışlardır (14). Hegel böylece, bir ulusun dinî görüşlerini ve hürriyete yönelmiş bütün halk hareketlerinin temelini *ekonomik* şartlarda aramak gerektiğini söylüyor. Hattâ Hegel'in idealist görüşleri açısından "ahlâk idesinin ve ahlâk ruhunun gerçekliği" olarak, ya da "kendi kendini düşünen, ne düşündüğünü bilen ve onu bildiği ölçüde gerçekleştiren apaçık, seçik ve öz-

lü bir irade" (15) olarak Devlet bile *ekonomik gelişmenin ürünü (sonucu) olarak* ortaya çıkmaktadır.

"Gerçek bir devlet" diyor Hegel, "toplumsal şartlarda büyük farklar göründüğü, zenginlik ve yoksulluğun gittikçe arttığı ve büyük kitlelerin, ihtiyaçlarını her zamanki gibi gideremedikleri durumda ortaya çıkar ancak." (16).

Nitekim Hegel, *evliliğinin* tarihî kaynağını da insanlığın ekonomik tarihine sıkıdan sıkıya bağlıyor.

Hegel'in eserlerinde bu çeşit başka örnekler bulmak zor değildir. Yerimiz olmadığı için sadece Hegel'in *"evrensel tarihin coğrafî temeli"* dediği şeye verdiği önemi belirtmekle yetineceğiz. Hegel'den *önce* ve *sonra*, coğrafî ortamın insanlığın ilerlemesinde oynadığı rol üzerine bir yığın şey söylenmiştir. Ama Hegel'den *önce* de *sonra* da bilginler, çevrenin insan üzerindeki *psikolojik* ya da *fizyolojik* etkisinden başka şeyi gözönünde tutmamak gibi bir hatâya düşerek, bu tabiî çevrenin hem *üretim güçleri*, hem de insanların içinde yaşadıkları genel toplumsal şartlar ve kurdukları ideolojik yapılar üzerindeki etkisinden söz açmamışlardır. (17).

Hegel, meseleyi hiç olmazsa genel bir biçimde ele aldığı zaman, bu kadar kaba bir hatâya düşmekten kaçınmayı bilmiştir. Hegel'e göre, coğrafî çevrenin üç ayrı özelliği vardır: 1 — Geniş istepleri ve ovaları kapsıyan yüksek ülkeler. 2 — Büyük ırmakların böldüğü ve suladığı geçit ülkeleri, ovalar ve vâdiler. 3 — Denizle doğrudan doğruya ilintisi olan kıyı ülkeleri (18).

Yüksek ülkelerde *hayvancılık*, ovalarda *tarım*, kıyı ülkelerinde *ticaret* ön plândadır. Bu bölgelerde bulunan ulusların içinde yaşadığı toplumların şartları sözü geçen büyük farklılıkları gösterir ve değişik biçimler dile getirir. Yüksek ülkelerde oturanlar, sözgelimi *Moğollar*, göçebe ve patriarkal (babaerkil-pederşâhi) bir hayat sürer ve gerçek bir tarihleri olduğundan, söz edilemez. Kimi zaman, büyük kitleler halinde, uygar ülkelere saldırarak, ortalığı kasıp kavuran akınlar yaparlar (19).

Uygar hayat, verimliliğini ırmaklara borçlu olan ovalarda başlar.

"Çin, Hindistan, Güney Mezopotamya... Mısır, birbirine benzeyen ovalardır. Büyük imparatorluklar bu ülkelerde doğar ve büyük devletlerin yaratılması başlar. İnsanların yaşamasını sağlayan en önemli ilke olarak ortaya çıkan tarım, mevsimlerin düzenine ve bu mevsimlere bağlı olan çalışmalara dayanır: Büyük toprak mülkiyeti ve bu mülkiyetten türeyen hukuk bağlantıları kendini gösterir."

Ama ovalarda oturan tarımcı uluslar; tembelliğe, hareketsizliğe ve bir köşede kalmaya eğilimli olmak gibi özelliklerle ötekilerden ayrılırlar. Ticaret aracılığı ile çeşitli ulusları birbirine yaklaştıran ve böylece bilim ile atılacak uygarlığın gelişimini hızlandıran denizden faydalanmayı bilmezler.

Deniz, toplumsal bağlantılara hareket sağlayan bir şeydir. Kıyı ülkelerinin hürriyete beşiklik etmesi bundan ötürüdür. Asya'da, bu coğrafî farkların açıkça görüldüğünü biliyoruz. Avrupa'da ise bu farklar *silinip gitmiştir*. Asıl Afrika, (yani zencilerin ülkesi) coğrafî durumunun kötülüğü yüzünden, evrensel tarih hareketinin *dışında* kalmıştır. *Geleceğin* ülkesi olan Amerika ise, Avrupalılar toprağına ayak basana kadar, hem fizik, hem de manevî bakımdan gücsüzdü. Bu kıtada oturanların, tabiî güçsüzlüğüne,

"temelli bir kuvvetin kurulmasını sağlayacak mutlak araçların" yokluğu, "at ve demirin bulunmayışı (bu, Amerikalıların yenilgiye uğrayışının gerçek nedenidir)" ekleniyordu.

Okurlarımızın, L. Metschnikov tarafından 1889'da yayımlanmış *"Uygarlık ve Büyük Tarihî Irmaklar"* (20) adlı eseri bildiklerini sanıyoruz. Bu eserin arasıra idealizme kaçtığı besbellidir. Ama, yazarın, yine de, genel olarak, maddecilik anlayışı içinde kaldığı görülür. Coğrafî çevrenin tarihî önemi üzerinde, bu maddecinin ileri sürdüğü düşünceler, idealist Hegel'in görüşlerine tıpatıp uyar.

Hegel, ilk devletlerin arasındaki eşitsizlikleri açıklamak için de, coğrafî çevrenin etkilerinden sözeder. Nitekim, Solon-öncesi Yunan yarımadasında, "şartlarda görülen farkın (şartlar deyince halkın az ya da çok zengin zümrelerini anlar: 1. Ovada oturanlar, *Pediakoi*, 2. Yüksek yerlerde oturanlar, *Dakrioi*, 3. Kıyılarda oturanlar *Paraloi)*, yerlerin çeşitliliğinden doğduğunu" ileri sürer. Gerçekten de, toprakların çeşitliliği ve bundan doğan çalışmaların farklılığı, ilk devletlerin ekonomik gelişimi üzerinde büyük etkiler yapmıştır. Yazık ki, bu gerçek, günümüzün bilginleri tarafından gereğince önemsenmiyor.

★

Hegel, ekonomi politik ile pek fazla uğraşmadı. Ama bu dâhi düşünür, başka konularda olduğu gibi, ekonomi politik konusunda ortaya çıkan olayların da karakteristik ve temel yanlarını kavramaktan geri kalmamıştı. Ricardo da içlerinde sayılmak üzere, çağının bütün iktisatçılarından daha apaçık bir şekilde, özel mülkiyete dayanan bir toplumda, bir yandan gittikçe çoğalan zenginliğin, öte yandan yoksulluğun gittikçe artmasına yolaçacağını anlamıştı. Hegel bu düşüncesini *"Tarih Felsefesi"* ve özellikle *"Hukuk Felsefesi"* adlı eserlerinde kesin olarak açıklamıştır.

"Büyük kitlelerin, bir toplum üyesi için ölüm kalım meselesi olan en düşük hayat seviyesinde yaşamak zorunda olması, öte yandan, çok büyük zenginliklerin birkaç kişinin elinde *toplanması,* burjuva toplumunun *zenginlik* içindeyken *yoksulluk* çekmesi, yani, kendi öz zenginliği ile, yoksulluğun ve nüfusun artışı karşısında hiç bir şey yapamaması sonucunu doğurmuştur." (21).

Bu yüzden, burjuva toplumu (22) "kendi kendini sürgün etmek" yani, *yeni pazarlar* aramak, dünya ticaretine ve sömürgeciliğine yönelmek zorunda kalmıştır. Hegel'in çağdaşları arasında, burjuvazinin içine düştüğü bu durumu bunca açık seçiklikle gören tek kişi Ch. Fourier idi.

Okurlarımız, Hegel'in, işçi sınıfını, burjuva toplumunun "manevî avantajları" ndan faydalanmıyan "ayaktakımı" ile bir tuttuğunu farkedeceklerdir. Gerçekten de, Hegel, modern işçi sınıfının, antik dünyadaki işçi sınıflarından; sözgelimi Roma proletaryasından ne kadar farklı olduğunu bilmiyordu. Hegel, modern toplumda, işçi sınıfının çekmek zorunda kaldığı baskıya karşı bir direnme gösterdiğini ve manevî bakımdan da burjuvaziyi aşmak ödeviyle karşı karşıya bulunduğunu da bilmiyordu. Bu farkları, ütopyacı sosyalistler de kavrayamamışlardı. Ütopyacı sosyalistler de, işçi sınıfını, acınmaya ve yakınlık duyulmaya değer bir "ayaktakımı" olarak görüyor ve kendi başına herhangi bir iş yapamıyacağını sanıyorlardı. Modern işçi sınıfının taşıdığı büyük tarihî önemi ancak çağdaş sosyalizm görüp kabul edebilir.

Şimdi yukarda söylediklerimize dönelim.

İdealist olduğu için Hegel, tarihi ancak idealizm açısından görebiliyordu. Hegel, idealist tarih görüşüne, bir ölçüye kadar bilimsel bir karakter kazandırabilmek için, dehâsının bütün gücünü, diyalektiğinin bütün sınırsız kaynaklarını kullanmıştı. Ama bu çaba başarısızlığa uğradı. Bu sonuçtan, Hegel'in kendisi de memnun olmamış gibi görünüyor. Nitekim, çoğu zaman, idealizmin dumanlı tepelerinden, ekonomik şartların somut alanına inmek zorunluğunu duymuştur. *Somut gerçekliğe her inişinde, ekonomi, idealizmin yarattığı engelleri aşmak konusunda Hegel'e yardımcı olmuştur. Her seferinde, ekonomik gelişim, tarihin tüm akışını belirleyen temel faktör olarak ortaya çıkmaktadır.*

Böylece Hegel, bilime yol göstermiş oldu. Hegel'den sonra, tutulan maddecilik yolu, ilkel maddeciliğe, yani onsekizinci yüzyılın metafizik maddeciliğine dönüş olamazdı. Şu anda özel olarak üzerinde durduğumuz tarih görüşü alanında, maddeciliğin ekonomiye yönelmesi gerekiyordu. *Yoksa, maddecilik, Hegel'in tarih felsefesiyle karşılaştırıldığı zaman, bir ilerleme değil, bir gerileme niteliği taşırdı.*

Tabiatı maddeci açıdan görmek, tarihi mutlaka maddeci açıdan görmek demek değildir. Geçen yüzyılın maddecileri, tarih görüşü bakımından birer idealist; hem de çok ilkel birer idealisttiler. İnsan toplumlarının tarihini, *düşüncenin tarihi* ile açıklamaya kalkışıyorlardı. Anaxagoras'ın şu ünlü sözünü; "Akıl dünyayı yönetir", insan *aklı tarihi* yönetir biçiminde anlıyorlardı.

İnsanlık tarihinin kasvetli dönemlerini, aklın işlediği hatalarla açıklıyorlardı. Bir ulus zorbalığa başeğiyorsa, bunu, bu ulusun, siyasî hürriyetten doğan avantajları henüz tanımamış olmasına veriyorlardı. Bir ulus dindarsa, bunu, din hayatını kendi çıkarlarına kullanan dinadamları tarafından aldatılmasıyla açıklıyorlardı. Nitekim, savaş denilen belânın hâlâ ortadan kalkmamış olmasını da, savaşın kötülüklerinin herkes tarafından iyice anlaşılmamış olmasına veriyorlardı. Oysa ünlü düşünür Vico, geçen yüzyılda, "düşüncelerin akışını, eşyanın (gerçeklerin) akışı belirler" demişti bile. Metafizik maddeciliği tutanlar ise bunun tam tersine inanıyorlardı. Yani, bu maddeciler, toplum hayatında, gerçeklerin çizdiği yolun, düşüncelerin akışı ile (çizdiği yolla) belirlendiğine ve düşüncelerin de formel mantık ve bilgilerimizin tümü ile belirlendiğine inanıyorlardı.

Hegel'in mutlak idealizmi, açıklayıcı ilkel idealizmden çok uzaktı. Hegel, Anaxagoras gibi, akıl dünyayı yönetir derken, insan aklının dünyayı yönettiğini asla düşünmüyordu. Hegel'e göre, tabiat aklın bir düzeniydi (sistemiydi). Ama aklın düzeni oluşu, bilinçli oluşu demek değildi.

"Güneş sisteminin hareketleri değişmez kanunlara dayanır. Ama bu kanunlara uygun olarak hareket eden Güneş de, Ay da bunun bilincinde değillerdir." (23).

İnsan bilinçlidir. Önceden seçtiği belirli amaçları gözönünde tutarak faaliyette bulunur. Ama bu, tarihin akışının insan iradesi tarafından belirlenmiş olduğunu göstermez. Her aksiyonun sonunda, bu aksiyonu yapan kimsenin önceden göremediği bir şey ortaya çıkar. Bu, önceden kestirilemiyen şey çoğu kere, hattâ her zaman, tarihin öz kazancını ve "evrensel zihnin" gerçekleştirilmesini sağlayan özellikleri ortaya koyar. Evrensel tarih içinde, insan aksiyonları, gözönünde tutulan ve varılan amaç-

lardan ve bu aksiyonların yöneldiği ve hemen ele geçirmek istediği şeyden farklı gerçekler doğururlar:

"Aksiyonlar amaçlarına ulaşırlar, ama aynı zamanda, aksiyonların bilinciyle amacında bulunmadığı halde, kendilerinde bulunan uzak bir şeyi de gerçekleştirmiş olurlar." (24).

Devletler, halklar, tek tek insanlar, özel çıkarlarının; temel amaçlarının ardından giderler. Bu açıdan ele alınınca, onların aksiyonlarını, *bilinçli* ve *düşünen* varlıkların aksiyonları olarak görmek zorunludur. Ama kendi amaçlarını, bilinçli şekilde güderken (bu amaçlar çoğu kere, birtakım belirli ve genel hak, iyilik, ödev kavramları içinde görülür) farkında olmadan "evrensel zihnin" amaçlarını da gerçekleştirmiş olurlar.

Sezar, Roma'da monarşi kurmak özlemini duyuyordu. Monarşi, Sezar'ın kişisel amacıydı. Öte yandan monarşi, o çağ için zorunluydu. Bu kişisel amacı gerçekleştirirken, demek ki, Sezar "evrensel zihin" e hizmet ediyordu. Bu bakımdan Hegel, tarihte rol oynamış kişileri ve hattâ bir bütün olarak ulusları *"zihne körükörüne hizmet eden âletler"* gibi düşünüyordu. Evrensel zihin, onları hizmet etmeye zorluyor, aldatıyor; evrensel amaçlarını bu kişi ve uluslara sanki öz amaçlarıymış gibi gösteriyor; onları (tarihte büyük olayların yaratılmasını sağlayan) *"tutku"* ile coşturup harekete getiriyordu.

Hegel'in bu düşüncelerini, "bilinç-dışı" na dayandırılan mistik anlayışla karıştırmamak gerekir. Çünkü Hegel'e göre, insanların aksiyonları kendileri tarafından düşünülmekte ama, bu düşünme (teemmül) tarihî akışı etkilememektedir (şartlandırmamaktadır). Hegel'e göre, *eşyanın (gerçeklerin) akışı, düşüncenin akışı* tarafından belirlenmemektedir. Eşyanın akışı, insan bilincinin bilmediği ve insan iradesinden büsbütün bağımsız bir şey tarafından belirlenmektedir. İnsanın mutlak hürriyetinden ve yargılayabilme gücünden doğan *olumsallık* (contingence), yerini, *düzenliliğe* ve bunun sonucu olarak da *zorunluğa* bırakmaktadır. Mutlak idealizmin, (yani, Hegel felsefesinin) daha önceki Fransız düşünürlerinin ilkel idealizmine olan tartışma götürmez üstünlüğü, işte burada ortaya çıkar.

Mutlak idealizm ile ilkel idealizm arasındaki fark, tektanrıcılık ile fetişizm ve büyücülük arasındaki farka benzer. Büyücülük, tabiatın düzenliliğini kökünden inkâr eder. Çünkü, "eşyanın akışının", büyücünün işe karışmasıyla her an değiştirilip bozulabileceğini kabul eder. Tabiat kanunlarının Tanrı tarafından düzenlenmiş olduğunu kabul eden tektanrıcılık ise, bu temel düşünce dolayısiyle (hiç olmazsa mucizelere inanmak eğiliminin ortadan kalktığı ileri evrim çağlarında) eşyanın akışının, Tanrı tarafından konmuş bu değişmez kanunlarla belirlendiğini ileri sürer.

Böylece, tektanrıcılık, fenomenlerin açıklanmasında, daha sonraları, *"Tanrı varsayımından"* vazgeçecek ölçüde ilerleyebilen bilime geniş bir alan açmış olur. Nitekim, tarihî hareketi, insan hürriyetinden bağımsız bir gerçek gibi tasarlamak isteyen mutlak idealizm, bilime, tarihî fenomenleri kanunlarla açıklamak ödevini yüklemiştir. Bilim bu ödevi yerine getirmeğe başladığı zaman da *"zihnin varsayımını"* ileri sürerek açıklamalar yapmanın gereksiz olduğu görülmüştür.

Geçen yüzyılın Fransız maddeci düşünürleri, tarihin akışını açıklamak

isterken, "insan aklı tarihi yönetir" demekle kalmıyorlar, geleceğe baktıkları zaman, "bundan böyle, her şey, *felsefenin* aydınlattığı akıl tarafından düzenlenecek ve yoluna sokulacak" da diyorlardı. Oysa, mutlak idealizmi benimsemiş olan Hegel, felsefeye çok daha alçakgönüllü bir yer veriyordu.

Hegel'in *Hukuk Felsefesi* adlı kitabında şunları okuyoruz:

"Felsefe, dünyanın nasıl olması gerektiği konusunda tek bir kelime söylemeğe kalktığı zaman bile, daima geç kalır. Dünyanın düşüncesi olarak felsefe, ancak, oluşma sürecinin gerçekliğini tamamladığı ve kendini sona erdirdiği zaman ortaya çıkar... Felsefe, bir çağı renklendirmeğe kalktığı zaman, belli bir hayat biçimi artık eskimiş demektir. Felsefenin renklendirmesi, bu hayat biçimini gençleştirmek, yenileştirmek şöyle dursun, ortaya çıkarmak ve tanıtmaktan başka şey yapmaz. Minerva'nın baykuşu ancak karanlık bastırdığı zaman uçmağa koyulur."

Hegel, burada belli bir aşırılığa düşmektedir. Eskimiş ve ortadan kalkmak üzere olan bir toplum düzenini, felsefenin canlandıramıyacağı iddiasına karşı gelmemekle birlikte, eski toplum düzeninin yerini alacak olan yeni düzeni göstermek konusunda, felsefeyi engelleyen şeyin, ne olduğunu sormak hakkımızdır. Felsefe, fenomenleri, oluş ve değişmeleri içinde inceler. Bu oluş ve değişim iki uğrak (moment) göstermektedir. Bunların birisi ortaya çıkma, öteki de ortadan kalkmadır. Bu iki uğrak, zaman içinde, birbirinden ayrı olarak ele alınabilir. Ama *herhangi belli bir zamanda,* oluşma ve değişme süreci, ister tabiatta ister özel olarak tarihte ele alınmış olsun, daima bir *çifteyüzlülük* karakteri gösterir. Yani, *eski gerçek ortadan kalkarken ve kalktığı ölçüde,* geride bıraktığı yıkıntılar içinden, *yeni gerçeğin* doğduğu görülür.

Bu yeni gerçeğin ortaya çıkışı, acaba, felsefenin hiç bir zaman el atamıyacağı bir konu mudur? Bazı düşünürler, felsefenin *olabilecek olanı* değil, ancak *olanı* kavrayabileceğini söylerler. Peki bu *olan,* belli bir zaman gözönünde tutulduğunda, eskinin ortadan kalkması ve yeninin oluşup ortaya çıkmasından başka nedir? Felsefe, göçüp-gitmişten başkasını kavrayamıyorsa, bize tekyanlı bir bilgi sağlıyor ve ortadaki gerçeği (halihazırı) bilmek amacına ulaşamıyor demektir. Böyle bir iddia, Hegel'in rasyonel bilgiye sınır çizilemiyeceğini ileri süren düşüncesiyle apaçık bir çelişme halindedir.

Modern maddecilik kendini, bu aşırı iddiadan tamamen kurtarmıştır. Modern maddecilik, *olandan, ortadan kalkmak üzere bulunandan* hareket ederek *oluşma halinde olanı* çıkarabileceğimizi söyler. Ama modern maddecilik *oluşma halinde olanla, olması gereken* arasında büyük bir fark bulunduğunu da gözden kaçırmaz. Oysa, yukarda sözünü ettiğimiz cümle (yani, Hegel'in Minerva'nın baykuşu ile ilgili cümlesi) doğrudan doğruya, *olması gereken* düşüncesi temel alınarak söylenmiştir. Modern maddecilik için, *oluş halinde bulunan, ortadan kalkmakta olanın zorunlu sonucudur.* Modern maddecilik, *şunun* değil de *bunun* oluş halinde bulunduğunu söylediği zaman, bu bilgiyi, toplumsal gelişimin nesnel ilerlemesinden, yani oluş-halinde-bulunanı kavramayı sağlayan gelişimden çıkarır. Modern maddeciler, kendi *düşüncelerini,* insanları içine alan günlük *gerçeğe (halihazıra)* aykırı ve karşıt bir biçimde koymazlar.

Hegel'in kendileriyle tartıştığı kimseler, bambaşka bir görüş açısını benimsemiş kimselerdi. Onlar, düşüncenin, içinde bulunulan durumu (gerçekleri) keyfince düzenleyebileceğine inanıyorlardı. Bundan ötürü, o güne kadarki gelişimin çizdiği yolu incelemek ihtiyacını ve gereğini duymuyorlardı. *Olması gereken* konusunda ileri sürdükleri tasarılar, kendilerini içine alan gerçeğin araştırılıp incelenmesine değil, çağlarında kabullenilmiş meşrû ve normal bir toplum anlayışına (idealine) dayanıyordu.

Bu anlayış, içinde bulundukları çağın (özellikle bu çağın *olumsuz* yanlarının) dile gelişinden başka şey değildi. Bu anlayıştan çıkmak isteyenler de, içinde bulundukları gerçeğin, kontrolden geçirilmemiş, eleştirilmemiş ve doğrudan doğruya edinilmemiş bilgilerini olduğu gibi kabul etmek zorunda kalıyorlardı. Yani, bir nesneyi tanımak ve bilmek için, onu dosdoğru ele almak yerine, bir içbükey aynadaki imajını (imgesini) incelemek gerekirmiş gibi davranıyorlardı. Bu durumda, hata ve aldanışlardan kurtulmak imkânsızdı.

Böyle düşünenler, olması-gereken konusunda ileri sürdükleri tasarımların (tasavvurların), kendilerini kuşatan gerçekten ödünç alınmış olduğunu göremedikleri için, bu tasarımlar sayesinde, gerçeği kendi keyiflerince değişikliğe uğratabileceklerine inanıyorlardı. Güttükleri amaç ile elde ettikleri sonuçlar arasındaki uzaklık da aynı ölçüde artıyordu. Çağdaş burjuva düzeni, ütopyacı Fransız düşünürlerinin hayalini kurduğu akıl çağından bu kadar uzaktır işte. Gerçeği görmezlikten gelen insanlar, bu gerçeğin kanunlarının etkisinden kurtulmuş olmuyorlardı. Bu insanlar, aksiyonlarını önceden kestirmek ve onları amaçlarının hizmetinde kullanmaktan başka şeyin ellerinde olmadığını düşünüyorlardı. Ama sırf bundan ötürü, amaçları, her zaman, ulaşılmaz amaçlar olarak ortaya çıkıyordu. Bu düşünürlerin görüş açısını benimsemek, hürriyet ile zorunluk arasındaki soyut çelişmeden sıyrılamamak demektir.

Tarihte zorunluğun hâkim olduğunu söyleyince, ilk bakışta, insanların hür bir biçimde davranmalarının imkânsız olduğu ileri sürülmüş sanılabilir. Bu korkunç yanlış, Alman idealist felsefesi tarafından açıklanmış ve bertaraf edilmiştir. Schelling, gerçek hakkında sağlam yargılar veren bir kimsenin açısından, *hürriyetin zorunluk, zorunluğun hürriyet* olarak görüldüğünü açıklamıştı (25). Hegel, hürriyet ile zorunluk arasındaki antinomiyi (çelişmeyi) kesin bir biçimde çözmüştür. Hegel, tabiat kanunlarını ve toplumsal-tarihî gelişmeyi bildiğimiz ve bunlara uyduğumuz ölçüde hür olduğumuzu göstermiştir. Bu, felsefe ve sosyoloji alanında gerçekleştirilmiş çok önemli bir ilerlemeydi. Modern maddecilik bu ilerlemeyi daha da genişletmiş ve tamamlamıştır.

N o t l a r :

1 — *Encyclopédie der Philosophischen Wessenschaften im Grundrisse.* Oeuvres Complètes, Berlin und Leipzig, Duncker, Cilt VI-VII, 1841, 2.

2 — Felsefe çoğunlukla, zamanının *belli bir yanının* yansımasından başka şey değildir. Ama bu, söylenenin yanlış olduğunu göstermez.

3 — *Philosophie de l'Histoire,* üçüncü baskı, Berlin, 1848. Giriş, sayfa 66, Gibelin çevirisi, Vrin, 1946. s. 56,

4 — *Encyclopedie*, 156, ek.

5 — *Philosophie de l'Histoire,* Giriş, Gibelin çevrisi, s. 65.
6 — *Philosophie de L'histoire,* s. 192, 183, Gibelin çevrisi, s. 130-1.
7 — Önceki eser, s. 258, Gibelin çevrisi, s. 191.
8 — Yani, Çinlilerin ve Hintlilerin.
9 — Yani, brehmen olması bakımından.
10 — Önceki eser, s. 270-271, Gibelin çevrisi, s. 199.
11 — Önceki eser, s. 323, Gibelin çevrisi, s. 241.
12 — Hegel, "Lakedomonya... aslında, mülkiyet eşitsizliğinden dolayı çökmüştür" diyor. Gibelin çevrisi, s. 238-9.
13 — Başka şeylere değindikten sonra, Hegel şöyle diyor: "Sitelerin içindeki bu hareketliliği ve canlılığı; hizipler arasındaki sonu gelmez çatışmaları görürken, öte yandan, sanayiin deniz ve kara ticaretinin gelişip ilerlediğini de görerek şaşırıyoruz. Bu fenomeni ortaya koyan şey, sözü geçen kargaşa ile beslenen aynı canlılık ilkesidir." Gibelin çevrisi, s. 353-4.
14 — Önceki eser, s. 506, Bak, 379-380.
15 — *Philosophie du Droit,* 257.
16 — *Philosophie de L'histoire,* Giriş, s. 106.
17 — Nitekim, Montesquieu, *Kanunların Ruhu* adlı kitabında, böyle davranarak, tabiatın insan fizyolojisi üzerindeki çeşitli etkilerini göstermek istemiştir. Montesquieu, bu çeşit etkilerle, birçok tarihî fenomeni açıklamak amacını güdüyordu.
18 — Gibelin çevirisi, s. 84.
19 — "Yüksek ülkelerden dar vâdilere inilir: bu vâdilerde İsviçreliler gibi, pek az tarımla uğraşan, sâkin çobanlar; dağlılar yaşar. Bunlara Asya'da da tek tük raslanır; genel olarak önemli sayılmazlar." diyor Hegel.
20 — Bu eser, Plekhanov tarafından, *Neu Zeit*'ta yayınlanan (1890 - 91, cilt I, s. 437 ve sonrasında) "Uygarlık ve Büyük Tarihî Irmaklar" adlı bir makalede eleştirilmiştir.
21 — *Philosophie de L'histoire,* s. 285, bak, Gibelin s. 211. *Philosophie du Droit*'nın 143 üncü paragrafı ve arkası. 243 üncü paragraf çok ilgi çekici olduğu için bütünüyle alıyorum: "Toplum (burjuva toplumu) engel tanımayan bir faaliyet halinde bulunuyorsa, onu, nüfusun ve sanayiin sürekli ve içsel bir ilerleyişi gibi ele alabiliriz. İnsanlar arasındaki dayanışma (karşılıklı bağlılık) ve bu insanların ihtiyaçları ile bu ihtiyaçları karşılayan teknikler dolayısıyla, zenginlik bir yandan artmaktadır, çünkü bu çifte evrensellik en büyük kazançları sağlamaktadır, ama öte yandan, tek tek işlerin bölünmesi ve sınırlanması ve bu bölünme ile sınırlanmanın sonucu olarak, bu çeşit çalışmaya kendini vermiş olan sınıfın bağımsızlığının ve çaresizliğinin arttığı, ayni zamanda, öteki yatkınlıklardan. özellikle toplumun (burjuva toplumunun) manevî avantajlarından faydalanmak ve bunları yaşayabilmek imkânsızlığının da arttığı görülmektedir." (Principes de la Philosophie de Droit, Gallimard, 1940).
22 — Hegel, burada, özel olarak İngiltere'yi düşünmektedir.
23 — *Philosophie de L'histoire,* s. 16 - 16, bak, Gibelin, s. 25.
24 — Önceki eser, s. 35, bak, Gibelin, s. 36 - 37.
25 — *Système de l'idéalisme transcendantal,* Oeuvres de Schelling, cilt III, Stuttgart et Augsbourg, 1858, s. 595. Grimblot çevirisi, Paris, 1842.

HELENLERDE BİLGELİK SEVGİSİ

Emin Türk ELİÇİN

— TARİH BOYUNCA İLERİ GERİ KAVGASI'nı hazırlamanıza ön olan nedenleri açıklar mısınız?

— Bu nedenleri kısaca anlatmak kolay değil ama bir kaç kelime ile soruyu karşılamaya çalışalım: Yaşıyan Alman tarih felsefecilerinden Otto ZIEREr'in "BILD DER JAHRHUNDERTE" adlı yirmi iki ciltlik batı tarihi dizisini okuduğum zaman bende bu düşünce doğdu. İlkin sadece birkaç güzel parçayı doğrudan doğruya çevirmekle işe başladım. Giderek, öyle ilginç parçalara ve konulara rastladım ki onları doğrudan doğruya çevirmeye imkân yoktu; tarama, özetleme ve bağlantılar kurma düşüncesi de bundan doğdu. Daha sonra kimi konularda adı geçen tarihçiyi başka kaynaklardan tamamlamak ihtiyacı belirdi. Bu ilkelerle çalışmaya devam ettikçe tarih boyunca ileri geri kavgasını aydınlatmakta olduğumu görerek sevindim ve daha büyük bir çaba ile sonuna kadar getirdim. Böylece kırk sekiz ünite meydana geldi ki, kitap olarak yayımlanınca üç-dört büyük cilt tutacaktır. Buna bir giriş ile Türkiye konusu da eklenecektir.

— Eylem'de yayımladığımız HELENLER'DE BİLGELİK SEVGİSİ bölümü üstüne ayrıca bir diyeceğiniz var mı?

— Bu yazı hem bütün yapıtı "takdim" rolünü yapmaktadır, hem de bana yapıtı doğuran fikri telkin etmiştir. Burada TALES gibi materyalist kafalı bir bilgin filozof ile mistik dünya görüşünü temsil eden EPİMENİDES karşılaşmaktadır. Zaten bütün yapıtta bu iki dünya görüşü süregitmektedir.

Aydın gökün altında firuze gibi parıldıyan denizde uzun dalgalar kovalaşan gölgelere benzemekte, Zefir dağının boz kayalık etekleri köpük tülleriyle örtülmektedir. Geniş kavislerle uzanıp giden Girit kıyıları zeytin ormanları, fundalar, menekşe ve katır tırnaklarıyle süslüdür.

Zefirium burnu ile küçük Dia adası arasındaki su ufkunda peyda olan ufak, kızıla çalan bir yelkenli yavaş yavaş yaklaşır: Bu şişko karınlı bir tüccar gemisidir. Gemi Dia adasının, ardında tatlı Knossos koyunun bulunduğu işaret direğine doğru ilerler. Uyuşturucu öğle sıcağı ile esinti dinmiş, yelken direkte sarkakalmıştır. O zaman gemi böğürlerinden otuz çift küreğin birden denize uzandığı, ahenkli vuruşlarla gemiyi ağır ağır limana soktuğu görülür. Bir zaman parlak bir şehir olan Knossos'un yıkıntıları üzerinde yeni bir koloni meydana gelmektedir: Eski halktan kalan yerlilerle oraya göçen Dorya'lılar tarafından kurulmuştur. Liman yeniden düzene konup ticaret gelişmiye başlamıştır.

Gelen bu ticaret gemisinin patronu Milet'li (Milaslı) Tales'tir (İsa'dan önce 640/543). Liman formalitelerini yerine getirip gümrüğünü öder, satılık malı hakkında bilgi verip gemi kâhyasına boşaltma emri verdikten sonra şehri dolaşmıya çıkar. Kızgın öğle güneşine aldırmıyarak sokakları geçer, engin bilgisiyle bilgeliğini beğendiği eski dostu Epimenides'in evinin önünde durur. Epimenides şehir dışında, efsaneli "Dikte ma-

ğarası" yanında bayağı bir ahşap evde yaşamaktadır. Epimenides'in kendisi de esrar ve efsun bulutlariyle sarılıdır. Yere kadar uzanan giyimi garip işaretlerle kaplı olup bununla doğu rahiplerine, Kalde sihirbazlarına, ya da Mısır bilginlerine benzemektedir.

Şimdi iki adam garip eşya ile dolu evde karşı karşıya oturmaktadır. Önlerinde koni biçimi iri bir testi, yüzü kahraman hikâyelerinden alınma tasvirlerle süslü, içi şarap dolu bir toprak kap durmaktadır. Çanak alım satımı da yapan Tales "kurater" in Korint atölyelerinde yapıldığını bir uzman tecrübesiyle hemen bilir ve Korint işlerinin hâlâ Atina ve Milet'inkilerden üstün olduğunu itiraf eder.

Ev sahibi ile konuk iki kulplu çanaklardan şaraplarını içerek konuşmıya başlarlar ve Tales son görüşmelerinden beri yaptığı seyahat ve ticaretlerden anlatır.

"Görüşmiyeli hayli zaman oldu, malûm a gemilerimizin Girit seferleri çok seyrekleşti. Milet'in ticareti Mısır'a yöneldi. Firavun Psammetih Grek tacirlerine Nil deltasında Naukratis şehrini kurma müsadesi vereli beri (650) orada dünya çapında bir pazar meydana gelmiş bulunuyor. Şimdi orası bütün Grek gemilerinin buluşma yeri olmuştur; herkesin kutsal saydığı "Hellenion" da oradadır. Şehrin Agorasında Kios'tan, Rodos'tan, (Foke (Feke)'den, Mitilene ve Tenedos'dan tüccarlara raslanabilir."

Epimenides gülümsiyerek dostunun sözünü keser:

"Bırak bunları da daha önemli şeylerden konuşalım! Helen ticareti Naukratis'te iyi olmuş kötü olmuş, ondan bana ne? Mısır'ın buğday, hurma ve zeytin yağından daha önemli çıkartım malları da vardır."

"Pekâlâ öyleyse!.."

Tales bir müddet düşünür, sonra başlar:

"Bir Mısır rahipler okulunda hayli zaman dikkatli bir dinleyici ve öğrenci idim. Üstelik Solon da orada idi. Tanır mısın bu Atinalı Solon'u?"

"Tabiî tanırım, ondan çok söz ediliyor. Fakat sen İzis kültü, ölüleri çağırma sırları ve kutsal eski tasvir yazıları hakkında öğrendiklerini anlat. Sen karanlık din sırlarını yeraltı dünyasının anahtarlarını ellerinde tutan adamların ağzından dinlemek bahtiyarlığına eriştin."

Tales ayağa kalkıp loş odaya güneş ışığı salan kapının aralığında durur.

"Mistik ve sihir beni ilgilendirmez! Şu güneşe ,şu ağaçlara ve şu mavi göke bak, bence hakikat ve gerçek hayat işte bunlardan ibarettir. Benim rahiplerden öğrenmek istediğim matematik hünerleri, yıldızlarla hava şartları hakkında bilgileri idi, bir denizci ve ticaret adamı olarak işime yaradıkları için."

Epimenides boynunda asılı muskalardan birini sanki öteki dünya ruhlarının incinmesini önlemek ister gibi, yakalıyarak:

"Söylediklerine bak Tales! Gözün gönlün hep şu yalancı dünyanın malında, ticaretinde, fakat tek gerçek varlığın, ruhunun selâmeti için hiç tasalandığın yok. Hep eski Tales!"

Tales şarap kupasını başına dikerek: "Sen denize çıkmalısın Epimenides, o zaman Tanrılarından ve cinlerinden öğrenemediğin bazı hakikatleri kavrardın. Dünya, kendisiyle gözgöze yaşıyanlara başka türlü görünür, içine kapananlara başka türlü!.

Bir ceviz kabuğuna binmiş olarak günlerce mavi sularda çalkalan-

şan, gözüne çepeçevre hiçbir ada, kara, hiçbir dağ doruğu çarpmasa, başını deli rüzgârlara vererek geminin baş güvertesinde durup düşünsen, dalgadan dalgaya savrulup yağmur kırbaçlarıyle dövülsen; sonsuz, insafsız bir tabiatın ortasında yalnız ve aciz bir insan olarak, denize fırlamamak için seren direğine bağlı olarak geceler, gündüzler geçirsen emin ol ki kafanda buradakinden bambaşka düşünceler doğardı, kalbine başka ilhamlar sürünürdü. Kükreyen denizin karşısında kendi kendime çok sormuşumdur: Bütün bunlar nereden geliyor?..

Sonra tacir olarak binbir yere uğrar, türlü yabancı ülkeler ve insanlar görürsün, anlaşılmaz Tanrıların mihrapları önünde dualar dinler, ulu anıt kabirler, piramitler karşısında hayretle dikilirsin. Yüzyılların ötesinden ses duyar, yüzünde ölüler ülkesinin soluğunu hissedersin. İnsanoğlunun ölmezlik özlemi taşlaşmış bir feryat gibi kulağını tırmalar, tüylerini ürpertir. O zaman yine şu soru karşına dikilir: Nedir bütün bunlar? Bu oluş ve batış, bu geliş ve gidiş, bu başı sonu belirsiz fırdönüş? İşte bir deniz ve kara yolcusunun düşünceleri böyledir, aziz dostum, bir rahibinkinden çok farklı değil mi?"

Gözünde taassubun alevi yanan Epimenides: "Sen hâlâ cevabı çoktan bulunmuş soruların ardından geliyorsun. Nerden gelip nereye gittiğimiz bilmecesi çözülmüş, bütün varlığın kaderi anlaşılmıştır. Orfiker'ler birliğinin bütün sırrını biliyorsun. Eğer bizim içimize gelsen, Tales, artık ne derin derin düşünmiye ihtiyacın kalırdı, ne de boş ve zahmetli araştırmalara!"

"Düşünmek ve araştırmak, işte benim istediğim yalnız budur!" diye karşılık verir Tales. "Rahiplerin, yalvaçların önüme sürdüğü hazır bilgiler bana yetmez: Al, işte dünya böyledir! Hayır, hayır azizim, benim bilmek dediğim şey kendi araştırdığım ve kendi aklımın ölçüleriyle doğruluğuna inandığım şeydir."

"Hidayet yolunu bulmak her kula nasip olmaz Tales, fakat mistik vahyin sırrına ulaşmak için, çabalamak ta insan oğlunun yapabileceği en yüksek görevdir. Trakyalı Orfeus bize ebediliğin sırrını öğretmiştir, başka hiç kimsenin Tanrıların ona açıkladığından daha fazlasını bilmesine imkân yoktur."

Tacir gülümsiyerek başıyle reddeder. "O Orfeus ki, nerde, ne zaman, nasıl yaşadığı bile belli değildir!"

"Bunu yalnız düşmanlarımız söylüyor! Orfeus yaşamamış olsaydı öğretisini bırakabilir, birliğini yaratabilir miydi?"

"Hayır azizim, hayır! Bütün bu mistik inançlar ve sihirbazlıklar bize Asyadan gelmektedir. Babilon sihirbazlarının marifetlerini çok iyi bilirim. Adonis kültü, Persefone bâtınîliği, Dionisos yalvaçlığı... Bütün bunlar Helen malı değil, halkımızın içini karartan bütün bu şeyler yabandan gelmiştir. Gerçekte hepsi de ölüm karşısında duyulan korkudan, şeytan ve cin evhamından doğmuştur. Homer, Hekate adında bir ölüler tanrıçası tanımıyordu ama, şimdi ona birçok cahiller tapıyor. Bunların âyinlerini gördüm, Babilonya'lıların kendi karanlık Tanrıçaları Labartu'ya yaptıklarından hiç farklı değil.

Şöyle bir çevrene baksan Babilonya sihirbazlığının Helen ruhunu her gün biraz daha kararttığını görürsün. Şimdi bizimkiler her bahar Antesteria bayramını, yani Babilonya'nın ölüm bayramını tıpkı onların usulünde kutluyorlar. Oysa ki, atalarımızın ondan haberleri bile yoktu. Hortlak-

lara karşı korunmak için akdiken yaprakları çiğniyor, kapı sövelerine zift sürüyorlar. Ölüler için içi tohum (tane) veya meyve dolu kaplar koyuyor, yer yarıklarına bal ve sair lezzetli yiyecekler döküyorlar. Törenler bitince de bu ahmaklar korktukları o hortlaklara şöyle bağırıyorlar: "Tekinsizler, haydi kaçın, artık Antesteria bitti!"

"Doğru, dediğin gibi yapıyorlar, ya buna karşı ne diyeceğin var? Eğer insanlar yalnız sakınılmaz bir şekilde önlerinde duran yeraltı dünyasını değil, ölümü yenecek bir takım kuvvetler bulunduğunu da seziyorlarsa, bu, sabahı haber veren tan ağartısı gibi değil midir?"

"Sen sezmekten, hissetmekten sözediyorsun Epimenides, ben ise bilmekten! Bilgisiz insanlar arzularını, umutlarını gerçekmiş gibi görürler. Hayır dostum, ben bu Asya kuruntularına kapılmam, ne Adonis'in tekrar geleceğine, ne Persefone'nin dirileceğine, ne de Dionisos'un ölümü yeneceğine inanırım. Ben dünyanın akıl ölçüleriyle izah edilmesini isterim. Âlemin düzenini bilgiden kurarım."

Rahip ayağa fırlıyarak: "Dinle beni Tales! Senin nereden geliyoruz soruna Orfeus'un cevabı şudur: Dünya yumurtası, biri gece ve biri sonsuz boşluktan ibaret iki başlı bir ejderhadan doğmuştur."

Tales heyecanlanan rahibi daha fazla konuşmıya bırakmaz: "Bırak böyle masalları, canım, onların doğruluğuna dair makul tek delil bulamazsın. Onlara körü körüne inanınca da varlığın başı ve sonu hakkında hiçbir şey düşünemezsin. Bana simgeler değil, bilgiler gerek! Onun için karanlık Orfeus öğretilerini ben insan zekâsına bir bukağı sayarım."

"Fakat ey toprağa bağlı güçsüz insan oğlu, zekâ dediğin o şeyle yaradılışın sırrını çözebileceğini mi sanıyorsun? Biz Olimpos'ta oturan Ölümsüzler miyiz? İnsan tabiatındaki ikiliği hiç hissettin mi? Yücelere özenen ruh ile aşağılara çeken gövde arasındaki çatışmayı? Yürekten bir ses sana, ruhunun kurtulmak için tabiatüstü kuvvetlere muhtaç olduğunu söylemiyor mu? Ah bir defa bizim geceki Dionisos törenimize katılsan da âhenkli şarkılar, ritmik danslar, şarap ve günlük dumanlariyle gövdenden dışarı bir uğraşan, gök yüzüne doğru bir uçsan! Kanatlanan ruhun maddenin ağırlığını yenmiş, eter içinde yüzerken yine de toprağa bağlı, ölümlü bir mahlûk olduğunu hissetsen! Ah o cezbe, o uçuş, o yükseliş ve düşüş!"

"Ben ne uçmak, ne kaçmak istiyorum. Ayık ve aydınlık kafa, cesaret, mukavemet... insana şeref veren vasıflar bence bunlardır. Ben bunlar sayesinde şimdiye kadar çok şey öğrendim, daha da öğreneceğim; bunlar gerçi insana sarhoşluk vermez, ama kafayı gerçek kayasına çarpıp ayılması da yoktur, beni hiç hayal kırıklığına uğratmaz, hep elle tutulur sonuçlara götürür."

"Gölgeler âlemini reddederek aydınlığı da inkâr ediyorsun. Tanrılarla ecinnilere delicesine karşı geliyor, Ölümsüzlerle boy ölçüşmeye kalkışıyorsun!"

Tales rahibin bu çıkışına kulak asmadan devam eder: "İzin ver de fikrimi daha iyi açıklayayım: Kör kalabalığa göre güneş tutulması tabiatüstü güçlerin korkunç işaretidir. Halbuki Mısırlı bilginler bana bunun hem sebebini öğrettiler, hem de onlarca yıl önceden hesap edilebileceğini! İşte bu aydın bilgi sayesinde olay bütün dehşetini yitirmiş, herhangi bir tabiat görüngüsünden farksız olmuştur. Varlığın hemen bütün sırları bir gün işte böyle açıklanabilir gibi geliyor bana. Dünyayı incele-

meli, açıklamalı ve ona hükmetmeli, o zaman herşey basit, tabiî ve korkutmaz olur. Homer ile Hesiod'un öyle adamsı, çocuksu huylarla donattıkları Tanrılar benim durmadan soruşturan aklıma engel olamaz. Anlamadıkça, bilmedikçe sükûna eremem!"

Epimenides bağırır: "Bileceksin de ne olacak a deli? Yolunun sonunda ne var? Şu fâni varlıktan ayrılıp yeraltı dünyasına indiğinde hangi Tanrı sana kollarını açacak?"

"Hiçbir Tanrı ve hiçbir şeytan! Dostum, beni yolumda yürüten bilgelik sevgisidir, felsefedir."

★

Tales'in ziyaretinden bir yıl sonra rahip te bir gemi ile Küçük Asya sahillerine çıkar. Gittikçe yayılıp genişliyen *Orfikçer* cemaatleri onu, en büyük başları olarak, büyük din törenlerine çağırmışlardır. Bu fırsattan faydalanan Epimenides Sardes kıralı Krösus'a müşavirlik eden eski dostunu da ziyaret eder.

Tales, Sardes kalesinin bir hücresinde misafirini bir pencere önüne götürerek vaktiyle Girit'te yaptıkları görüşmeye işaretle aşağı vadiyi gösterir: Orada büyük işçi postaları Hermos ırmağı üzerinde sedler yapıp bentler ve kanallar açmaktadır.

"İşte bu gördüklerini yapan bilgidir dostum. Mısır'da topladığım pratik bilgileri kralın hizmetine verdim ve bataklıklardan verimli toprak kazanmak için plânlar yaptım."

"Vah, vah!" der Epimenides, "Şu halde felsefenin bütün neticesi bu! Yüz yıl geçmeden tekrar kapanacak birkaç kanal ile ilk su taşkınının silip süpüreceği birkaç bent, öyle mi?"

"Evet, Epimenides, bilginin hedefi pratik faydadır. Hem niçin olmasın? Düşünme gücünü de tabiat bize, tıpkı elimiz ve dişimiz gibi, varlığımızı korumak için vermemiş midir? Seninle son görüşmemizden beri bilgim sayesinde çok para kazandığımı da itiraf ederim. Hava ve iklim şartları hakkında edindiğim tecrübe ve bilgiler bana bu yıl bereketli bir zeytin ürünü olacağını söyledi. Dostlarımın aracılığı ile Milet ve Kios'taki bütün yağhaneleri kiraladım. Tahmin ettiğim gibi bol ürün elde edilince yağ sıktırmak için bana istediğim ücreti ödediler."

Tales dostunun yüzünde gördüğü şaşkınlığa gülmek isterse de, onun kedere döndüğünü görünce sesine sıcaklık vererek şöyle devam eder:

"Hakkın var tabiî, hayat yalnız zorunlu ve faydalıyı düşünmekle bitmez! Kaldı ki felsefe de yalnız bunlarla yetinmiyor, o da mistik öğretiler gibi, en yüksek sırlara el uzatıyor.

Çağımız varlığı ıssız ve umutsuz bulmıya başladı, eski Tanrılar artık bütün sorularımızı karşılıyamıyor. Çeşitli yaratılışta olduklarını idrak eden insanlar cinslere ayrılıyor; sen şu yana gidiyorsun, ben bu yana! Sen kendini Dionisos'a verip içini din ateşiyle ısıtabiliyorsun, fakat beni bırak ta Mısır'da Solon'dan duyduğum şu söze göre yaşamıya devam edeyim: "Öğrene öğrene kocarım!"

★

Ta Mezopotamya'dan gelen eski ulu yol Sardes içinden geçip batı kapısından çıkar çıkmaz Hermos vadisini bırakarak güney batıya dönüyor, alçak bir dağ silsilesini aşarak her iki büyük ticaret şehri İzmir ve Milet

arasında bulunan meşhur Efesus'da sahile ulaşıyordu. Küçük Asyayı ve uzak batıyı Babilonya kültür âleminin göbeğine bağlıyan bu ana yolun Efesus'u başlangıç noktası yapması boşuna değildi. Burası Fenikeliler tarafından kurulup sonra İyonia'lılara geçmiş, onların elinde ilerlemişti. İyonia'lılar eski halkla kaynaşmış, canlı ve uyumsar din duygularıyle, Efesus'ta' pek eski zamanlardan beri sayılagelen Tanrıça Kübele'yi kendi ay Tanrıçaları Artemis'in yerine koymuşlardı.

Yeni uyanan bir halkın gençlik ve tazelik dolu ruhu Fenikeli - Asyalı bir kültür geleneğinin eski toprağına dikilince manevi hayatı parlak çiçekler, zengin meyve ağaçları ile süslemişti. Doğunun mitleri, düşünce ve öğretileri şimdi Helenleşen kıyı şehirlerine faydalı etkiler, verimli ilhamlar yağdırıyordu. Ölüm ve ölümsüzlük kaygılariyle yüklü, efsaneli doğu düşünceleriyle kendi kıvrak Helen zekâları arasında savaşan bu zengin kıyı şehirleri Grekliğin gelecek kültür özelliğini yaratmıya başlıyordu. Epimenides gibi din misteryalarına, ruh çağırma törenlerine kendini kaptıranlar ile, Tales gibi korkuyu yenip akıl ve mantık yollarında cür'etle ilerliyen *ayık* kafalar birbirleriyle çarpışıyordu. Çağın havası yabancı bulutlarla kaplı olsa da, Helen zekâsı onların ardındaki aydınlığı özlemekten ve aramaktan geri durmuyordu.

İşte bu kaynaşan, oluşan âlemin ortasında yeni bir ruhun ifadesi, bir simgesi olarak Efesus'taki yeni anıt tapınak yükseldi. Küçük Asya kıyısında, Babilonyaya giden ulu yolun başlangıcında Mısır deniz ticaretinin bu işlek durağında, doğunun büyük kültürlerinin buluştuğu Efesus'ta yaratılmak istenen sanat yapısı elbette eski vatandakinden çok daha cür'etli ve iddialı olacaktı. Öbür kıyıda basit ahşap evler, kaba yontulmuş taşlardan konaklar, sütunları yuvarlak ağaç gövdelerinden ibaret Dorik tapınaklar yetiyordu, fakat şimdi Efesus'ta doğan bir sanat harikası idi. Mısır'dan öğrendiklerini kendi zevklerine göre değiştirip burada uygulıyan Samos'lu ustalar gerek ihtişam, gerek azamet bakımından en eski kavimlerinki ile boy ölçüşecek bir kutsal anıt dikmiye azmetmişlerdi. "Artemision" Helen yapı stilinin ilk büyük eseri olarak dünyaya gelmişti.

Tales'in Sardes'te bataklık kuruttuğu yıllarda Samoslu mühendisler de Efesus çevresinde *Kaystros* üzerindeki bataklıkları kurutarak arsa veya ekin toprağı haline getirmekle meşguldüler. Oynak zemine kömürleştirilmiş ağaçlar sokarak söğüt dallariyle birbirine örüyor ve içi kum dolu deriler gömüyorlardı. İyonialılar galiba mermeri de tam o sırada ilk defa civar dağlarda keşfedip büyük yapıda kullanmayı akıl etmişlerdi. İşçi kolları dev gibi mermer direkler için kirişler, yontma ve değirmi taşlar hazırlıyorlar, Mısır usulü kızak yollarından getirerek tonlarca ağır bu taş kirişleri palangalar ve kum torbaları yardımiyle başlıktaki yerlerine yatırıyorlardı. Kum torbaları yavaş yavaş boşalarak ağır kirişlerin sütun başlıklarına vurmasına engel oluyordu. Manivela, palanga, eğri yüzey gibi Mısır tekniğinin öğrettiği her araçtan faydalanılıyordu.

Hür, bağımsız, buluşlarla dolu bir İyonia sanatı gelişmekte idi. Selvi boylu sütunlar tabanı ve orijinal başlığıyla birlikte bütün bir yapı üyesi teşkil ediyordu; üstte oldukça hafif bir arhitrav ile plastik bir şekilde süslenmiş bir çatı üçkeni taşıyorlardı. Tapınak boşluğu duacılar holü (ibadethane) ile kutsal köşe, "Cella" olmak üzere iki esas kısma ayrılıyordu (1).

---

(1) Cella : Puthane.

Artemision tamamlanıp ta bütün Grek âleminden gelen ziyaretçiler hayret ve gururla bunu bir dünya hârikası olarak ilân ettikleri zaman artık taklitçi çırak olmaktan çıkmış, tamamiyle kendilerine has bir ustalık kazanmış olduklarına inanıyorlardı.

★

Sanat gibi felsefe de geçmişin ve yabancı düşüncelerin yükünden kurtularak yeni bir yol açmaya çalışıyordu. Tales ilk defa bu yola açılan kapıları göstermişti. Aklıyla kavradığından yalnız teknik gelişmeler ve ekonomik faydalar sağlamakla kalmamış, nasıl mistik ruhlu Epimenides son bilmecelerin çözümü ile cehdetmiş ise o da öyle yüce hedeflere yönelmişti. Suda evrenin bütün öteki görünüşlerine kaynak olan ilk maddeyi görüyor, yeryüzünü de Babilon bilginleri gibi, Okyanusta yüzen bir değirmi cisim sayıyordu.

Onun bilimsel düşünüşe getirdiği asıl önemli unsur, izinde yürüyenlerin de kabul ettikleri gibi, herşeye tek bir çıkış noktası araması ve böylece yaradılışın birliği fikridir. Soruşturan, araştıran insan zekâsına Tales'in gösterdiği ufuklara doğru müritleri cesaretle atılmışlardır. Bu, Helenlerin parlak fikir âleminin doğuşu demekti, iki âlem, doğu ve batı birbirinden ayrılıyordu.

Bu zamanda göze çarpan en parlak düşünce yıldığı filozof *Anaxmander* (ölümü 525) olup Tales'in hem müridi, hem genç çağdaşıdır. İlk gök küresini Mısır - Babilon örneğine göre yapan ve yer toparlağının uzayda serbestçe durduğu teorisini ortaya atıp matematik delillere bağlıyan, evrenin ilkel bulutsu (Nebülos) ların ateş kıvrımlarından doğduğunu söyliyen odur. Ustasını cesur bir adımla aşarak, su olsun ateş olsun, evrene tek bir maddi temel fikrini terkeder, bütün varlığın başlangıcı ve oluşumu için manevi bir prensip, bir kanun kabul eder.

Efsaneleşmiş Samoslu Pitagoras (Fisagor) büyü ile bilim arasında görünür. Bir tiran tarafından kovularak aşağı İtalya'da Kroton şehrine geçer ve orada yarı mistik yarı bilimsel bir cemiyet kurar. Pitagoras'ın bu gizli cemiyeti bütün Helen dünyasına yayılmıştır. Derslerine başlamadan önce Pitagoras da Mısır'da bulunmuş, oradan geometriyi, Babilonya'dan da gizli münasebetler teorisini almıştı. Tıpkı Mezopotamya sihirbazları gibi saz tellerinin uzunluk ve gerginliğinden ton yüksekliğini peşin hesaplıyabiliyordu. Sayıların kudretine öylesine inanmıştı ki, bunların kanunsal münasebetlerinin uyumundan bütün evren uyumunu ve matematikten âlemin büyük düzenini çıkarmak istedi.

Helen ruhunun bu tan ağartısında dev gibi göze çarpan bir başka filozof Efesus'taki "Artemision" da yaşıyan Heraklit'dir (ölümü 525). Heraklit kıral soyundan olup en yüce bilgilere ulaşmak aşkıyle yanar, karanlık bâtıl inançlar içinde boğulan kalabalıkları hor görür. İç gözüyle yakaladığı muhteşem suretleri devlere yaraşan özdeyişlerle ortaya atar. İnsan yığınlarının çok üstünde ikinci bir Prometheus olarak bilgi ve ıstırabını Ölümsüzlere haykırır.

Varlığın başlangıcında bulunmıya değer yücelikte hiç birşey bulamadığı için Anaxsimander'in evren ilkesini benimsemiye mecbur olur: Salt ruh, kanun, düzen; yaradılışın kökü ancak bu olabilir. Onun için, akıl do-

lu düşünme anlamına gelen "Logos" kelimesini dile yerleştirir. Bu aklî cehdin sonunda bulduğu en yüce ilke, Tanrısal sembol, yaratıcı ateş: *Biteviye değişme, oluş ve ölüştür.*

"Herşey akar!..."

"Ayni ırmağa iki defa dalamazsın, sana doğru akan su her an başka bir sudur!..."

Bu oluş ve ölüş kanununa herşey gibi insanlık ta tâbidir: "Savaş herşeyin anasıdır, dünyanın hükümdarı kavgadır. Kavga kimini Tanrı yapar, kimini insan! Kimini hür yapar, kimini köle..."

Tabiat ise Heraklit'e göre "Tanrılığin kılığıdır." Genç Helenlerin evreni, Tanrıları ve insanları tek bir çevre içinde tutan duygularının yankısı bu Efesuslu bilgenin düşüncesinde kendini göstermektedir. Fakat Orfeus kültü onun düşüncesi üstüne de kara gölgesini düşürmüştür. Tıpkı Orfikerler gibi, Heraklit te insan ruhunun evren ateşinin çemberine girdiğini, doğuşta gövdeye girip bulandığını, orada su ve toprağa kulluk ettiğini" söyler.

Fakat bir evren yılı geçtikten sonra, der, Heraklit, ($360 \times 30 = 10.800$) ruhlar, her türlü hayat, madde ve vücut, hayvan, bitki ve insan temizleyici büyük evren yangınında yok olarak kaderin yeni bir çağı başlıyacaktır. Kalabalıkların ruhu bayağı ölümle birlikte sönerse de bilgelerinki ancak gene evren yangınında yok olur.

"En yüce erdem anlayışlı olmaktır, bilgelik ise içinde yaşanılan tabiat gibi gerçek ve gerçekçi olmak, doğruyu söyleyip doğruyu yapmaktır.. İnsan hareketinin evrensel akıl (Logos) ile uyumlu olması: İşte hayat norması!.."

★

Her yerde kritikçi bir ruh uyanıyor ,Helenler gittikçe artan bir cesaretle, önceleri kutsal bir korku duvariyle kendilerinden ayrılmış olan herşeyi yoklamıya başlar. Çocuksu hayallerden uyanan bir halkın üst katlarında gelişmenin hangi derecelere vardığını gösteren bir örnek Xenofanes'in, inanmış halk toplulukları önünde gezginci âşıklar tarafından okunmıya cür'et edilen şu beyitler olabilir:

"Homer ile Hesiod Tanrılara neler yakıştırmadılar ki!
İnsanlarda ayıp ve günah sayılan herşey:
Hıyanet, hırsızlık, aldatmaca!"

Yeni doğan filozofik düşünce eski Olimp'i sarsıyor, bilgi ile inanç arasında bir uçurum açıyordu. Ama bilgi henüz küçük bir azlığın, seçkinlerin malı olup halk bunlara yan bakarak sapa duruyor, şüpheci ve anlayışsız, bekliyordu. Gerçi kalabalıkların ruhlarında da esinti eksik değildi, fakat onlar anlamadıkları felsefede dayanak bulamıyor, sadece geçici varlıklarının büsbütün sallantıda kaldığını hissederek, eskisinden daha büyük bir heves ve taassupla karanlık kült'lerin kucağına atılıyordu. Güzel, fakat insafsız bir tabiatın ortasında yalnız ve çaresiz olmak duygusu Helenleri ürkütüyor, yüreklerini oynatıyordu. Gençlik güneşinin parlamasiyle sönmesi bir oluyor, kuvvet ve güzelliğin yerini hastalık ve ihtiyarlık alıyordu. Daha sonraki geceyi düşünmek ise büsbütün korkunçtur. Onun içindir

ki bir yandan büyük bilgelerin düşüncelerinde aydınlıkla ayıklık mistik çemberleri kırarken, felsefe ile sanat Helen ruhunun o muhteşem klâsik devrini yaratmıya başlarken, geniş kütleler daha derin bir umutsuzluğun uçurumuna sürükleniyordu.

Teos'lu halk şairi Anakreon, ki Tanrılarla mistik kültlere inancını felsefeye kaptırmış, fakat yerine başka bir hayat dayanağı koyamamıştı, sonunda varlığın biricik mânası olarak yalnız şunu görüyordu: *Yaşadığın ânı tatmıya bak, yarın ne olacağı belli değil!*

Ayni şair, ki gençliğinde o kadar neşeli aşk ve şevk şarkıları yazmıştı, bir ayağı çukura düştüğü zaman şu korkunç mısraları yazıyordu:

"Artık şakaklarım ağardı
Kafa tasım ayna gibi;
Güzel gençlik uçup gitti,
Ağzımda çürük dişler sallanıyor!
Tatlı hayattan bana kalan ne ki!
Yürek yakan Tartaros korkusundan başka...
Ah, Hades'ten ürküyorum,
Yeraltı karanlığına inmek pek zor,
O dönüş yolu olmıyan..."

Emin Türk ELİÇİN

★

Egemen sınıfın her üyesi hakkını Tanrıdan almış bir kişidir; bir başbuğlar ve önderler çevresine doğmuş olarak çocukluğundan beri hep buyurmak için dünyaya geldiğine inanır. Bir bakıma doğrudur da, çünkü buyuran ana-babanın dölüdür ve sonra da onun yerine geçecektir. Zamanı gelince kendini bekliyen göreve elinden tutularak sokulacak ve bunun kendi kişiliğinin metafizik gerçekliği olduğuna inandırılacaktır.

Artık o bir KİŞİ'dir, yani gerçek (realite) ile hak ve hukukun önsel (apriori) bir bireşimi, bir sentezidir. Saygı törelerinde açıkça belli olan burjuvalarca kutsallaştırılan görenekler de (selâmlaşma, kartvizit kullanma, aile ilânları, resmî ziyaretler v.b.) dile gelen insan onuru (!) işte budur.

Jean-Paul SARTRE

İTALYAN SOSYALİSTLERİNİN DURUMU

İtalyan Sosyalist partisindeki bölünme günümüzün en önemli konuları arasına girmiştir.

Bu olay sadece İtalya'daki toplumcu akımın geleceğini ilgilendirmekle kalmayıp doktrin partilerinde bile zaman zaman ortaya çıkan anlaşmazlıkların, eğer bunlar ele alınıp çözümlenemezlerse, bölünme ve parçalanmalara yol açabileceğini göstermektedir.

Paris'te çıkan France-Observateur adlı haftalık politika ve düşün dergisi 24 Aralık 1963 tarihli sayısında "İTALYAN SOSYALİSTLERİNİN DRAMI" başlıklı yazısında bu durumu anlatmakta ve Nenni'ci kanadın temsilcisi Lombardi ile, Solcu azınlığın temsilcisi Basso'nun görüşlerini yansıtan yazılarını yayımlıyarak bu olaya ışık tutmağa çalışmaktadır.

ANLAMSIZ VE HAKSIZ BİR BÖLÜNME

Riccardo LOMBARDİ

Azınlık, bazan bir programın olmadığını bazan da bu programı gerçekleştirecek güce sahip olamıyacağımızı ileri sürüyor. Gerçekte ise bu program küçümsenemez. Herhalükârda bu, bu ülkeye sunulan hükümet programlarının en ilerisidir.

Programın yeni devletleştirmeleri kapsamadığı bir gerçektir. Fakat, elektrik şirketlerinin millileştirilmesinin ertesinde yeni endüstrilerin devletleştirilmesine geçmeden önce bir süre beklememiz gerektiğini kabul etmiştik. Buna mukabil program, kamulaştırmaları genelleştirecek ve toprağı belediyelere mal edecek bir köy kanununun meclisten geçirilmesini öngörüyor. Aynı zamanda bir toprak reformu, muhtar bölgelerin gerçekleşmesi ve plânlamanın yürürlüğe konulması da bu programda öngörülmüştür.

Bizim için bu son nokta çok önemlidir. Bütçe bakanlığının (ki yakında Bütçe ve Plânlama Bakanlığı adını alacaktır) bizden birine, arkadaşımız Giolitti'ye verilmesini istedik. O ise rasgele bir plânlamayı kabul edecek bir kimse değildir. Biz Fransa'da olduğu gibi sadece tavsiye edici (İndicatif) bir plânlama istemiyoruz. İstediğimiz devletin birikim vetiresini gerçekten etkileyici bir müdahale aracına sahip olmasıdır.

Programlama komisyonu tekliflerini Haziran ayına doğru yapacak. İşte, ancak o zaman bünye reformlarının başarıya ulaşma şansının olup olmadığını göreceğiz. Bize verilecek cevaplara göre tutumumuzu ayarlıyacağız. Hristiyan demokratlarla gerçek bir anlaşma değil sadece bir uzlaşma yaptık. Ve bu uzlaşmanın değeri hakkındaki yargımızı elde edeceğimiz sonuçlara göre vereceğiz.

— Fakat ekonomik durumun bu sonuçları boşa çıkartmasından korkmuyor musunuz?

Ekonomik durum iyi değil. Ama iyi bile olsaydı patronlar bize

büyük zorluklar çıkartmak için ellerinden geleni yapacaklardı. Bundan ötürü olanlar bizi şaşırtmıyor. 1950 den 1962 ye kadar prodüktivitenin artışı ücretlerin artışından daha hızlı idi; gene de bu devrede fiatlarda hiçbir azalış görülmedi. Fanfani hükümetinin icraatta bulunduğu kısa süre içinde ise bu husus kısmen düzeldi: Ücretlerin yükselişi prodüktivitenin artışına hemen hemen eşit duruma geldi. İşte o zaman bildiğiniz gibi fiatlardaki yükseliş başladı. Hiçbir olay İtalyan ekonomisinin tekelci karakterini bundan daha iyi ortaya koyamaz ve bünye reformlarına olan ihtiyacı bundan daha iyi anlatamazdı.

Bize göre şimdiki krizin çözümü ancak plânlamanın gerçekleştirilmesi ile mümkündür. Eğer bu olmazsa İtalyan ekonomisindeki ikilik daha da kuvvetlenecektir. Ücretlerin yukarı doğru hareketine ve fiatların yükselişine sebep olan Kuzeyin gelişimi, ekonomik şartların çok farklı olduğu güneyin evrimi ile uygun bir duruma getirilmedikçe devamlı enflâsyon tehlikesi ile karşılaşacağız.

— Bana bünye reformları hakkında söylediklerıniz, solcu azınlığın temsilcilerinin bu reformlar hakkında düşündüklerinden pek farklı görünmedi. Fikir ayrılığı nerede acaba?

Sanırım ki ideolojik alanda fikir ayrılığı yok. Bu çeşit ayrılıklar belki iki yıl önce Milano kongresi sırasında vardı; fakat son Roma kongresinden sonra bunlar tamamen silindi. Her iki tarafın da Sosyalizmin kurulması hakkındaki görüşü aynıdır. Bu görüşe göre Sosyalizm ancak bünye reformları ve iktidarda yeni yeni aşamalar kazanmakla gerçekleştirilebilecektir. Tabiatiyle iş bu politikanın uygulanması şekillerine ve günümüzdeki siyasal konjonktürün analizine gelince aramızda bazı görüş ayrılıkları belirmektedir. Fakat bu ayrılıklar daha çok nicelik yönünde olup, nitelik yönünde gözükmemektedir.

— Azınlık, çoğunluğun herhalde bünye reformlarından bahsederken samimi olmadığını düşünüyor?

İnsanların içtenliğini ölçmek zordur. Biliyorsunuz ki ne çoğunluk, ne de azınlık mütecanis akımları temsil etmiyorlar. Fakat bence parti üyelerinin çoğu biraz önce belirttiğim ve azınlık tarafından da kabul edilen politikayı benimsemiştir. İşte bunun için bazı kimselerin durup dururken hazırladıkları bölünme bana anlamsız olduğu kadar haksız da geliyor.

REDDETMEMİZİN SEBEPLERİ

Lelio BASSO

Bizim Moro hükümetini desteklemeyi reddetmemiz aşırı (maximaliste) bir tutumdan ileri gelmiyor. Bu tutumun işçi hareketi yeni yeni doğup ta sınıf bilincini artırmağa çalıştığı zamanlarda bir anlamı olan, günümüzde ise tamamen modası geçmiş bulunan o eski ihtilâlci uzlaşmazlık kalıntıları ile hiçbir ilgisi yok. Uzun zamandanberi biliyoruz ki, hâlâ inandığımız Sosyalizm için savaşın sosyal dokunun canlılığı içinde gelişmesi zorunludur. Yani bu savaş, emekten yana kuvvetlerin her gün eski bünye ve işçileri yönetim mevkilerinden ve iktidardan uzak tutan üretim ilişkilerinin (istihsal münasebetlerinin) çatıştığı ortamda olur. Fakat biz aynı zamanda, çağımızın getirdiği büyük değişiklikler sayesinde yığınların sahip olduğu politik ve sendikal gücün bundan böyle geniş bünye reformlarını zorla kabul ettirecek nitelikte olduğunu ve bu reformların etkili

iktidar değişikliği yapıp kapitalist birikim vetiresinde önemli yankıları olacağını da biliyoruz.

Ücret yolu ile baskının bundan böyle sadece nicel bir faktör olmaktan çıkıp artık nitel bir faktör olduğu düzeye gelmiş bulunuyoruz.

Şimdiye kadar bütün çabamız bu durumun analizini yapmak, gerektirdiği çözüm yollarını aramak ve bu politik savaşa yeni demokrasi terimleriyle ifade edilmesi gereken bir öz vermek. - Yani geleneksel iktidar merkezlerini gözden uzak tutmadan yenl üretim ilişkileri, yeni karar merkezleri meydana getirmek - oldu. Sadece bizim değil, fakat bütün İtalyan işçi hareketinin ortak malı olan bu politika bütün dünyada sosyalizme varmak için demokratik bir yol arıyanların tümü tarafından büyük bir ilgi ile izlendi.

Fakat bu politikanın, geçmişle bağlarını tamamen koparmış olmasından ötürü sadece pratik buluşlar biçiminde ortaya çıkması imkânsızdır. Bu politika ister istemez uzun bir mücadele devresine girecektir ki, bu devre içinde anlaşmalar aramak ve yapmak zorunluğu olacaktır. Hiç kimse bu yol boyunca İtalyan toplumunu demokratik düzene götürme savaşını göze almış katolik kuvvetlere rastlamayı bizim kadar istememektedir. Bizler bu yoldan Hristiyan Demokratlarla özel uyuşmalara bile girişebiliriz. Fanfani hükümeti zamanında Sosyalist partisi merkez yönetim komitesi önemli bir taviz vermeden esaslı reformlar yapılmasını sağlıyacak uzlaşmayı oybirliği ile kabul ettiği zaman bu son husus iyice anlaşılmıştır.

Fakat kabul edemiyeceğimiz birşey var: o da işçi hareketinin bağımsızlığını feda etmek ve politik kararlarımızı hakim sınıfın amaçlarına uygun bir hale getirmek.. İşte Moro hükümetinin kuruluşunda biz bu son özelliği görüyoruz. Bu hükümet Hristiyan Demokratların bundan böyle eski orta-yolcu formüller, gerici anlaşmalar ve statükoculukla ülkenin kaderine hakim olamıyacaklarını anlamalarının bir sonucudur. İtalyan yönetici sınıfı yeni durumlara uymak ve daha çok gelişmiş diğer batı ülkelerinde kullanılmaları zorunlu hale gelen yeni organizasyon yöntemlerinden ve düşünce tarzından ilham almak gerekliliğini hissetmektedir. Bu ise üç esaslı noktada reformlar gerektirmektedir:

1 — Üretim ve ekonomik organizasyon tekniklerinin modernleştirilmesi (Bu plân politikasını da kapsamaktadır).

2 — İktidarın güçlendirilmesi ve tekelci çevrelerle ilişkisi bulunan yürütme organının elinde toplanması.

3 — İşçi hareketinin iktidarın politik ve ekonomik eğilimlerine uydurulması.

Moro hükümeti ve onun, dört parti tarafından hazırlanan, programı bu amaçların gerçekleştirilmesi için yapılan ilk teşebbüstür. Burada ne geçmişle olan bağların koparılması ve ne de derin anlamı olan bir dönüm bahis konusudur. Bu formülün bazı yeni unsurlar getirmesi bunun bir "yeni orta yolculuk" olduğunun söylenmesini engellemekte ise de saygıdeğer S. Moro'nun ihtiyatlı yönetimi altında ancak geçmişin maksimum devamlılığını sağlıyacak kadar bir değişiklik olacağı bana kesin gibi görünüyor. (Atlantik antlaşması, ekonomik politika ve iç politika alanlarında).

İşte biz bu devamlılığı reddediyoruz.

Çeviri : Nurkalp DEVRİM

SUİKAST OLAYI

21 Şubat günü Başbakan İsmet İnönü'ye yapılmak istenen suikast, yurtta ve dünyada geniş yankılar uyandırdı. Kayseri Sümerbank fabrikasında elektrikçi olarak çalışan Mesut Suna, teşebbüs ettiği hareketi, olaydan hemen sonra şöyle anlatmıştır:

"— Adım Mesut Suna. 38 yaşındayım. Kayseri'de Sümerbank fabrikasında elektrik ustasıyım. İki gün önce geldim Ankara'ya. Kalb rahatsızlığından sekiz gün rapor almıştım. Kayseri'de, Yenimahallede oturuyorum. 4 çocuğum var.

Benim şahsen İnönü ile hiçbir meselem yok. İnönü'den ne kârım, ne de zararım var. Ama 27 Mayıs'ı yaptı, ondan sonra memleketi felâkete sürükledi. Bunun için, onu öldürmeğe teşebbüs ettim.

Sabah otelden çıkarken kendi kendime; eğer bu iş millet için hayırlı ise olsun, değilse olmasın deyip çıktım sokağa."

Tahkikat genişledikçe Mesut Suna'nın 1957 de D.P. Belediye Başkanı adayı olduğu ve son seçimlerde de Adalet Partisi adına sandık müşahitliği yaptığı anlaşılmıştır.

İnönü'ye karşı yapılan bu iğrenç teşebbüsü Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay, Yeni Türkiye Partisi adına Prof. Fahrettin Kerim Gökay, Türkiye İşçi Partisi adına Mehmet Ali Aybar, Kayseri Devrim Ocakları Başkanlığı ve çeşitli kurumlar, gençlik teşekkülleri geçmiş olsun telgrafları ile protesto etmişlerdir:

GENELKURMAY BAŞKANI'NIN MESAJI

Zâtıâlinizin şahsında demokratik Türkiye Cumhuriyetinin mümtaz başbakanının, bütün ömrünü memleket dâvalarının en ağır mes'uliyetlerini şeref ve liyakatle taşımakla geçirmiş meşruiyet ve hukuk nizamının azimkâr ve feragatli mücadelesini bir vatan evlâdının hayatına kast etmek niyeti ile yapılan menfur teşebbüsten şahsımın ve Türk Silâhlı Kuvvetler camiasının duyduğu nefret engindir.

Milletine büyük hizmetler yapan büyük vatan evlâtlarına karşı bu kabil haince suikastler icrasına yeltenen nankör alçak, ve sefil insanlar ve bunları tahrik eden şaamet zümreleri, milletlerin tarihi boyunca eksik olmamıştır. Ancak, bu hususu bilhassa tebarüz ettirmeme müsaade buyurunuz ki, Sayın Başbakan, büyük milletimizin hayatında her yönden en nazik anların idrak olunduğu bu devrede mütecasirine veya mütecasirlerine şeref ve haysiyet yoksunluğunun en denî mertebesinde ebedî şerefsizlik mevkiini kazandırmaktan başka hiçbir şeye yaramıyan bu davranış, silâhlı kuvvetlerimizin kâdirşinas vicdanında lâyık olduğu derin nefret ve lâneti bulmuştur.

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin asîl dâvalarını mücahitlerini ifna suretiyle aziz Cumhuriyete, Atatürk ve 27 Mayıs ilkelerine mülevves ellerini uzatabileceklerini sanan gaflet, dalâlet ve ihanet erbabının karşısında ayakta ve devrimlerin, hukuk nizamının bekçiliği görevi başındadır. Ve bu asil görevin imanlı şuuru ile ve benim aracılığımla zâtıâlinize geçmiş olsun demektedir.

Şahsî tâzimlerimi katarak arzederim.

KIRK

TÜRKİYE MİLLÎ GENÇLİK TEŞKİLÂTININ BİLDİRİSİ

İster bir meczup, ister bir zümre olsun, şahsınızda rejime, devrimlere yöneltilecek her türlü kıpırdanışın karşısında ve bir vücut halinde yanınızdayız. Bu memlekette ideallerimize engel olmak istiyecek bedbahtlar çıkabilir, ama onlar şunu iyi bilsinler ki, bizim cesetlerimize basmıyacak hiçbir kötü fikir Türkiye'de kendine yer bulamıyacaktır.

Tarihî şahsiyetinizle büyük hamlelerin yapıcısı olan şahsınızın, küçük düşmanları olacağı malûmlarınızdır.

Biçare mütecavizin nankör kurşununun isabet kaydetmemesi, ancak Türk milleti için büyük bir lütûftur.

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ'NİN TELGRAFI

Uğradığınız menfur suikast teşebbüsünden sağ ve salim kurtulmuş olmanızdan dolayı zâtı devletlerinize İşçi Partisi ve şahsım adına geçmiş olsun derken, en samimî duygularımın kabulünü rica eder, saygılarımı sunarım.

T. İ. P. Genel Başkanı
Mehmet Ali AYBAR

TÜRKİYE DEVRİM OCAKLARI KAYSERİ OCAĞININ BİLDİRİSİ

Kurtuluş Savaşında sultanla ve saldırganlarla bir olup Atatürk'ü hançerlemek isteyenlerin, devrimlere karşı gelip, Kubilây'ları testere ile kesenlerin bağrımızda açtığı yaralar hâlâ sızlamaktadır. Uygarlık savaşının başkomutanı büyük Atatürk'ü, kurtardığı İzmir sokaklarında kurşunlamak isteyen soysuzları unutmuş değiliz. 27 Mayıs öncesi devrin çıkmaza soktuğu Türkiye'mizin iç ve dış sorunlarını çözümliyerek, onu, Atatürk'ün özlediği uygarlık düzeyine çıkarmak için çaba gösteren genç demokrasimizin kurucusu ve koruyucusu olan, saçını ulusu uğruna ağartan Atatürk'ün silâh ve fikir arkadaşı İsmet Paşa'ya, Papaz Makarios'un, karanlık ruhlu gerici ve çıkarcıların ortağı tarafından atılan kurşunları İzmir sokaklarında Atatürk'ü yok etmek istiyenlerin zihniyetinde olduğundan şüphe edilemez.

Bunlar bilmezler ki, devrimlerin varlığı, kişilere bağlı değildir. Mustafa Kemal ülküsü gönüllerde bayraklaştı. Ölümlü İsmet Paşa yok olabilir. Ama onun bir ömür boyunca uğruna başkoyduğu Atatürkçülük yok edilemez.

A T A Ç

23. sayısı gene edebiyatımızın seçkin imzaları ile çıktı

Örnek sayı isteyiniz

Ankara Cad. 45 - İstanbul

DEMOKRASİYE ÇEKİLEN SİLÂH

1.

Şükrü KURDAKUL

Bir adamın kişiliğinde, insanlığın tarih boyunca kazandığı değerlerin öldürülebileceği sanısı, tek başına ele alındığı zaman bile, geri, bağnaz bir düşünüş olmaz mı? İlkelerle başa çıkamıyacağını anlayınca, bu ilkeleri ülkü haline getirmiş kişileri ortadan kaldırmakla sanki mesele bitecek.. Osmanlılığın çürümüş felsefelerinin yeni Türkiye'nin aydınlık fikir alanlarında sökmediğini gören gerici, aynı sahte kabadayılığı ölümsüz devrimcinin, Atatürk'ün ölümlü vücudü üzerinde de denemedi mi? İzmir'de düzenlenen suikast, Ata'yı 1926 da alsaydı aramızdan, devrimin temel ilkeleri yok mu olacaktı artık?

Osmanlılığın çürümüş felsefelerine karşı koyan Türklerin ilerleme bilinciydi Atatürk'ü de yaratan. Bağnaz, önce bu gerçeğe akıl erdiremiyordu. Tarihi bir saray eşyası sanmaktan kurtulamamıştı çünkü. Tarihsel ilerlemeyi kendi donmuş kafasının bulacağı çarelerle durduracağını sanıyordu.

27 Mayıs'a karşı olmakla, Cumhuriyetçi Türkiye'yi yadsıyan bağnaz bir kafanın, dünyasını belirliyen *Nurcu Risâleler*'den aldığı hareket hızının getirdiği sonuç budur bence. 1923 Kuvvay-ı Milliyecilerini idama mahkûm eden Kürt Mustafa Divanı, hangi güclere bağlı ise, 1964 devrimcilerinin karşısına çıkan bağnazların da arkasına saklanan o güclerdir. Ama tarihimizin *31 Mart Sanıklarından arta kalan kin tohumları,* karanlık sığınaklarında böyle son çırpınmalarını yaşaya yaşaya, kendi çukurlarını kendileri kazacaktır. Bu gerçekler, seksen yaşında ileri'den yana olabilen İsmet Paşa'ya atılan kurşunun Demokrasiye çekilen silâhtan çıktığını gösterir bize.

2.

Gerçek anlamı ile ileriden yanadır elbet İnönü. Demokrasiyi, belli sınıflara Türk halkının sırtına binmek özgürlüğü olmadığını öğretemediği günlerde Cumhuriyet Halk Partisi'nin içindeki aksi-devrimcilerin, karşısına geçtiğini göre göre ülküsünün temel ilkelerinden bir şey yitirmemek her babayiğidin işi değildir.

1945 de, *Toprak Kanununun,* B.M.M.'ndeki tartışmalarında, C.H.P. milletvekili olma özgürlüğünü sonuna kadar kullanan Adnan Menderes, Emin Sazak gibi büyük toprak ağalarının yüzde yüz halka karşı tutumlarını, aksidevrim, sahte demokrasi çığlıkları içinde kamu'nun gözünden uzak tutabilmiştir.

1945 de, Toprak Kanunu Meclise verilirken görüşü şuydu İnönü'nün:

"Topraksız köylüye işliyeceği toprağı kendi malı olarak temin etmek bugün başarmak üzere olduğumuz bir teşebbüstür. Bundan da Türk milletinin ileri ve kudretli olması için büyük ümidler besliyoruz. İşleyen köylünün bütün emeğinden ve kazancından tamam olarak kendi ailesinin faydalanması, Türk Milleti'nin son 20 yıl içindeki hayırlı inkılâpları arasında en üstte göze çarpan parlak eserlerinden biri olacaktır. Asırların fena bir geleceği olan bir toprak sistemi, hür insanların yaşadığı yeni ve ileri sisteme çevrilmek üzeredir. Cumhuriyet, toprak dağıtımı ile beraber olarak donatım işlerini de düşünmüştür.

KIRKİKİ

Köylü kalkınması büyük dâvasının içine daldıktan sonra, ihtiyacın göstereceği yeni tedbirleri, iktidarımızda olan bütün vasıtalarla durmadan temin etmeye çalışacağız.." (1).

Bugünkü kuşaklar içinde bile İnönü'nün *"İktidarımızda olan bütün vâsıtalar"* sözlerini gereği gibi değerlendiremiyenler az değildir. İnönü'nün 1945 de, *iktidarını sağlıyan kuvvetlerin,* çıkacak Toprak Kanunu karşısında ne durum aldıklarını zamanın Başbakanı Şükrü Saraçoğlu'nun, kanun Meclis'te tartışılırken Adnan Menderes'e karşı konuşmasından bir bölümü okuyarak öğrenelim:

"Toprak sahibi arkadaşlardan zannederim bir tanesi toprak sahibi değildir- yedi, sekiz arkadaş Başbakanlığa geldiler. Gelenlerin kim olduğunu bilmek, sadece toprak işi için geldiklerini bilmeye kâfi idi. Hakikaten de öyle oldu. Yedisini de ayrı ayrı dinledim. Adnan Menderes, Emin Sazak, bu gelen arkadaşlar arasında bulunuyorlardı. Hepsini de ayrı ayrı dinledikten sonra kendilerine sordum:

"Görüyorsunuz ki, hepiniz ayrı ayrı şeyler istiyorsunuz, bunların hepsine peki demiş olsak, orta yerde Toprak Kanunu kalır mı?

"Kalmaz," dediler.

"Madem ki Toprak Kanunu kalmaz, o halde bu bahsi burada bırakalım." dedim.

Kendi aralarında ufak bir münakaşa oldu. Hazırlıksız gelmenin böyle bir netice tevlid edeceğini söylediler. Ve bilhassa Adnan Menderes, son bir gayretle ameleye toprak vermemek için, ameleye toprak vermemek ve verdirmemek için elden gelen gayreti sarfetti.

İtiraf etmeliyim ki, kanunun maddesi yazıldıktan, herkes okuduktan ve herkes bunu anladıktan sonra içlerinde yalnız Emin Sazak bu kanunun hakikî portresini kavramamış bir halde idi. Çünkü oradaki arkadaşlarımıza da, Emin Sazağa da:

"Dağda oturan köylü vardır, çiftlikte ve ovada oturan vardır, bu köylüler bu çiftlikten toprak alacaklar mı, almıyacaklar mı, kanuna göre fikriniz nedir?" diye birer birer fikirlerini sordum. Arkadaşların hepsi: "Alacaktır." dediler. Yalnız Emin Sazak, bunu kavrıyamadığını söyliyerek:

"Eyvah, asıl şimdi yanmışız." dedi. (2).

Adnan Menderes, Emin Sazak ve ötekilerin Toprak Kanununun yürürlüğe girmemesi için Demokrat Parti'yi kurarak okumuş-okumamış bağnazlar çokluğunu saflarında hangi amaçlarla birleştirdiğini çok iyi biliyoruz bugün. Gene çok iyi biliyoruz ki, önce C.H.P. de İnönü'nün karşısında yer alan toprak ağaları, sonra demogojinin bütün olanaklarından yararlanarak Türk halkının sırtına binmek özgürlüğünü sahte gerekçelerle kanunlaştırmak için, on yıl boyunca ileri gücü, önce İnönü'nün kişiliğinde yok etmek istemiştir. (Topkapı, Uşak, Balıkesir, Mersin, Kayseri Himmetdede olayları bir suikastan başka nedir ki?)

3.

Bir adamı, on adamı ortadan kaldırmakla insanlığın tarih boyunca kazandığı değerlerden kurtulacağımızı sanmak, toplumun ana yasalarından hiç mi hiç haberli olmamak demektir ama. Bu yasalar İsmet Paşa'nın bugün de kavgasını yaptığı reformları gerçekleştirmeyi bütün Cumhuriyetçi kuşağa bir sorum olarak yüklemiştir zaten. Bunu önlemeye herhangi bir suikastçinin ve onun barutunu ateşliyen aksidevrimcilerin gücleri yetmiyecektir.

KIRKÜÇ

Türkiye İşçi Partisi Büyük Kongresi

DERGİ

T.İ.P. nin 9, 10 Şubat günleri İzmir'de toplanan birinci büyük kongresi geçtiğimiz ayın en önemli iç politika olayıdır bizce. Böyle bir değerlendirmenin ilk nedeni EYLEM in toplumcu bir dergi oluşudur elbet. Toplumcu bir derginin toplumcu bir parti ile çeşitli ortak meseleleri vardır. Bu meselelerin doğru sonuçlara ulaşmasında - partili olsun, olmasın - aydın düşüncenin önemi faydasız sayılamıyacağı gibi, aydın düşüncenin ortak çabası olan dergilerin de eleştirme gücü inkâr edilemez. Olumlu eleştirme ise toplumcu ahlâkın çağımızda kazandığı yüksek değerlerin başında gelmektedir.

9 Şubat pazar günü saat 10 da İzmir evlendirme dairesi salonlarında Orhan Arsan kongrenin açıldığını bildirdiği zaman çalışmalara katılabilecek 76 delegeden 52 delegenin hazır bulunduğu görüldü. Kongre başkanlığına Kemal Nebioğlu, Birinci başkan vekilliğine Diyarbakır delegesi Avukat Tahsin Ekinci, İkinci başkan vekilliğine Malatya delegesi Avukat Hayrettin Abacı seçildiler. Kemal Nebioğlu, kendisine gösterilen güvene teşekkür ederek sözü İzmir İl Başkanı Rahmi Eşsizhan'a verdi.

İlk büyük kongrenin İzmir'de yapılmasından duydukları sevinci belirten Eşsizhan, **"Emeği ile yaşıyan halkın Egenin siyasi uyanışındaki aktif rolünü gözler önüne sereceğimizi sanıyoruz..."** dedi.

Önce Kongre Başkanı Kemal Nebioğlu'nun önermesiyle Atatürk ve şehitler adına, sonra da Avukat Nuran Yuluğ'un önermesiyle General Burhanettin Uluç adına saygı duruşu yapıldı. Ve Uluç'un belediye seçimlerinde kendisini T.İ.P. ne üye olmağa çağıran Beykoz İlçe yönetim kuruluna gönderdiği telgraf okundu. General Uluç, bu telgrafta kendisini İşçi Partisinin tabiî bir üyesi olarak gördüğünü bildiriyordu.

Gündem üzerine yapılan tartışmalardan sonra Kongre başkanı, T.İ.P. Genel başkanı Mehmet Ali Aybar'a söz verildiğini bildirdi.

MEHMET ALİ AYBAR'IN KONUŞMASI

Basın temsilcilerini, delegeleri ve kongreye misafir olarak gelenleri kendisi ve T.İ.P. adına derin saygı ve içtenlikle selâmladığını söyliyerek konuşmaya başlıyan Mehmet Ali Aybar dedi ki:

"T.İ.P. Birinci kongresini açıyorum. Kongrenin başarılı olmasını Türk halkının çözüm bekliyen meselelerine ışık tutmasını diliyorum. Tarihimizde aşağıdan yukarıya kurulan ilk parti, T.İ.P. nin kongresi yapılıyor. Bu, yoksul halkımızın kurtuluşunu kendi eliyle bulmak bakımından üzerinde önemle durulacak bir olaydır.

Yaratıcı ve üretici gücümüz tam olarak kullanılmıyor. Âtıl durumda. Tarımda 5,5 milyon, sanayide 1,5 milyon gizli işsiz var. Geri kalmış bir toplum olarak en değerli varlığımızı, iş gücümüzü kullanamaz durumdayız.

Dış tediye dengemiz 430 milyon dolar açıktır. Sadece bu iki faktör Türki-

yenin çağdaş uygarlığa ayak uyduramamasının delilidir. Bu iki temelli faktörün yanında, yoksul halkımız yönünden bakılınca büyük vergi aksaklıkları vardır. Türkiye'de vergi yükü emekçi vatandaşın sırtındadır. (1963 bütçesinde vasıtalı %70, vasıtasız %65). Buna rağmen milli gelirin % 38 ini nüfusumuzun % 1 i alıyor. Türkiyedeki bütün münasebetlerde bu durumun etkisi vardır.."

Göz önündeki bu olumsuzluğun bir bakıma umutsuzluk verecek bir manzara olduğu halde yarına güvenle bakanların, bu gücü emekçi halkın yaratıcı gücündan aldığını söyliyen Aybar, Türk işçi sınıfının aşamalarını anlattıktan sonra, Milli Kurtuluş savaşımızın doğrudan doğruya halktan, halkın kendisinden gelen bir karşıkoyma olduğunu belirterek 1946 da girdiğimiz demokratik aşamaya değindi:

"Bugün sarı - işverenden yana olan - sendikacılar işçi sınıfımız içinde küçümsenmiyecek sayıdadır. Gene de işçi sınıfımız politik bilincin eşiğinde bulunuyor. Bu bilinç, bütün halkın bilinçlenmesini hızlandıracak olan ve onu etken duruma getirecek olan bir faktördür. Bundan endişelenenler var; ama işçi sınıfının siyasal güc kazanması ile bir dikta rejimi arasında hiçbir bağlantı kurulamaz.

. . . . . .

27 Mayıs'ın getirdiği anayasa halktan yana bir anayasadır. Ne var ki yürürlüğe gireli dört yıl olduğu halde eksiksiz uygulanır durumda değildir. Bir yandan gericiler bir yana çekmekte, bir yandan halka piyon nazarı ile bakanlar tarafından öbür yana çekilerek tam mânası ile ölü bir noktaya getiriliyor. Anayasa var, anayasanın temin ettiği haklar var. Buna rağmen anayasanın hükümetlere yüklediği görevler yerine getirilmiyor. Ve öz haklarımızı kullanmak, Türkiye'de hâlâ bir kahramanlık sayılıyor.

Faşizmden aktarılan anayasaya aykırı kanun maddeleri hâlâ yürürlüktedir. Yazarlar, kalemleri titremeden tek kelime yazamamaktadır. Bu mudur anayasanın gerektirdiği özgürlük? Kimdir bunun sorumlusu? Bunun sorumlusu hükümettir arkadaşlar..."

Mehmet Ali Aybar, T. İ. Partisinin anayasa ilkelerinin savsaklanmadan uygulanmasını, her vatandaşın milli gelirden hakkı olan payı almasını, toprak reformunun derhal yapılmasını, emekten yana olan devlet eliyle hızla sanayileşme dönüşümünü istediğini söyledi. Dünyanın bugünkü manzarasında Kurtuluş savaşlarını kazanmış olan milletlerin üçüncü bir güc olarak belirdiğini ve dünya nüfusunun yarısından çoğunu teşkil ettiğini anlattı:

"Biz Türk olarak, bu kurtuluş savaşlarının bizim milli kurtuluş savaşımızın zincirleme bir devamı olduğunu iftiharla görüyoruz. Ne yazık ki, siyasal alanda kazandığımız bu zafer - Atatürk'ün belirttiği - ekonomik zaferle sonuçlanamadı. Hele Atatürk öldükten sonra bu yenilgi daha da derin oldu. Toprak ağalarının eskisinden kat kat kuvvetli oluşu sonucu Türkiye bağımsız bir dış politika takip edemiyerek, Kurtuluş hareketlerini yapan milletlerin karşısında yer aldı."

A. B. Devletleri ile Sovyetler Birliğinin savunma bütçelerinde kısıntı yapmalarının bir üçüncü dünya savaşı olmıyacağını gösterdiğini belirten Aybar, T.İ.P. "reformcu hükümet" üstüne düşüncelerini şöyle anlattı:

"T.İ.P. nin hızla gelişmesi elbette iktidar partilerinin ve hakim sınıfların neş'eyle karşıladıkları bir olay değildir. Hükümet kendisini reformcu bir hükümet olarak tanıtıyor. Tasarıları gerçek reformları getirecek olursa, bunları yürekten alkışlıyacak olan biziz. Ne var ki, reform isteklerinde ve tasarıların-

da hükümet gerçekten samimi değildir. Çünkü 1964 bütçesinde reformları gerçekleştirecek en ufak bir ödenek konmamıştır."

Mehmet Al Aybar, kongreye sunulan Türkiye İşçi Partisi program tasarısını halkın kurtuluş yollarını inceleyen büyük bir eser olarak tanımladıktan sonra sözlerine son verdi.

Ana hatları ile verdiğimiz bu konuşmadan sonra, Cumhuriyet senatosu başkanı Enver Aka, Senatör Esat Çağa, Aslan Başer, Leman Ağırnaslı, Turhan Tükel, Müşerref Hekimoğlu, Hilmi Özgen v.b. gönderdikleri başarı dilyen telgraflar okundu. Hilmi Özgen, telgrafında, memurluktan çözülemediği için partiye giremediğini belirtiyordu.

Gündem gereği sıra, Genel yönetim kurulu çalışma raporunun okunmasına gelmişti. Kemal Sülker'in okuduğu rapor T.İ.P. nin kuruluş ve gelişmesini anlatıyor, kuruluş ve gelişmesi sırasındaki siyasal durum inceleniyordu. Anayasanın tam uygulanması ve memleket meselelerinin çözümünde sağlıyacağı faydalar gerekçesiyle yeniden diğer partileri bir yuvarlak masa toplantısına çağrı... Son hükümet programında öngörülen reformcu kararların mevcut kadro ile tatbik edilemiyeceği... Ataş grevinde hükümetin davranışının anayasaya aykırı olduğu... Senatör Niyazi Ağırnaslı'nın partiye girmesiyle anayasaya aykırı kanunların kaldırılması için Anayasa mahkemesine müracaat edildiği... Özellikle belediye seçimlerinden sonra partiye önemli kişilerin girdiği belirtilerek il ve ilçelerde genel seçimlere katılacak kadar teşkilât kurulduğu çalışma raporunun üzerinde durduğu konulardı.

Raporu eleştirmek için söz isteyen delegeler, Sadık Göksu (Kırklareli), Cenan Bıçakçı (Adana), Ali Karcı (Gaziantep), Osman Sercan (İstanbul) oldu. Başkanlık divanı ilk sözü Sadık Göksu'ya verdi.

Kırklareli teşkilâtının çalışma süresi içinde genel merkeze kimi konularda sorular sorduğunu, bu sorulara cevap alamadığını belirten Sadık Göksu özetle dedi ki:

"Genel merkezin bu ağır aksak davranışı yayılıp gelişmeyi önler. Bir takım akademik ve politik davranışların yanında - Ortakpazar, Anayasa gibi - halkın günlük sıkıntılarıyla da ilgilenmek gerekir. - Kira kanunu gibi. - T.İ.P., teorik konulara el attığı kadar, pratik konulara da el atmalıdır. Gazeteler bir yana, teşkilâta yani bize bile bu konularda bilgi verilmemiştir.

Teşkilâtlanma hızını gözde pek büyütmemeli. Bunların büyük kısmı formalite kuruluşlardır. Bunun böyle olduğunu biz bilmiyor muyuz? Böyle olduğu halde özellikle belediye seçimlerinden sonraki örgütlenme çabalarını nasıl büyük bir gelişme olarak tanımlıyabiliriz?

Toplum hayatımızda çeşitli yolsuzluklar oluyor. (Lokomotif yolsuzluğu gibi). Senatörlerimiz neden bu gibi konuları kürsüye getirmiyorlar?"

Söz verilen İstanbul delegesi Osman Sercan da köylü, işçi, aydın gibi ayrımlar yapmanın doğru olmadığını belirtti. Duygulu bir ifade ile şehir emekçilerinin de köylünün ta kendisi olduğunu anlattı.

SENATÖR NİYAZİ AĞIRNASLI KONUŞUYOR

Ali Karcı ile Canan Bıçakçı'dan sonra söz alan senatör Niyazi Ağırnaslı, kongrenin kimliğinde alınteriyle yaşıyan namuslu emekçileri selâmladığını söyliyerek, Sadık Göksu'nun kendisini de eleştirmesinden duyduğu sevinci belirtti. Bir takım münferit yolsuzlukları kürsüye getirmekle işlerin düzeleceğini sanmadığını, bunları meydana getiren âmilleri ortaya çıkarıp kaldırmaya çalışmak gerektiğini söyledi.

KIRKALTI

— **"Biz lider kadrosunu karşılıklı yardımlarla ileri ve eksiksiz bir duruma getireceğiz. Genç kuşaklar geliyor. Onlar bizi bize bırakmıyacaklar. Bu ileri ve bilinçli kuşağa yarın biz yetişemiyeceğiz bile. Partinin sesi bütün engellere rağmen memleket sathına iyice yayılacaktır. Özgürlüğün ve ekmeğin kavgasını beraberce yapan bir parti olarak diktanın her türlüsüne yurdumuzda ve parti içinde müsaade etmiyeceğiz.**

Vatanperverlik, vatan-millet-silistre lâfları ile olmaz; millet ekmek istiyor, iş istiyar, aş istiyor, eşitlik istiyor. Bu memleket cesur insanları bekliyor. Benim kalbim bir gün belki o kürsüde durabilir, sesim kesilir ama aynı yerden muhakkak başka bir ses yükselecektir.

. . . . . .

İnönü T.İ.P. liler sosyal adalete çok meraklıdırlar, dedi. Doğrudur, çok meraklıyız ve bu merakımızı memleket sathına bir bilinç olarak yayıncaya kadar da direneceğiz.."

Niyazi Ağırnaslı, senatoda yaptığı konuşmaların çoğunun basına aksetmediğini anlattıktan sonra Parti genel merkezinin Ankara'ya taşınması konusundaki düşüncelerini hedef tutarak Genel başkanlık için mücadele ettiğini söyliyenlere karşı: **"Ben partiye şahsi kazançlar için girmedim. Ben partiye Mehmet Ali Aybar genel başkan diye girdim.."** dedi.

Genel yönetim kurulu adına eleştirmelere cevap vermek üzere söz alan eski genel sekreter Orhan Arsal, eleştirmelerden duyduğu sevinci belirterek herhangi bir görev ihmali olmadığını, elden gelen bütün imkânların kullanıldığını anlattı.

T.İ.P. PROGRAM TASARISI ÜSTÜNE GÖRÜŞMELER

İsmail Topkar adlı parti üyesinin ihraç edilip edilmemesi konusunda tartışmalardan sonra T.İ.P. program tasarısı üzerine konuşmak istiyenlere söz verildi. Dr. Yahya Kanbolat, Prof. İsmet Sungurbey, Demir Özlü, Fethi Naci, Doç. Behice Boran görüşlerini bildirdiler. **(Programın, Temel İlkeler bölümünü ayrıca yayımlıyoruz.)**

Dr. YAHYA KANBOLAT — Tarım meselesi hem bir toprak reformu, hem bir tarım reformudur. Bunlar birbirinden ayrılmaz iki ünitedir. Tarımdaki büyük işletmeleri tasfiye etmek gerekir. Çünkü köylü bunu istiyor. Biz köylü ile birlikte düşünmek zorundayız. 500 dönüme kadar toprak bırakılacaktır. Verilecek topraklar üzerinde çalışanlara verilecektir.

Tarımda özel mülkiyeti esas tuttuk. Devlet üretme çiftliklerini ve kooperatifçiliği de kabul ettik. İstediğimiz, kendi istekleriyle çiftçinin miras yolu ile bölünen topraklarının kendine yetmediğini görerek kooperatifleşmeye gitmesidir. Yani bir eğitim işidir bu. Partinin bir fonksiyonu da eğitim işidir çünkü.

Prof. SADUN AREN — Türkiye'nin sanayileşmesi ancak toplumcu bir yolla mümkündür. Toptan bir devletçilik yerine karma bir ekonomi düzeninin seçilmesi T.İ.P. tüzüğünün özüne uygundur. Devletleştirme bedel ödiyerek olacağından sanayiin devletleştirilmesi de para imkânı bakımından kolay değildir. Özel sektör, devlet sektörüne yardımcı olacaktır.

Dış ticaret devletleştirilecektir. Bunun için kimseye bedel ödemeye ihtiyaç yoktur. Bankacılık da, sigortacılık da çok az bir bedel istiyeceği için devletleştirilecektir. Kredi müesseselerinin şahıslar elinde olduğu bir memlekette müessir bir plâncılık yapmıya imkân yoktur.

Ağır sanayi tedricen devletleştirilecektir. Küçük endüstrinin devletleştirilmesine şimdilik ne lüzum, ne de maddi imkân vardır.

Türkiyede gizli ve açık büyük bir işsizlik vardır. Ama çok iş gücü istiyen sanayide ilkel metodlarla çalışır. Direkt sanayide az işçi, fakat modern metotlar kullanacağız.

Prof. İSMET SUNGURBEY — Bu program yalnız bizim partilerin değil, Avrupadaki partilerin programları ile de boy ölçüşebilir. Bu bakımdan program yalnız parti için değil memleket için de bir şereftir.

DEMİR ÖZLÜ — Demokratik düzen içinde faşist kanunlar yürürlükte kalamaz. İşçi partisi bunun için elinden geleni yapmalıdır.

FETHİ NACİ — T.İ.P. Programı son yıllarda iyice hırpalanan milli haysiyetimizi tekrar kazandıran bir programdır. Türk milletinin kendi gücü ile kalkınabileceğine inananların programıdır bu.

YAŞAR KEMAL — Emekçiler şimdi T.İ.P. ile şimdiye kadar sürüp giden burjuva demokrasisinin sınırlarını aşıp demokrasi yönetimini Türkiyede gerçekleştirme yoluna girmektedirler.

Doç. BEHİCE BORAN — Demokrasi toplumun her kesimini kapsayan bir anlayıştır. Yalnız seçim yapmak yeterli bir demokrasi tutumu değildir. Siyasi dengenin kurulması gerekir. T.İ.P. iktidara geldiğinde memleketin bütün kesimlerinde demokrasiyi işler hale getirecektir. Böyle bir demokrasiyi ahlâk ve gerçekler yüzünden savunuyoruz.

Plâncılık anlayışımız da bu açıdan demokratik olarak hazırlanacak, bunda da işletmelerde çalışanlar hizmet edeceklerdir. Ancak bir plân böyle yürüyebilir. Bugün sanayileşmemiz gerektiği artık kabul edilmiştir ama bu yolda bugüne kadar güdülen politika yanlıştır. Yapılan makinanın en önemli parçalarının dışardan gelmesiyle iktisadi bir bağımsızlıktan söz edilemez. İktisadi bağımsızlık olmadan siyasi bağımsızlık ta olamaz. Programdaki toprak reformu meselesi köylünün istediği gibi hazırlanmıştır. Tatbik gücü de ancak böyle çoğalır, ama bu arada elbet bilimin zorunlu kıldığı etmenleri de bu programa dahil ettik.

TÜZÜK ÜZERİNDE TARTIŞMALAR

Özellikle Tüzüğün 10. maddesi üzerine çeşitli görüşleri ifade eden konuşucular, Tüzük Tadil Komisyonunun tadil tekliflerini kabul etmemesine karşı çıktılar. Söz alan eski Genel Sekreter Orhan Arsal, **"Büyük Kongrenin daha kalabalık olmasını istemek"** mecburiyeti olduğunu söyliyerek dedi ki:

"Büyük Kongrenin daha kalabalık delegelerden meydana gelmesini partinin geleceği bakımından önemli sayıyoruz. Bu yüzden 10 uncu maddenin değiştirilmesi mecburiyeti vardır. Elbette yetişecek olan gençlerin de Büyük Kongrede temsil edilmeleri lâzımdır. Arkadaşımız Niyazi Ağırnaslı'nın pek güzel ifade ettiği gibi gençlik partinin sonraki yöneticileridir. Bu bakımdan Partinin asıl amaçlarından biri olan eğitim amacı onların bizimle birlikte bütün özgürlük haklarından yararlanmalarına hak kazandırır."

Aynı konuda konuşan Diyarbakır delegesi Tahsin Ekinci, Tüzüğün bu maddesinin, partinin şimdiki şartları içinde olumsuz olduğunu ileri sürmekle birlikte endişelerin tamamen yerinde olmadığını belirtti. Bütün teşkilâtın tamamlanmasından sonra Büyük kongreyi meydana getiren delegelerin zaten artacağını söyledi. Delege sayısının artması fikrine karşı, Gençlik kollarının temsil edilmesinden yana olduğunu ifade etti. Rasih Nuri İleri de her ilde bin parti

üyesi için bir delege sayısının normal olduğunu belirttikten sonra, Başkan senatör Niyazi Ağırnaslı'ya söz verdi. Ağırnaslı dedi ki:

"Herhalde kongreyi teşkil eden üyelerin sayısının bir tabanı olmalı. Rasih İleri'nin konuşmasına hak vermekle beraber Kongrenin nitelik bakımdan daha geniş bir öz kazanması zorunludur. Bu sayısı her ilin seçtiği milletvekili sayısına göre ayarlanmalıdır."

Bu sırada Başkanlık Merkez Haysiyet Divanı üyesi Avukat Nebil Varuy tarafından verilen önergeyi okudu:

NEBİL VARUY'UN ÖNERGESİ

"Büyük Kongre partinin en yüksek organıdır. Büyük Kongre, Genel Yönetim Kurulu asil ve yedekleri, Merkez Haysiyet Divanı başkan ve üyeleri, İl Haysiyet Kurulu başkanları, İl Yönetim Kurulu başkanları, Parti üyesi gençlik kolları genel başkanları, İl gençlik kolları başkanları, Parti kurucuları, Parti üyesi bakanlar, milletvekilleri, Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçim kanunu gereğince her ilden çıkaracağı milletvekili sayısından çok olmamak şartı ile her 500 üye sayısı için bir delege hesabı ile seçilecek delegelerden kurulur."

Tekrar söz alan Orhan Arsal aynı konuda yeniden konuştu:

"Yöneticiler hesap vermek zorundadırlar. Mes'ul kişilerdir. Yöneticilerin çoğunlukta bulunduğu bir kongreyi kim denetliyecek? Bu mudur bizim demokrasi anlayışımız? Hani diktatörlüğü reddederdik biz? Bu meseleyi teknik teferruata boğmayalım. Biz kendimize muhalif arayacak kadar namuslu insanlarız. Delegasyon geniş olsun. Bizi tenkit etsinler. Ağırnaslı 500 olsun diyor. Bu da yetmez. Bu partiyi seçilmemiş insanların yönetimine serbestçe bırakamayız. Teşkilâtın fikriyatını yapacak olan delege sayısını artırmakta hiçbir sakınca yoktur, sayısız faydalar vardır.

Bugünkü tüzüğe göre - gerçekler inkâr edilemez - burada seçilmemiş insanların, yöneticilerin hâkimiyeti vardır. Bu tüzüğün hazırlanmasında da benim oyum olumsuzdu. Gene de aynı kanıda olduğumu görüyorsunuz."

Kongre kararı ile Gençlik Kolları Genel Başkanı Ali Yaşar'a söz verildi. Gençlik kollarına parti içinde bugüne kadar gereği gibi önem verilmediğini belirtmekle söze başlıyan Ali Yaşar bunu üzücü bir olay olarak nitelendirdikten sonra şöyle devam etti:

"Gençliğin bir takım sorunları vardır. Bu sorunlara çözüm yolları bulabilmek için gençlik kollarının büyük kongreye katılmasında sayısız faydalar olacaktır. Bugünkü durumda gençlik kollarının kongre yapamaması başkanların tayinle getirilmesi en azından onur kırıcıdır. Ben kendi adıma 1,5 yıldır başkan bulunuyorum. Eğer gene kongre yapılmazsa istifa edeceğim.

Gençlik kollarının bağımsız bir tüzüğü yapılmalıdır. Gecikmeden yapılmalıdır. Bu saydığım endişeler bertaraf edilmezse gençlik kollarından dinamik bir çalışma beklenemiyeceğini belirtiyorum. Gerekli tedbirlerin alınması için sizden rica ediyorum."

Mehmet Ali Aybar'ın bu konudaki görüşünün bilinmesi bakımından konuşmasını istiyen bir önerge okundu. Aybar, görüşünün istenmesinden dolayı duyduğu sevinci belirterek şöyle konuştu:

"Partinin ilk kuruluş günlerinde konulan bu maddeler bizi öbür partilerden ayıran maddelerdir. 2 madde bilinçten uzak halk yığınlarının eğitilmesi amacını öngörür. Biz şimdiden şekli demokrasiye dayandırılarak yönetilmek istemediğimiz için Büyük kongre delegasyonunu sınırlıyor. Tüzük yapılalı iki

yıl geçti. Parti gelişti. Bu gelişmeye oranlı olarak burada Parti temsil edilemedi. Eğer bunu birdenbire çok genişletirsek yarın burada 600 delege olacak. Bunun önemi ne? Bu 600 delege tamamiyle bilinçli kişilerdense önemi büyük. Ama henüz bilinçlenmemiş kişiler buraya gelirse dalgalanışlar getirebilir. Bugünkü haliyle de sakıncalar ortada. Yani gelen delegeler yöneticilerden az sayıda olursa doğru olmaz. Ben ortalama bir yol bulmak gerektiği kanısındayım. Bunu yaparken aşırılığa düşülmezse mesele yok."

Oylamaya geçildi. Delege sayısının çoğaltılması yolundaki önermeler reddedildi. Avukat Nebil Varuy'un önergesinde belirtildiği şekilde **"Parti üyesi gençlik kolu genel başkanları ile, parti üyesi il gençlik kolları başkanlarının"** büyük kongreye delege olarak gelmesi kabul edildi.

Bu kararı nasıl karşıladıklarını sorduğumuzda Prof Sadun Aren: **"Gençlik kollarının önergedeki koşullar içinde büyük kongreye girmesini olumlu karşılıyorum."** ve Prof. İsmet Sungurbey, **"Kongrelerin bilimsel, ilerici ve devrimci nitelikte olmasını sağlıyacak olumlu bir karardır."** biçiminde düşüncelerini belirttiler.

Kongre Başkanlık divanı saat 15 olduğu gerekçesi ile 10 dakikalı bir ara verdikten sonra çalışmalara yeniden başlandığı zaman 32 imzalı bir önerge okunarak tüzüğün 10 uncu maddesinin yeniden konuşulması istendi. Behice Boran söz istedi.

BEHİCE BORAN — Gençlik kollarının niteliğinin ne olduğunu açıklamak gerekir. Gençlik kolları ana kademeye bağlı ve siyasi işler gören bir kuruluş değildir. Alt kademelerde vermediğimiz bir hakkı en üst kademede nasıl verebiliriz?

YUNUS KOÇAK — Toplumcu partilerin gençlik büroları herhangi bir büro gibi kabul edilemez. Toplumcu partiler yüklerini gençlere yükleyemedikçe yürüyemez.

ORHAN ARSAL — Gençlik teşkilâtının partide diğer bürolardan farklı mütalâa edildiği açıktır. Gençlik kolları çalışsınlar, ama söz sahibi olmasınlar, bu hukuk değildir.

ADNAN CEMGİL — Gençlik kolu bağımsız bir kuruluş değildir.

NEBİL VARUY — Parti il gençlik kolu başkanlarının 21 yaşından büyük olması tüzüğe konulduğunda bu mesele halledilmiş demektir.

Yeniden oylamaya geçildiğinde önceki kararın aksine Gençlik kolları temsilcilerinin Büyük kongreye delege olarak katılmamasına karar verildi. Bu karar üzerine Hukuk Fakültesi Hukuk felsefesi asistanı Demir Özlü biraz sonra başkanlık divanına vereceği Genel Yönetim Kurulu adaylığından çekildiğini bildirir yazısını hazırlıyordu. Hukuk profesörü İsmet Sungurbey'e önceki kararın kendisinde bıraktığı izlenimlerde ısrar edip etmediğini sorduk. Yeni kararı çok olumsuz karşıladığını bildirdi.

Kemal Türkler'in, Parti genel başkanının Büyük kongre tarafından doğruya seçilmesini öngören teklifine karşı senatör Niyazi Ağırnaslı'nın **"Değişmez başkanlık sistemine karşıyım. Ben Türkiyenin bugünkü şartlarında Atatürk bile böyle bir teklif yapsa oy vermezdim. İnsanlar kimi zaman etraflarına toplanan bir takım adamlara kanarak kendilerinde deha vehmedebilirler. Böyle devamlı bir başkanlık Partiye yüzde yüz zararlıdır. Partiyi hattâ bölebilir"** şeklindeki konuşmasından sonra Kemal Türkler'in önermesi oya konuldu ve reddedildi.

Seçimlere geçilmek üzere hazırlıklara başlandığı sırada gene Kemal Türk-

ler söz alarak Tüzüğe göre seçilecek kimselerin yarısı işçi, yarısı aydın olmasına çok dikkat edilmesini tavsiye etti. Bu hususta yapılacak bir dikkatsizliğin partinin başına çok işler açabileceğini ifade etti. Mehmet Ali Aybar aynı kanıda olduğunu bildirerek - yanlışlığı önlemek bakımından - seçimlerin işçi ve aydın olmak üzere iki ayrı liste olarak yapılmasını önerdi, kabul edildi.

Seçim sonuçlarına göre Türkiye İşçi Partisinin yeni yönetim kurulları aşağıdaki isimlerden kuruludur.

MERKEZ YÜRÜTME KURULU: Mehmet Ali Aybar (**Genel Başkan**), Rıza Kuas (**Genel Sekreter**), Cemal Hakkı Selek (**Genel Sekreter**), Kemal Sülker, Dr. Nihat Sargın, Kemal Nebioğlu, Doğan Özgüden, Salih Özkarabay, Sina Pamukçu, Behice Boran, Prof. İsmet Sungurbey, Cenani Güngördü, Şinasi Yeldan.

GENEL YÖNETİM KURULU: Ahmet Top, İbrahim Çetkin, Tarık Ziya Ekinci, Prof. Sadun Aren, Dr. Yahya Kanbolat, Şevki Erencan, Rahmi Eşsizhan, Sait Burçin, Şaban Erik, Reşit Güçkıran, Niyazi Ağırnaslı, Esat Çağa, Ali Karcı, Mecit Çakır, Abdülgafur Demir, Canip Yıldırım, Minnetullah Haydaroğlu, Yunus Koçak, Moris Gabay, Kemal Bilbaşar, Yılmaz Halkacı, Adnan Cemgil, Osman Sercan, A. Hikmet Karakaya, Şaban Yıldız, Sakip Bulutlu, Kemal Türkler, Yücel Kıvılcım.

HİKÂYE KİTAPLARI:

Orhan Kemal
DÜNYADA HARP VARDI
2 Lira

B. Traven
DİNAMİT
3 Lira

Muzaffer Buyrukçu
KORKUNUN PARMAKLARI
2 Lira

N. Gogol
BİR DELİNİN NOTLARI
3 Lira

Necati Cumalı
SUSUZ YAZ
4 Lira

ATAÇ KİTABEVİ
Ankara Caddesi 45 - İstanbul

KONGREDEN KALANLAR

Şükran KURDAKUL

1.

Türkiye İşçi Partisi'nin Birinci Büyük Kongresi, ne gibi izlenimler yaratacak niteliktedir? Bu soruya verilecek cevapları, kongrenin çözmeye çalıştığı **Temel sorunlar**'a delegeler, çoğunluğunun bakış açıları tâyin eder bizce. Herhangi bir kurumu yaratan bireyleri aynı fikir düzeyine erişmiş görmenin mümkün olamıyacağını bilmekle beraber, varılacak **ortak düşünce**'ler önünde asgarî bir fikir düzeyi beklemek zorunluğu vardır.

Hele bu kurum, siyasal bir örgütse, mahiyeti gereği bilimle alışverişi olacağı için bu zorunluk büsbütün önem kazanır. Üzülerek belirtelim: T. İ. Partisi'nin birinci büyük kongresini meydana getiren delegelerin bütünlükle, kongrenin ele aldığı konuları bilimsel açılardan değerlendirecek bir olgunluk gösterdiği iddia edilemez. Düşünen, düşüncesini savunma gücü olan, belli bir eleştirme formasyonuna ulaşan delegelerin yanında bu niteliklerden yoksun olanlar görülmüştür. Parmağını kaldırmak, ya da kaldırmamak için bile sağındaki, solundaki davranışlardan medet uman kişilerin varlığını görmek, T. İ. P.'nin yurdumuzda ön olacağı gelişmeleri umutla bekliyenleri karamsarlığa götürebilir. Bu gerçek, parti kadrolarındaki her bilinçli üyenin il ve ilçe örgütlerinde yapılacak seçimlere katılmasının da başta gelen görevlerden biri olduğunu gösterir bize. Düşünülmelidir ki, her toplumcunun, her parti üyesinin bu karamsarlığı hazırlıyan nedenleri şimdiden değiştirmede büyük bir sorumu vardır. Düşünceyi kişilere bağlı görmemek, bunu sağlıyabilmek için de "düşünce"den uzak kalmamak.. Aksi halde, giderek çağdaş eleştirme ahlâkının verimlerinden yararlanamıyan bir toplumculuk bir çıkmaza götürür bizi ve ülküleri özsuyunu yitirmiş ağaçlara döndürür.

Kalıplaşma, yeni'ye kapalı kalmanın kaçınılmaz sonucudur elbet.

2.

Ne yapmak gerektiği açık öyleyse. Kendi değerimize inanmak. Şu içinde bulunduğumuz toplumsal hercümerç içinde bize sınıf bilincimizi kazandırmamak istiyen aykırı güclere karşı koyuşumuz gibi, "düşünce" yi tekele almak istiyenler çıktıkça, karşı durmak bilincini kazanmak.. Ezbere, klişeye, donmuşa, kalıplaşmaya paydos diyebilmek için, kendi kendimizi yenilemek. Kendi kendimizi aşmak.

Hangi konuda olursa olsun, parmağını kaldırmak için sağından solundan medet uman tek bir delegenin varlığı ve **diğer siyasal kuruluşlarda gelenek halini almış seçim numaralarını** bir ahlâk haline getirmeye çalışan tek bir adamın varlığı önünde düşünüldüğü zaman, yukardaki satırların önemi inkâr edilemez. Kuvvet aldığı temel felsefeye aykırı olarak T. İ. P.'ni kuruludüzenin olumsuz yanlarını kopya edecek bir parti durumuna getirmeye kimsenin gücü yetmez. Türkiye İşçi Partisi'nin her üyesi, kongrede cesaretle yükselen şu sözleri ezberlemekten zarar görmez ancak:

"Özgürlüğün ve ekmeğin kavgasını yapan bir parti olarak, diktanın her türlüsüne yurdumuzda ve parti içinde müsaade etmiyeceğiz."

ELLİKİ

3.

Senatör Nyazi Ağırnaslı'yı varlığını sezdiği kimi eğilimler mi konuşturdu böyle? Yoksa, bir genelleme yapmak zorunluğu mu? Bilmiyorum. Yalnız, T. İ. P. Tüzüğü'nün 10. maddesinin değiştirilip değiştirilmemesi tartışılırken bu sözlerin iyice değerlendirileceğine inanmıştım doğrusu. Okuyalım değiştirilmesi istenen 10. maddeyi:

"Büyük Kongre, Partinin en yüksek organıdır, kararları ilân olunur. Büyük Kongre, Genel Başkan, Genel Yönetim Kurulu üyeleri, Merkez Haysiyet Divanı üyeleri, İl Yönetim Kurulu başkanları, İl Haysiyet Divanı başkanları, ve her ilde kayıtlı ve aidatını ödemiş, ilk (1000) e kadar olan üye sayısı için (1), (1001) den sonra gelen her tam (1000) üye sayısı için yine (1) delege hesabı ile seçilecek delegelerden kurulur. Şu var ki, üye sayısı ne olursa olsun, her ilden, o ilin milletvekili seçim kanununa göre çıkartacağı milletvekili sayısından çok delege seçilemez. Ayrıca partinin kurucuları ile parti üyesi; bakanlar, milletvekilleri, senatörler, Büyük Kongreye delege olarak katılırlar."

Ne gibi gerekçeler ileri sürdü bu maddenin değiştirilmesini istiyenler? 10. maddede ifade edildiği gibi, büyük kongreye her ilden (1000) üye hesabına göre (1) delege gönderilmesi, kongreye yöneticiler çoğunluğunun hâkim olması gibi bir durum yaratır. Böyle olunca, yapılacak seçim, bir çeşit yöneticiler çoğunluğunun tutumu ile kayıtlanır. Öyleyse, yapılacak iş, bu kaydı hiç değilse her ilden (500) üye hesabına göre (1) delege gönderilmesi biçiminde değiştirmektir.

İleri sürülen bu gerekçenin karşısında, örneğin İstanbul il örgütünde görevli olduğu halde, Kongreye Adana delegesi olarak katılabilen Rasih İleri'nin, **"Bizim için bir sayı meselesi yoktur"** biçimindeki kanısı, soyut bir kanıdır. Aynı konuda kongrede bir delege olarak konuşan Mehmet Ali Aybar da, **"Tüzüğün bu maddesinin sakıncaları ortada"** olduğunu söyliyerek gelen delegelerin yöneticilerden az olamıyacağını belirtmesi de, 10 maddenin eski haliyle kalmasını önliyememiştir.

10. maddenin değiştirilmemesi, T. İ. P. kongresinde görmek istediğimiz kendine güven ve hamlecilikle ters orantılıdır bizce.

4.

Kongrenin en büyük başarısı, şimdi T. İ. P. kadrosunda görev alan Üniversite öğretim üyelerinin de belirttikleri gibi, Program Tasarısı'nın onaylanması olmuştur.

Bu yapıt, gelecek kuşakların yargısı önünde de günümüzdeki toplumcu çabaların yüzünü ağartacak bir düzeydedir.

TEMEL İLKELER

Türkiye İşçi Partisinin, büyük kongresinde onaylanan Program tasarısının TEMEL İLKELER bölümünü tamamen yayımlamakla okurlarımıza bu partinin öteki siyasal kuruluşlar önündeki durumunu incelemek olanağı sağladığımıza inanıyoruz. — DERGİ

1. HER ALANDA BİLİME DAYANAN BİR POLİTİKA :

Türkiye İşçi Partisi, tabiatta olduğu gibi, toplumda da insan iradesinden bağımsız, objektif nitelikte kanunlar olduğu gerçeğinden hareket eder.

Bununla birlikte, toplumda objektif kanunların varlığı, insanların toplumun gidişine iradî müdahalelerde bulunmasına engel değildir. Ne var ki, yapılan müdahaleler, toplumun içinde bulunduğu tarihî şartları ve sosyal gelişme kanunlarına uygun düştüğü nisbette ve derecede etkili olur, toplumun gelişmesini kolaylaştırır, hızlandırır; tersine müdahaleler ise, toplumun gelişmesini köstekliediğinden, sosyal meseleleri, zorlukları ağırlaştırır, sarsıntılara yol açar. Bu durum, insanların sosyal kanunları öğrenmesini ve müdahalelerini ona göre düzenlemesini mümkün kılar.

Bunun için, Türkiye İşçi Partisi, bilimi biricik yol gösterici olarak tanır ve politikasını bilimsel gerçeklere göre çizer ve uygular.

2. HALKIN GÜNLÜK HAYATINDA GERÇEKLEŞEN DEMOKRASİ :

Türkiye'nin maddî, sosyal ve siyasî yapısının bilim açısından incelenmesi, az gelişmiş, ya da geri kalmış bir toplum olduğumuzu ortaya koymuştur. Az gelişmiş toplumlar, üretim sistemi ve tekniği çağdaş ileri memleketlerin seviyesinde gelişmemiş, hammadeci, kişi başına geliri düşük, tarımsal ekonomilere bağımlı olan toplumlardır. Aralarında derece farkları bulunmakla birlikte, geri kalmış toplumların ortak, belirtici niteliği budur. Türkiye'de bu nitelik, derebeylik kalıntısı bir tarım temeli üzerine aşılanmış, gelişmemiş bir kapitalizm (özellikle ticaret kapitalizmi) biçimini almıştır. Yukarıda belirtildiği gibi, Türkiye'nin geri kalmışlıktan kurtuluşu ve halkımızın insanca yaşama şartlarına kavuşması amacı, üretimi hızla çağdaş seviyeye ulaştırmak, (hızla sanayileşmek) ve derebeylik kalıntısı tarımsal temel üzerine aşılanmış az gelişmiş ve bağımlı kapitalizmin tutucu ve geriletici etkilerinden kurtulmak zorunluğunu ortaya koymaktadır.

Bu gerçeklerden hareket eden Türkiye İşçi Partisi, derebeylik kalıntısı toprak ağalığının ve yabancılara aracılık eden şehirli büyük sermayecilerin, ekonomik kalkınmayı, sosyal ve kültürel gelişmeyi frenliyen, sosyal adalete ve güvenliğe karşı koyan ve böylece demokratik rejimin tam gerçekleşip işleyebilmesini köstekleyen zararlı nüfuz ve hâkimiyetlerini, temel insan haklarına saygılı olarak, önlemek, diğer yandan özel sektörü ulusal ekonominin genel plâna bağlı yararlı bir kesimi haline getirmek amacını güder.

Türkiye İşçi Partisi'nin demokrasi anlayışına göre, demokratik rejimde toplumun yönetici, yürütücü ve itici gücü, Türk işçi sınıfı ile emekçi halk yığınlarıdır.

Türkiye İşçi Partisi, Türk işçi sınıfının tarihî, bilimsel ve demokratik öncülüğü etrafında toplanmış ve onun kadar birliğinin bilinç ve mutluluğuna varmış olan toplumcu aydınlar ile ırgatların, topraksız ve az topraklı köylülerin, zanaatkârların, küçük esnafın, aylıklı ve ücretlilerin, dar gelirli serbest meslek sahiplerinin, kısacası emeğiyle yaşayan bütün yurttaşların kanun yolundan iktidara yürüyen siyasî teşkilâtıdır.

Bu teşkilât, iktidara demokratik yoldan gelir, insanın insan tarafından sömürülmesini reddederek, temel insan hak ve hürriyetlerine bağlı ve saygılı olarak iktidara gelir ve seçimle iktidardan gider.

Türkiye İşçi Partisi'nin halkçılık anlayışına göre, demokrasi, sadece siyasî hayata ve düzene özgü bir rejim değildir. Sosyal hayatın ve kurumların tümü demokrasi kavramının kapsamına girer. Demokrasi, toplumun bütününü kapsadığı zaman, ancak, biçimde kalan bir rejim olmaktan çıkar, ekonomik ve sosyal bir öz kazanarak tam anlamında gerçekleşir. Devletin, yapılan işlemlerin, reformların gerçekten halk yararına olabilmesi için halk kitlelerinin toplum hayatının her kesiminde, bütün kademelerde söz ve karar sahibi olması gerekir. Devletin ve toplum işlerini yürüten her türlü merkezî teşkilâtın halktan kopmuş, katılaşmış, kırtasiyeciliğe boğulmuş bir hal almaması için halkın her kesimde, her kademede aktif iştirâki kaçınılmaz bir zorunluktur. Türkiye İşçi Partisi, demokratik düzende halka çeşitli ortak maksatlar için teşkilâtlanmak imkânını tanır, halkın toplum işleriyle ilgilenmesi için gerekli ortamı yaratır, her işte halkın şevkli ve istekli çabasını sağlamayı şart sayar. Bütün kurumlarda (daireler, işyerleri, hastaneler, okullar, kooperatifler, v.b.) çalışanlar, kendi kurumlarının yönetimine ve denetimine etkili bir şekilde katılacaklardır. Üst kademeler ile alt kademeler, merkezî teşkilâtı ile mahallî kolları arasında karşılıklı münasebetler ve etkiler sistemi kurulacak ve bu bağların kopmamasına, karşılıklı alışveriş kanallarının tıkanmamasına özellikle dikkat edilecektir.

Emekçi halkımızın yurt işlerinde gerçekten söz ve karar sahibi olduğu böyle bir demokrasi rejimi, ancak emekçi halkımızın insanca yaşama şartlarına kavuşması ve Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda hızla kalkınması için gerekli ortamı kurar; anayasamızın öngördüğü gibi kişinin hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamıyacak surette sınırlayan siyasî, ekonomik ve sosyal bütün engelleri kaldırır, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar. Emekçilerin bir numaralı yurttaş haysiyetine kavuştuğu böyle bir demokrasi rejiminde Türkiye, halkı özgür ve bağımsız yaşayan ileri bir toplum haline gelecek ve durmadan ilerleyen, insanca yaşama şartlarını gittikçe daha iyi, daha haklı, daha doğru bir şekilde gerçekleştiren, daha ileri bir toplum düzeninin temellerini kurmak imkânlarına kavuşacaktır.

3. EMEKÇİ HALKIN YÜRÜTÜMÜNE DOĞRUDAN DOĞRUYA KATILIP DENETLEDİĞİ EMEKTEN YANA PLÂNLI DEVLETÇİLİK :

Yukarıda belirtilen demokrasi anlayışına uygun olarak:

— Plânlama politikasının temel çizgilerinin ve kaynakların temel sektörler arasında dağılımının tesbitinde,

— Plânın hazırlanmasında,

— Plânın hem genel olarak uygulanmasında, hem de ayrı ayrı kurumlarda uygulanmasında emekçi halk kitleleri söz sahibi olacaklardır. Uygulama safhasında Plânlama Teşkilâtı, halkın buna gösterdiği tepkileri yerinde izleyecek ve merkezi bundan haberdar edecektir. Böylece, halkın plân uygulamasına doğrudan doğruya katılması sağlanmış olacağından ve halk plânın kendi yararına işlediğini görüp anlıyacağından, halkın şevkli çabası ile memleketin hızla kalkınması gerçekleşecektir.

a. EMEKTEN YANA PLÂNLI DEVLETÇİLİK SİSTEMİ VE KALKINMA :

Emekten yana plânlı devletçilik, demokrasimizin ekonomik ve sosyal yönüdür. Emekçiler, demokratik yoldan iktidara gelerek, ekonomik, sosyal ve kültürel ilerlemede devleti, emekten yana itici, yönetici ve düzenleyici bir araç olarak kullanırlar. Emekten yana plânlı devletçilik sistemi, toplumun ve emekçi halkın durmadan artan ihtiyaçlarını, gerek maddî, gerek kültürel alanda karşılamak amaciyle işleyen bir sistemdir. Üretim sistemi çağdaş teknik seviyeye devlet eliyle hızla ulaştırılır. Millî hasılat ve gelir büyük bir hızla arttırılır. Bu amaçla, ulusal ekonomide kilittaşı olanlardan başlıyarak ve ekonomik kalkınma ve sosyal ilerlemenin gerekli kıldığı bir sıra izlenerek büyük üretim ve ulaştırma araçları ile banka, sigorta ve borsa gibi malî ve ticarî kurumlar devletleştirilir. Türkiye'de bunlar esasen ya devlet elindedir, ya devletin deneti altındadır, ya da devletin ortaklığı ile işletilmektedir. Bundan dolayı, Türkiye İşçi Partisi'nin iktidara geldiği zaman yapacağı ilk iş, bu devlet teşekküllerinin, bugün olduğu gibi özel sektör yararına değil, emekçi halk yararına çalışmalarını sağlamak olacaktır. Ayrıca, üretimin çağdaş teknik seviyede geliştirilmesi, hızlı bir kalkınma sanayileşme programının gerçekleştirilmesini zorunlu kıldığından, emekten yana plânlı devletçilik sistemi, ağır sanayi temeline dayandırılacaktır. Henüz kurulmamış, ya da yeterli olmıyan sanayi kolları, bir plân içinde devlet eliyle kurulup işletilecektir. Öte yandan, toplum yararı için gerekli görüldüğü hallerde, diğer özel işletmeler de, anayasaya uygun olarak devletleştirilecektir. Tekelci karakterde özel işletme ve şirketler devletleştirilecek, bunların millî pazara ve ekonomiye hakim olmaları, özel şirketlerin tröst ve karteller meydana getirmeleri veya bunlara katılmaları mutlaka önlenecektir.

b. EMEKTEN YANA PLÂNLI DEVLETÇİLİK VE ÖZEL SEKTÖR :

Emekten yana plânlı devletçilik sistemi, toplumumuzun bu gelişme döneminde karma bir ekonomiyi gerekli kılar; bütün ekonomik faaliyetleri devletin kendi üzerine almasında emekçi halk için bir zorunluk yoktur; toplumumuzun tarihî şartları, yukarıdaki maddede sözü edilenler dışında kalan üretim ve mübadele tesislerinin özel teşebbüsün işletmeciliğine bırakılmasını gerekli kılmaktadır. Ne var ki, kalkınma plânı, tıpkı kamu sektörü için olduğu gibi özel sektör için de bağlayıcı olacaktır. Özel sektörü plâna bağlama, demokratik plân anlayışına uygun düşen araçlarla sağlanacaktır. Özel sektöre bırakılacak faaliyet kolları önceden açıklanacak ve bu alanda devletleştirme özel sektörün çıkarlarını gözönünde tutan haklı ve demokratik ölçüler içinde yapılacaktır.

c. EMEKTEN YANA KALKINMA PLÂNI :

Üretimin hızla ve âhenkli biçimde geliştirilmesi, toplumun kalkınıp ilerlemesi için ulusal ekonominin ve sosyal faaliyetlerin tümünün belli dönemler için hazırlanmış bir genel kalkınma plânına göre yürütülmesini gerektirir. Ulusal hayatın, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin kişisel çıkarlar mihveri çevresinde dönmesine, geniş halk yığınlarının gittikçe her bakımdan yoksullaşmasına göz yumulamaz. Toplumun ve emekçi halkın durmadan artan maddî ve kültürel ihtiyaçlarının âhenkli biçimde hızla karşılanması, ancak, ekonomik faaliyetlerin, sosyal faaliyetlerin bir plân içerisinde bu amaca yönetilmesiyle mümkün olur. Genel Kalkınma Plânı'nın amacı, ulusal üretimi sürekli ve âhenkli biçimde, mümkün olan en ileri teknik temel üzerinde, hızla geliştirmek, toplumu maddî ve kültürel bakımdan daima daha ileri görmek ve halkın durmadan artan maddî ve kültürel ihtiyaçlarını, hattâ bunların artmasını teşvik ederek, karşılamaktır.

Türkiye İşçi Partisi'nin hazırlayacağı genel kalkınma plânı, yatırımları ve emek gücünü, Türkiye'nin ağır endüstri temeli üzerinde hızla sanayileşmesine ve tarımın yurdun beslenme ve sanayiin ilk madde ihtiyaçlarını karşılayacak, ayrıca sanayiin finansmanına yardımcı olacak seviyeye gelmesine yönelecektir. Plânlı kalkınmanın gerektirdiği finansman gücünün sağlanması için ulusun bütün kaynakları seferber edilecektir. Emekçi halkımızın inanlı, gönülden ve şevkli çabası, hiç şüphesiz en değerli kaynağımız ve dayanağımızdır. Emek gücümüz bol, sermayemiz kıt olduğu için plânlamada dikkat edilecek noktalardan biri de, bu bol emek gücünün bütün araç ve usullerle üretime sokulabilmesidir. Çağdaş üretim tekniğine bir an önce ulaşmak amacımız olmakla beraber, sermaye yetersizliğinden dolayı kalkınmanın ilk safhalarında her faaliyet alanında en yeni, en ileri araç ve usulleri kullanmak mümkün olamıyacaktır. Plânda büyük yatırımlar yapılarak en kısa zamanda modernleştirilmesine önemli olan işlere öncelik verilecek, ama ilk ağızda fazla yatırım yapılamıyan saha ve işlerde de mevcut âletler veya kolay yapılması mümkün âletler ve daha basit usuller kullanılarak mevcut emek gücü çalıştırılacak, verimli kılınacak, kalkınmaya başlanmış olunacaktır.

Lüks harcamalardan titizlikle kaçınılacaktır.

Bundan başka, âdil bir vergileme politikası ve verimsiz harcamalardan yapılacak tasarruflar, iç borçlanmalar, gerekli şekilde kullanılmayan özel sermayelerin sosyal bakımdan verimli yatırımlara yönetilmesi, başlıca finansman kaynaklarımızdır. Bizi bağımlı hale düşürmek amacı gütmeyen dış yardım, ya da borçlardan da yararlanılır.

Kalkınma plânı, ulusal ekonominin çeşitli kesimleri arasında kalkınma amaçlarımızla tutarlı bir oran kurar. Özellikle toplumun çeşitli tüketim ihtiyaçları ile ulusal sermaye birikimi ihtiyaçları arasında bir orantı bulunması şarttır; plân bunu sağlar. Ulusal sermaye birikiminin halkın gittikçe artan tüketim ihtiyaçlarını, nüfusun artışından doğan ihtiyaçları ve genel olarak ulusal ekonominin âhenkli biçimde karşılayacak hacimde olması şarttır.

Emekten yana plânlı devletçilik sisteminde, ulusal ekonomi plâna göre âhenkli ve orantılı biçimde hızla gelişeceği için ulusal hâsılat ve gelir artacak, dolayısiyle ulusal ekonomiyi yöneten ve bunun sonucu olarak ulusal gelirden emeklerine göre pay alan emekçilerin alım gücü de hızla artacaktır. İşsizlik gibi kapitalist rejime özgü âdetler hızla tarihe karışacaktır.

ELLİYEDİ

d. EMEKTEN YANA PLÂNLI DEVLETÇİLİK SİSTEMİNİN ÜRETİM TEMELİ :

Emekten yana plânlı devletçilik sisteminin en başta gelen amacı ve ödevi memleketi mümkün olan âzamî hızla sanayileştirerek ekonomik donatılmayı sağlamaktır. Türkiye İşçi Partisi, sanayileşmeyi, sadece, dışarıdan makine ve tesisler ithal edip fabrikalar kurmak anlamında değil, her şeyden önce, sanayi kolları ve tarım için gerekli makine ve diğer araçları imal eden makineli sanayii, yani ağır sanayii kurmak anlamında kabul eder. Tüketim malları sanayii ile modern tarımın ihtiyacı olan araçları imal eden sanayi geliştirilmedikçe memleket sanayii ve tarım, dış ekonomilere bağlı olmaktan kurtulamaz, ekonomik bağımsızlık ve dolayısiyle tam siyasî bağımsızlık sağlanamaz. Türkiye İşçi Partisi'nin ağır sanayiin geliştirilmesine tanıdığı öncelik bu sebeptendir; bu öncelik zamanda bir öncelik olmaktan çok önemde bir önceliktir. Millî ekonominin ağırlık noktasının devlet eliyle tarımdan sanayie (ağır sanayie) kaydırılması asla tarımın ihmali, ikinci plâna atılması anlamına gelmez. Tersine, tarımın tam kalkınarak çağdaş üretim seviyesine ulaşabilmesi için bu sanayiin kurulup geliştirilmesi gereklidir. Genellikle sanayileşme, özellikle ağır sanayii geliştirme plânında, tarımın ihtiyacı olan âlet, makine ve kimyevî maddeleri imal edecek olan sanayi kollarına önem verilecektir. Böylece tarım, bir yandan derebeylik kalıntısı ilişkilerin ortadan kaldırılması, öbür yandan da millî sanayiin sağladığı araçlarla donatılma sayesinde hızla gelişecektir.

Tarım sektöründeki fazla nüfusun (gizli işsizliğin) tarım dışı sektörlerde istihdamını sağlayabilmek için tarımda besin maddeleri üretiminin arttırılmasına özel bir önem verilecektir. Tarım kesimi, halkın beslenme ihtiyaçlarını, sanayiin hammadde ihtiyaçlarını karşılar hale girecek ve tarımsal maddelerin ihracından sağlanacak gelir fazlaları, sanayli yatırımlarının bir kısmını karşılayacaktır.

e. EMEKTEN YANA PLÂNLI DEVLETÇİLİK SİSTEMİNDE EĞİTİM VE KÜLTÜR :

Ekonomik kalkınma ile kültürel kalkınma birbirine bağlıdır ve birbirlerini karşılıklı etkileyerek gerçekleşirler. Geniş anlamıyla kültürel kalkınmaya, bütün sosyal müesseselerde, eğitim, bilim, fen, sanat ve edebiyatta kalkınma dahildir. Türkiye İşçi Partisi'nin bu konudaki görüşü, kalkınma meselesinin bütünü ile ve o bütün içinde parçalar karşılıklı bağlantıları ile ele alınıp çözülebileceğidir.

Eğitimin memleket kalkınması ile ilgisi, bu bakımdan önemi, üzerinde uzun boylu durmayı gerektirmiyecek kadar apaçıktır. Kalkınmanın her alanında bilgili, yetişmiş kadrolara ihtiyaç vardır. Öbür yandan, demokrasinin tam gerçekleşebilmesinin bir şartı da, vatandaşların, okur-yazar olmaktan başka, mutlaka bilgi ve düşünce seviyelerinin de yükselmesidir. Bunun için Türkiye İşçi Partisi, hem genel eğitime, hem teknik öğretime çok önem verecektir. Bununla beraber, Türkiye İşçi Partisi, klâsik kültür eğitimi, teknik öğretim diye kesin ve mutlak bir ayrım tanımamaktadır. Bir kere felsefe, bilim ve sanat alanlarında beliren meseleler, uzaktan yakından mutlaka toplumun hayatı ve meseleleriyle ilgilidir; onun için, bu alanlardaki eğitimi de hayattan kopmuş

bir fildişi kule içinde değil, toplumun genel gidişi ve faaliyetleriyle ilgilendirerek yürütmek gerekir.

Öbür yandan, kalkınma için teknik kadrolara şiddetle ihtiyaç duyulmakla beraber, bu kadroların aşırı bir işbölümü ile tek taraflı ihtisaslaşmış elemanlar olarak yetiştirilmesi yanlış olur. Bu ihtisaslaşma yanında, kişiliklerinin bütünü ile gelişebilmesi için sadece bilgili ve faydalı birer teknik eleman değil, aynı zamanda, aydın, bilinçli, kültürlü birer vatandaş, tam bir insan olabilmeleri için eğitimin daha geniş ve köklü nimetlerinden de faydalandırılmaları gerekir.

Kısacası, eğitim politikasının ve kurumlarının amacı, kol emeğiyle kafa emeğini, teknik eğitim ile klâsik kültür eğitimi, saf bilim ile tatbikî bilim gibi insan kişiliğini ve insan faaliyetlerini sunî olarak bölücü ayırımları ortadan kaldırmak olacaktır.

Çağdaş ekonomilerin ve tekniğin ne derece bilime dayandığı bilinmektedir. Şimdiye kadar memleketimizde kısır kalmış bilimsel araştırma faaliyetlerini canlandırmak, hızlandırmak ve geliştirmek, Türkiye İşçi Partisi'nin başlıca amaçlarındandır. Bütün bu bilimsel araştırma ve çalışmalar, memleketin temel kalkınma ve ilerleme meseleleriyle ilgili olarak yürütülecektir.

Sosyal gerçekleri ve insan psikolojisini incelemede, ifadede, eleştirmede, insanları etkilemede, meselelerin bilincine vardırmada ve duyguları eğitip harekete geçirmede çok kuvvetli bir araç olan sanat da (güzel sanatlar ve edebiyat), mümkün olan her şekilde teşvik ve destek görecektir. Türkiye İşçi Partisi, bütün sanat ve edebiyat kollarını sanat faaliyetlerinin gerektirdiği yaratıcılığı ve özgürlüğü kösteklemeksizin teşvik etmeği, bunların gelişme şartlarını hazırlamayı amaç bilir. Türkiye İşçi Partisi, vatandaşların bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, bu alanlarda araştırmalar yapma ve sonuçlarını yayınlama hürriyetlerine saygılıdır. Sanatçıların yaratıcı güclerini sonuna kadar geliştirmeleri ve eserlerini halka tanıtabilmeleri için gerekli ve mümkün her türlü yardımın devlet eliyle yapılmasını ister.

4. HALKÇILIK VE CUMHURİYETÇİLİK :

İnsanın ve insan emeğinin en yüce değer olarak tanınması, bizi halkçılık ilkesine götürür. Bütün zenginliklerin, maddî, manevî bütün değerlerin biricik yaratıcısı olan emekçi halkımız, siyasî iktidarın da kaynağı ve gerçek sahibidir. Halk, bu iktidarı kendi yararına kullanır. Her şey halktan gelir, halk eliyle, halk için yapılır. Siyasî düzenin amacı, toplumun ve emekçi halkın durmadan çoğalan her türlü ihtiyaçlarını, gittikçe artan bir hızla karşılamaktır.

Emekçi halk, işçi sınıfından, köylülerden, zanaatkârlardan, küçük esnaftan, memur ve ücretlilerden, dar gelirli serbest meslek sahiplerinden, fikir işçilerinden, toplumcu aydınlardan, Atatürkçü gençlerden kuruludur. Sınıf durumu ne olursa olsun, emekten yana olan herkes emekçi halk kavramı içinde yer alır.

Halkçılık, emekçi halkı toplumun itici, yönetici ve düzenleyici kuvveti olarak tanımak ve toplum düzeninin buna göre kurulmasına yöneltmektir.

Halkçılık, emekçi halkı, bir numaralı yurttaş durumuna yükseltmektir.

Halkçılık, demokrasiyi gerçekleştirmek, toprak ağalığının, yabancıya aracılık eden ticaret ağalığının ve müttefiklerinin, ekonomik kalkınmayı, demokrasiyi, sosyal adalet ve güvenliği köstekleyen gerici ve tutucu etkilerini önlemektir.

Halkçılık, dış sömürücülüğün her türlüsüne, sömürücülüğün her çeşidine, ve insanları köleleştiren savaşlara karşı koymaktır.

Bütün bu ödevlerin yerine getirilmesinde, Türk işçi sınıfına ve onunla iş ve kader birliği yapan toplumcu aydınlara ve emekçi halk yığınlarına büyük ve ağır sorumluluk düşmektedir.

Halkçılığın devlet ve hükûmet şekli, cumhuriyettir. Cumhuriyetçilik, fert ve zümre hâkimiyetine, saltanat fikrine karşı durur. Kurtuluş Savaşı Türkiyesi'nin bu temel ilkesine Türkiye İşçi Partisi candan bağlıdır.

Türkiye İşçi Partisi, insan hak ve hürriyetlerine, sosyal ve ekonomik hak ve hürriyetlere dayanan çok partili demokrasi rejimini benimseyen yönü ile de insanlığın ortak değerlerine bağlanmaktadır.

5. DEVRİMCİLİK :

Halkçılık, emekten yana plânlı devletçiliği ve devrimciliği zorunlu kılar. Başka bir deyişle, halkçılığı emekten yana plânlı devletçilik sistemiyle devrimci bir dünya görüşü ve devrimci bir davranış tamamlar.

Devrimcilik, geri kalmış bir toplumu ileri bir toplum haline getirmek ve ileri toplumları durmadan daha çok ilerletmek için, bilim ışığında, köklü reformlar yapmaktır. Bu reformların başında, toplumun geri kalmış üretim kuvvetlerini çağdaş seviyeye çıkarma işi gelir. Bunun için de, gerici ve tutucu ekonomik, sosyal ve siyasî ilişkilerin demokratik yoldan halk eliyle değiştirilmesi, esasen anayasamızın zorunlu kıldığı nitelikte yeniden düzenlenmesi gerekli olur.

Devrimcilik, hayatın yaratıcılığına ayak uydurmak, gericilikle, tutuculukla savaşmak demektir.

6. MİLLİYETÇİLİK :

Türk milliyetçiliği, yüzyıllardır bir yarı sömürge olarak yaşamış halkımızın yabancı boyunduruğuna, sömürgeciliğine ve sömürücülüğe karşı tepkisinin ideolojik plânda ifadesidir.

Kişiliğini Kurtuluş Savaşı'nda bulmuş olan Türk milliyetçiliği, halkçılıktan ayrı düşünülemez. Türk Devleti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür. Türk milliyetçiliği, ulusun bütün fertlerini kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün sayar. Milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip, kişiliği olan bir üyesi olarak, bilimde, teknikte, kültürde, ekonomide ve toplum hayatının her alanında daima yüceltmeyi bir amaç bilir. Türk milliyetçiliği, başka milletleri aşağı gören, ırkçı, saldırgan ve sömürücü bir ideoloji asla değildir. Batıda sömürgeci ve saldırgan çevreler, milliyetçiliği, dış sömürücülüğün elinde saldırgan ve başka milletleri küçük gören bir ideoloji haline getirmişlerdir. Türk milliyetçiliği, milletlerin özgürlük ve kardeşçe dayanışma içinde yaşamaları esasını benimsediği için insancıldır. Türk milliyetçiliği, ırkçılık ve ona bağlanan bütün gerici, tutucu görüş ve sonuçları kesinlikle reddeder. Türkiye Cumhuriyeti'ne yurttaşlık bağı ile bağlı herkesi Türk sayar ve yurttaşlar arasında din, dil, ırk, mezhep ayrımı ve eşitsizlik gözetmez.

7. HER ÇEŞİT SÖMÜRÜCÜLÜK VE SÖMÜRGECİLİĞE KARŞI OLMAK VE BARIŞÇILIK :

Kurtuluş Savaşı ile yeniden doğan Türkiye'nin bağımsız yaşaması, çağdaş uygarlığa bir an önce ulaşması, her türlü sömürücülüğe ve sömürgeciliğe kesinlikle karşı olmasına bağlıdır. Kendimiz için olduğu kadar, başka milletler ve halklar için de sömürgeciliği ve sömürücülüğü reddederiz. Bütün milletlerin hürriyete kavuştukları bir dünyada barış düzeninin kurulması ve korunması en yüce dileğimizdir.

8. VİCDAN, DİN VE MEZHEP HÜRRİYETİ, LÂİKLİK İLKESİ :

aa) Vicdan, din ve mezhep hürriyeti :

Türkiye İşçi Partisi, herkesin vicdan, dinî inanç, kanaat ve mezhep hürriyetine tam saygı gösterir. Kamu düzenine, genel ahlâka, ya da bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmıyan her türlü ibadet, âyin ve dinî tören serbesttir. Hiç kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Hiç kimse, dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve baskıya uğratılamaz.

bb) Lâiklik ilkesi :

Gerilik ile savaşta lâiklik ilkesi, yeni Türkiye'nin vazgeçilmez bir ilkesidir. Din temellerine dayanan bir devlet olarak kaldıkça toplumun temel yapısını değiştirmek ve çağdaş uygarlığa ulaşmak için gerekli düşünce sistemine kavuşmamız mümkün olamazdı. Bundan dolayı, cumhuriyet ile beraber, din, devlet işlerinin temeli olmaktan çıkarılmış, kişisel hayatın sınırları içindeki gerçek yerini bulmuştur.

Lâiklik, dini insanla tanrı arasında bir ilişki sayar. Lâiklik asla dinsizlik demek değildir.

Kimse, devletin sosyal, iktisadî, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amaciyle, her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

cc) Müslim ve gayrimüslim cemaatlerin diyanet işleri :

Müslüman cemaatin diyanet işleri, genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı'nca yürütülür. Diyanet İşleri Başkanlığı, müslüman cemaatin diyanet işlerini görürken, mezhepler arasında sünnî - alevî gibi bir tefrik asla yapmıyacak, din ve mezhep hürriyetine tam bir saygı göstererek tarafsızlıkla hareket edecektir.

Gayrimüslim cemaatlerin diyanet ve vakıf işleri, uluslararası anlaşmalara ve anayasamızın vicdan ve din hürriyeti ilkelerine uygun olarak bu cemaatlerce yürütülecek ve bu cemaatlerin okul, ibadet yeri, hastane, mezarlık gibi gayrimüslim cemaat vakıflarının mülkiyet hakkına tam bir saygı gösterilecek, haksız ve yolsuz olarak bunlardan belediyeler v.b. adına tescil edilenler, cemaat vakıflarına geri verilecektir.

9. SİYASİ VE FELSEFİ İNANÇLAR :

Herkes düşünce ve inanç hürriyetine sahiptir. Düşünce ve inançlarını herkes söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir. Felsefi ve siyasî görüş ve düşüncelerinden dolayı kimse kınanamaz; kimse bu görüşlerini açıklamaya zorlanamaz.

10. MÜLKİYET :

Herkesin mülkiyet ve miras hakları garanti edilmiştir. Mülkiyet hakkının kullanılması, toplum yararına da olmak gerekir; çünkü, mülkiyet hak sahibine ödevler de yükler. Yalnız kişisel çıkarlar için mülkiyet hakkının kullanılması himaye görmez.

Millî ekonominin kilittaşı durumunda olan büyük üretim araçları, (büyük topraklar, demiryolu şebekeleri, büyük fabrikalar, madenler, v.b.), özel mülkiyet konusu olduğu takdirde, böyle bir sistem, insanın insan tarafından sömürülmesine ve ilerlemeyi zorlaştıran, aksatan buhranlar gibi, işsizlik gibi türlü sosyal âfetlerle halk kitlelerinin mal-mülk edinmesine, refaha kavuşmasına engel olduğundan, Türkiye İşçi Partisi, bu çeşit mülkiyete prensip olarak karşıdır. Bunun dışında, Türkiye İşçi Partisi'nin amacı, yurttaşı daha çok mal-mülk sahibi edebilmektir.

11. HER ŞEY İNSAN İÇİN :

Toplumsal süreç içinde insan varlığı, kendinde ve kendisi için bir değerdir. Bundan ötürü, eşitlik ve hürriyet, insan varlığının ayrılmaz nitelikleridir. Türkiye İşçi Partisi, insanın fizik ve moral gelişmesini köstekleyen ekonomik, sosyal, siyasî bütün engelleri kaldırmayı, mutlaka gerçekleştirilmesi gereken bir amaç bilir.

İnsan, kula kul olamaz; insan sömürülemez. Türkiye İşçi Partisi, insan hak ve hürriyetlerine, sosyal adalet ilkesine gönülden bağlıdır.

Her şey insan için olduğu gibi, maddî ve manevî bütün zenginliklerin yaratıcısı da insandır, onun üretici emeğidir; bunun için emek toplumda en yüce değerdir. Bütün nimetler emeğe göre paylaştırılır, yetkiler emeğe göre edinilir. Atatürk'ün deyimiyle: "Çalışmak sayesinde bir hak iktisap ederiz. Yoksa arkaüstü yatmak ve hayatını sâiden muarrâ geçirmek isteyen insanların bizim heyyeti içtimaimiz içinde hakkı yoktur, yeri yoktur." Bunun içindir ki, Türkiye İşçi Partisi, millî geliri, emeğe göre gelir ilkesinin ışığı altında kişiler, sınıflar ve bölgeler arasında hakça paylaştıracaktır.

Emeğin en yüce değer tanınması, insanın kendine özgü kabiliyetlerini tam geliştirememesi, her yönüyle bütünleşmiş olgun bir kişiliğe kavuşamaması, dış sosyal ve ekonomik şartların baskısı altında maddî bakımdan olduğu kadar, manevî bakımdan da ezilmesi ve insanlığından kaybetmesi haline, insanın "yabancılaşması" na son verecektir. Emeğimizin ürünleri, bize karşıt, bize yabancı şeyler, bizi köleleştiren şeyler olmaktan çıkacaktır; işimiz, sevmediğimiz, bizi köleleştiren, bize yabancı bir faaliyet olmaktan çıkacaktır. Emekçi varlığımız, yaratıcı varlığımız, bize yabancı, hayvanî varlığımızın tutsağı olmaktan çıkacaktır. Ve yabancılaşmaktan kurtulan insan, kişiliğini serbestçe geliştirmek imkânına kavuşacaktır. Emek, sadece ekonomik bir değer değil, aynı zamanda ahlâkî bir değerdir.

Emeği en yüce değer sayan bir toplum düzeninin kurulması, kardeşçe dayanışma ve işbirliği esasına dayanan yepyeni bir ödev ve görev anlayışı, yeni bir insan anlayışı getirecektir. Sosyal ilişkiler, insan saygısı üzerine kurulmuş yaratıcı bir öz kazanacaktır. Toplumun maddî yapısının değişmiş olması, emeği çıkış noktası olarak kabul eden yeni ahlâkın doğmasına yol açacaktır.

ÇAĞDAŞ YAPITLAR

Samim Kocagöz

KALPAKLILAR
DOLUDİZGİN

★

Jean-Paul Sartre

BULANTI

Çev : Selâhattin Hilâv - 6 lira

★

Attilâ İlhan

KURTLAR SOFRASI

★

Nikos Kazancakis

ALEKSİ ZORBA

Çev : Ahmet Angın

Her kitap 7,5 Lira

Ataç Kitabevi

FRANZ KAFKA

DÂVA

Çeviri :

KÂMURAN ŞİPAL

Büyük boy, 208 Sf. 7,5 T.L.

ATAÇ KİTABEVİ

ÇIKTI

ATAÇ KİTABEVİ YAYINLARI

DÜŞLERİN ÖLÜMÜ. Tahsin Yücel - Türk Dil Kurumu armağanı - 2 lira

DEĞİŞİM. Franz Kafka - Çev. : Vedat Günyol »

İÇE KAPANIŞ. Charles Baudelaire - Haz. : Şükran Kurdakul »

KORKUNUN PARMAKLARI. Muzaffer Buyrukçu »

YENİ NİMETLER. André Gide - Çev. : Vedat Üretürk »

KIRMIZI YAPRAKLAR. William Faulkner - Çev. : Ülkü Tamer »

FELSEFE TARİHİ SÖZLÜĞÜ - Hatemi Senih Sarp (Milli Eğitim Bakanlığınca okullara salık verilmiştir.) »

YANLIŞLIK. Albert Camus - Çev. : Ferid Edgü (Tükenmiştir) »

ÇİVİ YAZISI. İlhan Berk »

İNGİLİZ - AMERİKAN ŞİİRİ - Haz. : Bilge Umar (Ünlü İngiliz - Amerikan şairlerinin hayatları; eserlerinden örnekler) »

ALIN TERİ. Jack London. - Çev. : Selma Kurdakul »

MAVİ VE KARA - Sabahattin Eyüboğlu »

ÇOK KAPILI ODA - Asım Bezirci »

MÜTHİŞ ÇOCUKLAR - Jean Cocteau. Çev. : Vedat Üretürk 2 lira

MİTOLOGYADAN ÜNLÜ KİŞİLER. - Emel Dilman (Milli Eğitim Bakanlığınca okullara salık verilmiştir). »

TAŞ ÇATLASA - Yaşar Kemal 3 lira

SAYGILI YOSMA. Jean - Paul Sartre - Çev. : Orhan Veli Kanık 2 lira

DOĞU - BATI. Melih Cevdet Anday 3 lira

DİRİLEN ŞEHİR. Jules Romains - Çev. : Sabahattin Eyüboğlu (Resimler : Ferruh Doğan.) 2 lira

MEMLEKET ÖZLEMİ. Langston Hughes - Çev. : Necati Cumalı 2 lira

DÜŞÜŞ. Albert Camus - Çev. : Ferid Edgü 3 lira

BULANTI. Jean - Paul Sartre - Çev. : Selahattin Hilâv 6 lira

SPLEEN DE PARIS - Paris Sıkıntısı - Charles Baudelaire Çev. : Tahsin Yücel 3 lira

BELÂ ÇİÇEĞİ - Attila İlhan 3 lira

KAPALI MUTLULUK - Dünya Şiirinden Seçmeler - Çev.: Coşkun Zengin 2 lira

SUSUZ YAZ - Necati Cumalı 4 lira

SISYPHE EFSANESİ. Albert Camus - Çev. : Tahsin Yücel 4 lira

YÜZ ÜNLÜ SENFONİ. Paul Grabbe - Çev. : Selma Kurdakul 5 lira

ÇAĞDAŞ ALMAN HİKÂYESİ — Haz. : Kâmuran Şipal 4 lira

HAYDARİ KAMPI - Themos Kornaros - Çev. : Nevzat Hatko 5 lira

(Devamı arka sayfada)

Ataç Kitabevi Yayınları

Asım Bezirci - Hüseyin Cöntürk
GÜNLERİN GETİRDİĞİ, GÜNLERİN GÖTÜRDÜĞÜ - 4 lira

KALPAKLILAR — Samim Kocagöz 7,5 lira

ÖLEN ADAM — D. H. Lawrence - Çev.: Bilge Karasu 2 lira
(Türk Dil Kurumu Çeviri Armağanı)

VOLTAIRE — Çev.: Suat Erginer 2 lira

GERGEDAN — E. Ionesco - Çev: Fikret Adil 3 lira

DİNAMİT — B. Traven - Çev : Adalet Cimcoz 3 lira

MİLENA'YA MEKTUPLAR — F. Kafka - Çev. : Adalet Cimcoz
II. Baskı. İki cilt bir arada 6 lira
(Türk Dil Kurumu Çeviri Armağanı)

TERSİ VE YÜZÜ — Albert Camus - Çev. : Tahsin Yücel
3 lira

DOLUDİZGİN — Samim Kocagöz 7,5 lira

KURTLAR SOFRASI — Attilâ İlhan 7,5 lira

YAZ DÖNEMİ — Behçet Necatigil 2 lira

ALEKSİ ZORBA — Nikos Kazancakis - Çev.: Ahmet Angın 7,5 lira

SİYASET ÇARKI — Jean - Paul Sartre - Çev.: Güzin Sayar 3 lira

NİCE KAYGILARDAN SONRA — Şükran Kurdakul 2 lira

DÜNYADA HARP VARDI — Orhan Kemal 2 lira

BİR AÇIDAN — Mehmet Seyda 2 lira

KAVEL — Hasan Hüseyin (Yeditepe Şiir Armağanı) 2 lira

SİNEKLER — J. Paul Sartre Çeviri: Tahsin Yücel 3 lira

BEN SANA MECBURUM — Attila İlhan - İkinci Baskı 3 lira

PSİKANALİZ AÇISINDAN EDEBİYAT — Freud - Yung - Adler
Çev. : Selâhattin Hilav 2,5 lira

KOMEDİ SANATI — A. Seyler - S. Gaggard Çev.: Suat Taşer 2,5 lira

BİR DELİNİN NOTLARI — Gogol. Çev.: Mehmet Özgül 3 lira

BU AY ÇIKANLAR

DÂVÂ — Franz Kafka - Çev.: Kâmuran Şipal 7,5 lira

1 — Yayınlarımızdan satış fiatları ile 60 liralık kitap sipariş eden okurlar Eylem'e bir yıllık, 30 liralık kitap sipariş eden okurlar altı aylık abone kaydedilir.
Posta ücretleri tarafımızdan ödenerek, kitaplar taahhütlü olarak gönderilir. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETLERİN POSTALANMASI GEREKİR.

2 — Abone indiriminden yararlanmak istemiyen okurlara 15 liradan yukarı siparişlerine % 20 indirim yapılır. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETİN POSTALANMASI GEREKİR.

250 KURUŞ